

WIJNJETERPER SCHAR

Concept-Beheerplan Natura 2000 zonder PAS

Januari 2012

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	7
2	INSTANDHOUDINGSDOELEN	15
3	ECOLOGISCHE GEBIEDSBESCHRIJVING	21
4	PLANNEN, BELEID EN GEBRUIK	41
5	INSTANDHOUDINGSDOELEN IN OMVANG, RUIMTE EN TIJD	67
6	EFFECTEN VAN BESTAAND GEBRUIK OP DE INSTANDHOUDINGSDOELEN	75
7	REALISATIE VAN DE INSTANDHOUDINGSDOELEN	91
8	UITVOERINGPROGRAMMA	97
9	SOCIAAL ECONOMISCHE PARAGRAAF	103
10	LITERATUUR	109

BIJLAGEN

SAMENVATTING

1 Inleiding

Meer natuur, vitale natuur. Dat is de kern van het natuurbeleid van het Ministerie van EL&I. Een mooi landschap om met plezier in te wonen, werken en recreëren. En ook het leefgebied van 40.000 soorten dieren en planten. Nederland heeft 162 gebieden die behoren tot de top van de Europese natuur. Samen met natuurgebieden in andere lidstaten van de Europese Unie vormen zij het netwerk 'Natura 2000'

1.1 Wat is Natura 2000?

De lidstaten van de Europese Unie hebben afgesproken om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Belangrijke instrumenten om dit doel te realiseren, zijn de Europese Vogelrichtlijn en Europese Habitatrichtlijn. In deze richtlijnen is bepaald dat er een netwerk gerealiseerd moet worden van natuurgebieden van Europees belang: Natura 2000. Dit netwerk heeft als hoofddoelstelling het waarborgen van de biodiversiteit in Europa. De lidstaten wijzen daarvoor natuurgebieden aan voor de meest kwetsbare soorten en habitattypen: Natura 2000-gebieden. Dit zijn gebieden die belangrijk zijn om het duurzaam voortbestaan van de meest bedreigde soorten en habitattypen te verzekeren. Het behoud en ontwikkelen van de natuurwaarden in de Natura 2000-gebieden leidt niet alleen tot kwaliteitsverbetering van deze natuurwaarden ter plekke. Het biedt soorten ook de mogelijkheid om zich te verspreiden naar andere gebieden, waardoor de biodiversiteit bevorderd wordt.

Nederland draagt met 162 gebieden bij aan het Natura 2000-netwerk. Het Nederlandse Natura 2000-netwerk heeft een totale omvang van circa één miljoen hectare, waarvan tweederde open water is (inclusief kustwateren). Al deze gebieden vallen al onder de Habitatrichtlijn of de Vogelrichtlijn – óf beide. De gebiedsgerichte bepalingen vanuit de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn zijn vanaf 1 oktober 2005 verwerkt in de Natuurbeschermingswet 1998. Sindsdien is de wettelijke bescherming van de Natura 2000-gebieden geregeld in de wet.

Nederland is verantwoordelijk om voor 95 vogelsoorten (Vogelrichtlijn) en 31 andere diersoorten, 5 plantensoorten en 51 habitattypen (allen Habitatrichtlijn) een 'gunstige staat van instandhouding' te bereiken en te behouden. Hiermee wordt bedoeld dat het habitatype of de soort duurzaam moet blijven voortbestaan. Elk Natura 2000-gebied is aangewezen voor de bescherming van één of meerdere habitattypen en/of soorten. Voor elk gebied zijn vervolgens specifieke doelen – instandhoudingsdoelen - geformuleerd voor wat betreft de oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen of leefgebieden van soorten. Voor veel soorten is daarnaast aangegeven voor welke populatiegrootte het leefgebied minimaal geschikt moet zijn. Soms is het voldoende om de oppervlakte en/of kwaliteit van een habitatype of leefgebied van een soort te behouden, maar in andere gevallen is het nodig om de oppervlakte te vergroten en/of de kwaliteit te verbeteren.

De minister EL&I heeft elk Natura 2000-gebied aangewezen door middel van een aanwijzingsbesluit. In dit besluit wordt aangegeven waarom het gebied is uitgekozen, voor welke habitattypen en/of soorten het gebied is aangewezen, welke instandhoudingsdoelen gelden en wat de begrenzing van het gebied is. Vervolgens wordt voor elk Natura 2000-gebied een beheerplan opgesteld, waarin beschreven wordt welke maatregelen genomen worden om de instandhoudingsdoelen te bereiken. Daarom leggen Rijk en provincies in het beheerplan vast welke activiteiten, op welke wijze mogelijk zijn. Uitgangspunt is het realiseren van ecologische doelen, maar in een zorgvuldige balans met wat particulieren en ondernemers willen. Het opstellen gebeurt daarom in overleg met direct betrokkenen, zoals beheerders, gebruikers, omwonenden, gemeenten, natuurorganisaties en waterschappen. Samen geven zij invulling aan waar het in Nederlandse Natura 2000-gebieden om draait: beleven, gebruiken en beschermen.

Zorg voor de natuur (beschermen)

Met het aanwijzen van 162 gebieden draagt Nederland bij aan het netwerk van beschermde natuurgebieden in de lidstaten van de Europese Unie. Natuur om trots op te zijn en om te beschermen. Want in zo'n dichtbevolkt land als Nederland heeft de natuur dat hard nodig. In een beheerplan wordt aangegeven hoe beschermen, gebruiken en beleven in het gebied samen gaan. Het streven is om bestaande activiteiten zoveel mogelijk te blijven voortzetten, maar: niet alles kan.

Economie en ecologie verenigd (gebruiken)

Het natuurbeleid in Nederland is erop gericht om mensen actief van de natuur te laten genieten. Het creëren van een mooi landschap om in te wonen, werken en recreëren staat daarbij voorop. Daarnaast is het van groot belang om het leefgebied voor 40.000 soorten planten en dieren optimaal te beschermen, te onderhouden en waar mogelijk uit te breiden. Tien procent van het Nederlandse oppervlak is door de Europese Unie als belangrijk natuurgebied aangemerkt. In deze gebieden komen allerlei soorten economisch gebruik voor, zoals landbouw, zandwinning, scheepvaart en visserij. De gebruiksfuncties bestaan, net als de aanwezige natuur vaak al jaren en hebben zich soms zelfs gezamenlijk ontwikkeld. Het is vaak goed mogelijk om bij deze Natura 2000-gebieden de balans tussen wonen, werken en recreëren te behouden. Een instrument om dat te realiseren is het opstellen van een Natura 2000-beheerplan.

Ruimte voor recreatie (beleven)

Veel mensen bezoeken natuurgebieden voor rust, ruimte en natuurschoon. Ruimte voor recreatie betekent recreëren en natuurontwikkeling samen laten gaan. Daarvoor zijn afspraken nodig tussen overheden, beheerders en gebruikers. Bijvoorbeeld de afspraak om in een deel van een Natura 2000-gebied paden aan te leggen en een ander deel af te sluiten. Zo kunnen mensen de natuur beleven, kunnen dieren er hun jongen groot brengen en kunnen planten worden beschermd. De afspraken zijn afhankelijk van de mogelijkheden van het gebied en van datgene dat nodig is om de waardevolle natuur in het gebied te behouden of zich te laten ontwikkelen.

1.2 Natura 2000-gebied: Wijnjeterper Schar

Het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar is 175 ha groot en bestaat uit een deel ten westen van de N381, het 'oorspronkelijke' Wijnjeterper Schar inclusief een landbouwenclave, en een deel ten oosten van de N381, De Marschen (zie figuur 1.1). Vanaf nu wordt in dit beheerplan gesproken over Wijnjeterper Schar-west (d.w.z. het gebied ten westen van de N381) en over De Marschen (d.w.z. het gebied ten oosten van de N381). Bestaande bebouwing, erven, tuinen, wegen en andere verhardingen maken geen deel uit van het Natura 2000-gebied.

Het Natura 2000-gebied is gelegen ten zuiden van Drachten in de gemeente Opsterland. De dichtstbijzijnde plaats is Wijnjewoude, ca. 2 km ten zuidoosten van het Wijnjeterper Schar. Het gebied is eigendom van en wordt beheerd door Staatsbosbeheer, met uitzondering van een boerderij met erf, die eigendom is van Bureau Beheer Landbouwgronden. Daarnaast ligt er een graslandperceel binnen het Natura 2000-gebied, dat in particulier eigendom is (figuur 1.2). Het gebied wordt aan de noordzijde begrensd door het Koningsdiep en aan de zuidzijde door een fietspad.

Tussen het Wijnjeterper Schar-west en De Marschen loopt de provinciale weg N381, van Drachten via Oosterwolde naar Beilen. Tussen de N381 en De Marschen ligt een strook met graslandpercelen die niet tot het Natura 2000-gebied behoort, maar die wel tot de provinciale ecologische hoofdstructuur (EHS) wordt gerekend. Het Natura 2000-gebied vormt daardoor niet één geheel, maar wordt onderbroken door de N381 en een strook agrarisch grasland. De bedoeling is dat deze strook, ter compensatie van de voorgenomen verbreding van de N381, als natuur wordt ingericht.

Samenvattend staat het gebied bij het Ministerie van EL&I officieel geregistreerd met de volgende kenmerken:

Gebiedsnummer	16
Natura 2000-landschap	Beekdalen
Status	Habitatrichtlijn
Sitecode	NL2003050 (Wijnjeterper Schar en Terwispeler Grootschar)
Beschermd natuurmonument	Nee
Eigenaar	Staatsbosbeheer, Bureau Beheer Landbouwgronden, Particulier eigendom
Beheerder	Staatsbosbeheer, particulieren
Provincie	Fryslân
Gemeente	Opsterland
Oppervlakte	175 hectare
Begrenzing	Zie figuur 1.1

Natuurbeschermingswet 1998

Nederland heeft sinds 1967 een natuurbeschermingswet. Op een gegeven moment voldeed deze wet niet meer aan de verplichtingen die in internationale verdragen en Europese richtlijnen aan de bescherming van gebieden en soorten worden gesteld. Daarom is er een nieuwe gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 gekomen waarin de gebiedsbescherming is opgenomen, terwijl de soortbescherming is opgenomen in de Flora- en Faunawet (2002).

De gebiedsgerichte bepalingen vanuit de Europese Vogelrichtlijn en Europese Habitatrichtlijn zijn vanaf 1 oktober 2005 verwerkt in de Natuurbeschermingswet 1998. Sindsdien is de wettelijke bescherming van de Natura 2000-gebieden dan ook geregeld in de Natuurbeschermingswet 1998.

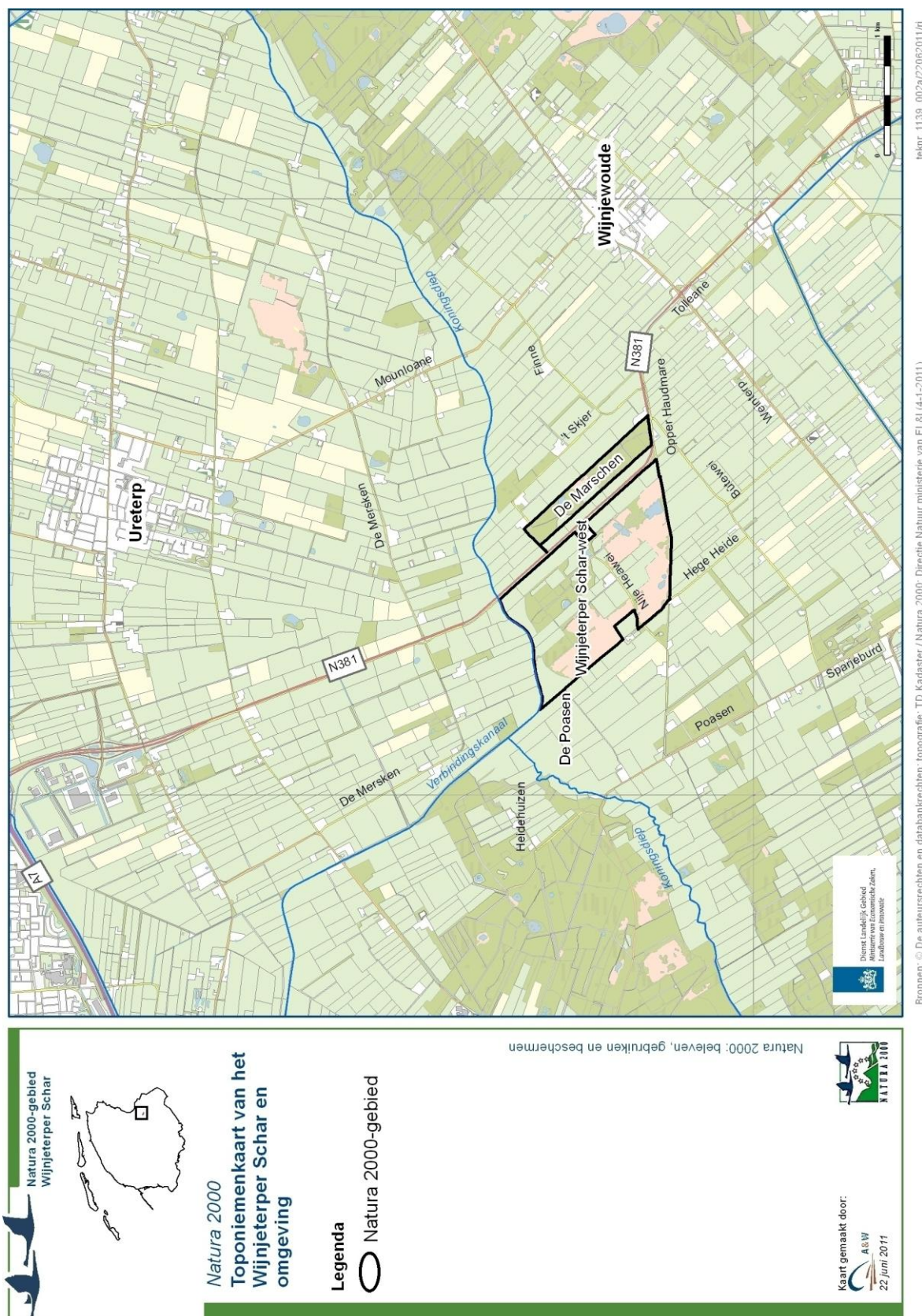
1.3 Functie beheerplan

De Natuurbeschermingswet 1998 vereist dat voor elk Natura 2000-gebied een beheerplan wordt opgesteld. Het beheerplan is het kader voor het bereiken en handhaven van de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied en heeft de volgende functies:

Uitwerking van de instandhoudingsdoelen: Het beheerplan beschrijft de huidige natuurwaarden in het Natura 2000-gebied en de ecologische vereisten die noodzakelijk zijn om de instandhoudingsdoelen te bereiken en/of te behouden. Daarnaast wordt aangegeven op welke locaties in het Natura 2000-gebied de doelen gerealiseerd zullen worden, hoe groot de oppervlakte van elk habitatype of leefgebied moet zijn en op welke termijn de instandhoudingsdoelen gerealiseerd kunnen zijn. Ook is aangegeven wat in de eerste beheerplanperiode aan oppervlak en kwaliteit wordt gerealiseerd.

Uitwerking van instandhoudingsmaatregelen: Het beheerplan beschrijft de inrichtingsmaatregelen, beheermaatregelen en beleidsmaatregelen die nodig zijn om er voor te zorgen dat de instandhoudingsdoelen duurzaam gerealiseerd worden. Ook wordt vastgelegd welke instanties verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de maatregelen en welke afspraken het bevoegd gezag hierover met de partijen in het gebied maakt.

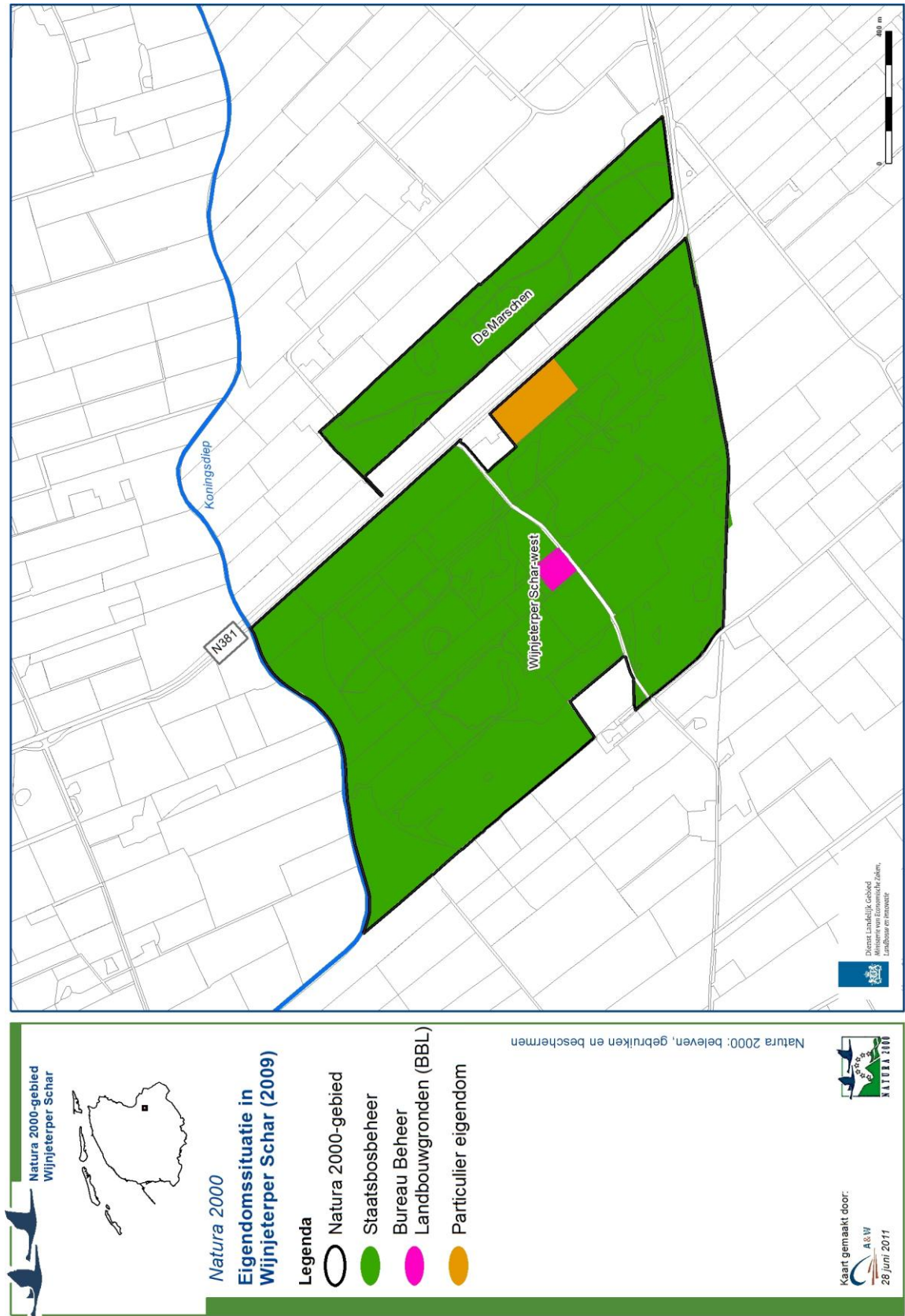
Toetsing bestaand gebruik en ontwikkelingen aan instandhoudingsdoelen: Het beheerplan beschrijft de bestaande activiteiten, die momenteel in en om het Natura 2000-gebied plaatsvinden, in relatie tot de instandhoudingsdoelen. Bestaande activiteiten die het bereiken van de instandhoudingsdoelen niet in gevaar brengen kunnen zonder voorwaarden voortgezet worden. Voor bestaande activiteiten en ontwikkelingen die de instandhoudingsdoelen wél in gevaar kunnen brengen worden maatregelen genomen om negatieve effecten tegen te gaan.

Figuur 1.1

Ligging van het Natura 2000-gebied Wijnjterper Schar in de omgeving.

Figuur 1.2
Eigendomssituatie in het Wijnjeterper Schar.

1.4 Status en vaststellingprocedure van het beheerplan

1.4.1 *Opstellen en vaststellen van het beheerplan*

De aanwijzingsprocedure voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar is afgerond. Op 23 december 2009 is het definitieve aanwijzingsbesluit voor het gebied gepubliceerd. Het beheerplan moet binnen drie jaar na definitieve aanwijzing van het Natura 2000-gebied gereed zijn.

Voor de Natura 2000-gebieden is de Provincie bevoegd gezag in het kader van de vergunningverlening voor de Natuurbeschermingswet. De minister van Economische zaken Landbouw en Innovatie (EL&I) is verantwoordelijk voor de aanwijzing van de 162 Nederlandse Natura 2000-gebieden. De verantwoordelijkheid voor het opstellen van de beheerplannen (voortouwnemer) is, op basis van de eigendomsverhoudingen, verdeeld tussen het Rijk (de ministeries van EL&I, Infrastructuur en Milieu en Defensie) en de provincies. De Dienst Landelijk Gebied werkt namens het ministerie van EL&I aan het opstellen van de beheerplannen.

Op basis van de afspraken over een zo praktisch mogelijke taakverdeling tussen de Provincie Fryslân en de Dienst Landelijk Gebied (DLG), treedt DLG op als 'trekker' voor het opstellen van de beheerplannen voor de drie Natura 2000-gebieden in het beekdal van het Koningsdiep. Het gaat om de gebieden Wijnjeterper Schar, Bakkeveense Duinen en Van Oordt's Mersken, waarvan de beheerplannen in samenhang met elkaar worden opgesteld.

De inhoudelijke werkzaamheden zijn uitgevoerd door bureau Altenburg & Wymenga, terwijl de procesmatige begeleiding is verzorgd door DLG. De begeleidende projectgroep bestaat daarnaast uit vertegenwoordigers van de Provincie Fryslân, de gemeente Opsterland, LTO Noord, Staatsbosbeheer, Wetterskip Fryslân en Federatie Particulier Grondbezit. De projectgroep heeft toegezien op het correct en kwalitatief goed uitvoeren van het projectplan en op de uiteindelijke oplevering van het beheerplan. De projectgroep is hier intensief bij betrokken geweest, zowel door het regelmatig beoordelen van de voortgang in projectgroepvergaderingen als door bilateraal overleg t.b.v. het aanleveren van gegevens en dergelijke.

Om op een goede wijze informatie over de inhoud van het beheerplan uit te wisselen en om tot een zo groot mogelijk draagvlak ervan te komen, was naast de projectgroep een gebiedsgroep bij het project betrokken als klankbord voor de diverse instellingen en organisaties. Daarnaast is de streek over het project geïnformeerd door middel van enkele publieksbijeenkomsten. In de colofon van het beheerplan zijn details opgenomen over de samenstelling van de projectgroep en de gebiedsgroep.

1.4.2 *Looptijd en evaluatie*

Het beheerplan heeft een geldigheidsduur van zes jaar. Gedurende deze zes jaar worden de effecten van de maatregelen op het realiseren van de instandhoudingsdoelen gemonitord. Tegen het einde van deze periode wordt het beheerplan door de bevoegde gezagen geëvalueerd en wordt beoordeeld of de maatregelen de beoogde resultaten opleveren. Afhankelijk van de uitkomst van de evaluatie kan de geldigheid van het beheerplan met nog eens zes jaar worden verlengd of wordt een nieuw beheerplan met nieuwe maatregelen opgesteld. Naast de evaluatie van dit beheerplan wordt het Natura 2000-beleid op nationaal niveau geëvalueerd in 2015. De minister van EL&I is hiervoor verantwoordelijk.

1.4.3 *Hoe en wanneer kunt u uw mening geven?*

De minister van EL&I en Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân, bieden het ontwerp-beheerplan ter inspraak aan. Tijdens de inspraakperiode van zes weken ligt het ontwerp-beheerplan ter inzage en kan iedereen zienswijzen over het beheerplan indienen. Na afronding van de inspraak stellen het rijk en de provincie het definitieve beheerplan vast. Tegen de definitieve vaststelling van het beheerplan is beroep mogelijk bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Voor de exacte periode waarin dit beheerplan ter inspraak ligt, en voor de onderdelen waarop inspraak mogelijk is, verwijzen we naar de publicaties van het Ministerie van EL&I.

1.5 Leeswijzer

Voor u ligt het beheerplan voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Dit beheerplan bevat tien hoofdstukken. In de inleiding heeft u kunnen lezen waarom, op welke wijze en door wie dit beheerplan is opgesteld en vastgesteld. In het tweede hoofdstuk worden de instandhoudingsdoelen uitgewerkt voor de habitattypen waarvoor dit Natura 2000-gebied is aangewezen. Het derde hoofdstuk beschrijft de werking en de sleutelprocessen van het ecologische systeem in het gebied. Relevante plannen en beleid die van belang zijn voor de instandhoudingsdoelen en de activiteiten die momenteel plaatsvinden in en om het Natura 2000-gebied zijn beschreven in het vierde hoofdstuk. In hoofdstuk vijf worden de instandhoudingsdoelen verder uitgewerkt met het oog op de toekomst en worden de kansen en knelpunten beschreven. Vervolgens worden in hoofdstuk zes de bestaande activiteiten beoordeeld in relatie tot het realiseren van de instandhoudingsdoelen. In dit hoofdstuk wordt onderbouwd welke activiteiten voortgezet kunnen worden zonder voorwaarden en voor welke activiteiten mitigerende maatregelen moeten worden genomen. Hoofdstuk zeven bevat de maatregelen die uitgevoerd worden om de instandhoudingsdoelen te bereiken. Het achtste hoofdstuk beschrijft op welke wijze de afspraken in dit beheerplan bekostigd worden, hoe de monitoring wordt uitgevoerd en wie verantwoordelijk is voor communicatie, monitoring en evaluatie van het beheerplan. Hoofdstuk negen bevat de sociaal economische paragraaf, waarbij nagegaan wordt wat het beheerplan betekent voor de verschillende functies in het gebied. Hoofdstuk tien tenslotte bevat de literatuurlijst en de verklarende woordenlijst.

Samenvattend

1. In het beekdal van het Koningsdiep in Zuidoost-Fryslân liggen drie Natura 2000-gebieden, te weten van oost naar west in de bovenloop de Bakkeveense Duinen, in de middenloop het Wijnjeterper Schar en in de benedenloop Van Oordt's Mersken.
2. Van alle drie de gebieden moet er een beheerplan komen, die in samenhang met elkaar vervaardigd worden. De beheerplannen hebben een looptijd van zes jaar.
3. Dit is het beheerplan Natura 2000 van het Wijnjeterper Schar, waarvoor het aanwijzingsbesluit is gepubliceerd op 23 december 2009. In het Natura 2000-beheerplan wordt aangegeven:
  - wat de belangrijke natuurwaarden zijn (de 'Natura 2000-waarden'),
  - wat de doelstellingen zijn voor die natuurwaarden (de 'instandhoudingsdoelen'),
  - wat de effecten van het bestaande gebruik en van geplande ontwikkelingen zijn op de te behalen doelen,
  - of het bestaande gebruik zonder voorwaarden kan worden voortgezet,
  - welke maatregelen nodig zijn om de doelen duurzaam te kunnen realiseren.
4. Het opstellen van het beheerplan vindt plaats onder verantwoordelijkheid van een projectgroep onder leiding van de Dienst Landelijk Gebied. Door middel van een gebiedsgroep, een aantal gerichte gesprekken met betrokkenen en enkele publieksbijeenkomsten, is informatie over het project uitgewisseld en is gezocht naar een zo groot mogelijk draagvlak voor de resultaten van het beheerplan.

2 Instandhoudingsdoelen

In Europees verband is afgesproken om de biologische diversiteit te waarborgen. Het realiseren van een netwerk van natuurgebieden van Europees belang (Natura 2000) is hiervoor een belangrijk instrument. De bijdrage van Nederland aan het Europese netwerk is vertaald in Natura 2000-doelen. Deze doelen zijn zowel op landelijk als op gebiedsniveau geformuleerd. Het Natura 2000-netwerk is opgedeeld in acht zogenaamde Natura 2000-landschappen. Het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar valt onder het landschapstype Beekdalen. Elk van deze Natura 2000-landschappen levert nu en op termijn een eigen specifieke bijdrage aan de instandhouding van biodiversiteit van de Europese Unie.

Naast de landelijke Natura 2000-doelen zijn voor elk gebied specifieke doelen voor soorten en/of habitattypen geformuleerd. Dat zijn de instandhoudingsdoelen die in het aanwijzingsbesluit zijn vastgelegd (Ministerie van LNV 2009). In dit hoofdstuk komen de gebiedsspecifieke doelen aan de orde. Tevens zijn in de laatste paragraaf de ecologische vereisten van de instandhoudingsdoelen beschreven.

2.1 Kernopgave en 'sense of urgency'

Kernopgaven beschrijven gewenste verbeteringen voor habitattypen en soorten die Europees sterk onder druk staan en waarvoor Nederland een grote verantwoordelijkheid draagt, omdat het betreffende habitatype of soort hier zijn grootste verspreiding heeft. De kernopgaven vergen op landschaps- en op gebiedsniveau een samenhangende aanpak in beheer en inrichting. Wanneer voor een kernopgave binnen nu en 10 jaar mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat, is voor de desbetreffende kernopgave een 'sense of urgency' toegekend. Dit betekent dat er op korte termijn maatregelen uitgevoerd dienen te worden om onherstelbare schade te voorkomen. Er is onderscheid gemaakt in kernopgaven en 'sense of urgencies' voor de waterhuishouding en voor het beheer. Dit betekent dat er maatregelen moeten worden genomen in de waterhuishouding ('wateropgave') dan wel in het beheer ('beheeropgave').

2.1.1 Kernopgaven

In het kader van Natura 2000 zijn voor elk van de acht landschapstypen, in dit geval Beekdalen, zogenaamde 'kernopgaven' geformuleerd. De kernopgaven zijn geformuleerd met als doel het stellen van verdere prioriteiten voor de daar voorkomende habitattypen en soorten; de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap; de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschapstype omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven geven prioriteiten ("richting geven") aan het beheer in de gebieden. Het gaat daarbij om habitattypen en soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van (zeer) groot belang is.

De opgave voor het Natura 2000-landschap Beekdalen wordt als volgt beschreven (Ministerie van LNV 2006a):

'versterken van de functionele samenhang van de Natura 2000-gebieden met hun omgeving ten behoeve van duurzame instandhouding en ter vergroting van de algemene biodiversiteit. Onder andere door herstel natuurlijke waterstromen- en standen, zowel grondwater als oppervlaktewater van goede kwaliteit, en op termijn herstel van overstromingsdynamiek. Binnen de Natura 2000-gebieden herstel van gradiënten en mozaïeken van verschillende onderdelen met name t.b.v. kalkmoerassen, blauwgraslanden en vochtige alluviale bossen'.

Behalve op landschapsniveau heeft ook elk Natura 2000-gebied één of meer kernopgaven. Hiervoor geldt hetzelfde als voor de kernopgaven van een landschap. Elk Natura 2000-gebied levert nu en op termijn een eigen specifieke bijdrage aan de instandhouding van de biodiversiteit van de Europese Unie. De kernopgaven zijn geformuleerd op basis van deze bijdragen, de belangrijkste verbeteropgaven, de aangewezen habitattypen en soorten en op basis van de 'knoppen waaraan gedraaid kan worden'. De kernopgaven moeten leiden tot een

duurzame bescherming van gebieden en een gunstige staat van instandhouding van specifieke habitattypen en soorten (Ministerie van LNV 2006a).

Deze kernopgaven vergen op landschaps- en gebiedsniveau een samenhangende aanpak in beheer en inrichting. De kernopgaven geven de belangrijkste behoud- en herstelopgaven aan, stellen prioriteiten en geven richting bij het opstellen van de beheerplannen (Ministerie van LNV 2006a). De kernopgaven voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar, zoals aangegeven in het Gebiedendocument (Ministerie van LNV 2006b) en conform het Natura 2000 doelendocument (Ministerie van LNV 2006a) zijn opgenomen in tabel 2.1.

2.1.2 *Sense of urgency*

Het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar is een 'sense of urgency' gebied met zowel een wateropgave als een beheeropgave voor de habitattypen vochtige heiden, heischrale graslanden en blauwgraslanden (Ministerie van LNV 2006a). De 'sense of urgency' status houdt in, dat de hydrologie en het beheer in het gebied zo snel mogelijk, maar uiterlijk in 2015, op orde moeten worden gebracht.

Tabel 2.1.

Kernopgaven, 'sense of urgency' en wateropgave van het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar (bron: Ministerie van LNV 2006a).

Kernopgave (en code)	Beschrijving kernopgave	Sense of urgency
Schraalgraslanden (5.05)*	Herstel kwaliteit en uitbreiding areaal van de habitattypen heischrale graslanden (H6230) en blauwgraslanden (H6410)	opgave m.b.t. watercondities met beheeropgave
Beekdalflanken (5.06)	Ontwikkelen van kleinschalige mozaïeken van heischrale graslanden (H6230) en blauwgraslanden (H6410) met andere beekdalgraslanden en met vochtige heiden (H4010) op de beekdalflank ten behoeve van amfibieën, reptielen en insecten	

*let op: de kernopgave 5.05 uitbreiding areaal blauwgrasland komt niet overeen met het instandhoudingsdoel van dit habitatype (behoud oppervlakte), zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit.

2.2 Natura 2000-waarden en instandhoudingsdoelen

2.2.1 *Natura 2000-waarden*

Het Wijnjeterper Schar is aangewezen als Natura 2000-gebied op grond van het voorkomen van de volgende Natura 2000-waarden (Ministerie van LNV 2009):

Habitattypen

Droge heiden
Vochtige heiden
Heischrale graslanden
Blauwgraslanden
Pioniervegetaties met snavelbiezen

In het aanwijzingsbesluit zijn voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar instandhoudingsdoelen vastgesteld. Het gaat dan om algemene doelen voor het hele Natura 2000-gebied en specifieke doelen voor de afzonderlijk aangewezen Natura 2000-habitattypen en soorten. Details met betrekking tot de instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in bijlage x. In onderstaande paragrafen worden de doelen beknopt beschreven. In tabel 2.2 volgt een samenvatting.

2.2.2 Algemene doelen

In het aanwijzingsbesluit is voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar een aantal algemene doelen geformuleerd:

- Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie.
- Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura 2000 netwerk, zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie.
- Behoud en waar nodig herstel van de ruimtelijke samenhang met de omgeving ten behoeve van de duurzame instandhouding van de in Nederland voorkomende natuurtypen en soorten.
- Behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.
- Behoud of herstel van gebiedsspecifieke ecologische vereisten voor de duurzame instandhouding van de habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.

2.2.3 Instandhoudingsdoelen

Voor het Wijnjeterper Schar zijn de Natura 2000-instandhoudingsdoelen vermeld in tabel 2.2. In deze tabel zijn verder zowel de landelijke staat van instandhouding van deze Natura 2000-waarden aangegeven als de relatieve bijdrage die het Wijnjeterper Schar levert aan de landelijke staat van instandhouding. Uit de tabel kan worden afgelezen, dat de relatieve bijdrage van het gebied aan de landelijke instandhoudingsdoelen als relatief groot kan worden beschouwd. Uit de tabel komt ook naar voren dat voor droge heiden, heischrale graslanden en blauwgraslanden de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig is.

Tabel 2.2.

Landelijke staat van instandhouding (+ gunstig, - matig ongunstig, -- zeer ongunstig), relatieve bijdrage aan landelijke instandhoudingsdoelen (+ groot, - klein, - - zeer klein) en instandhoudingsdoelen (= behoud, > uitbreiding/verbetering) van Natura 2000-waarden in het Wijnjeterper Schar (bron: Ministerie van LNV 2006b).

nummer	habitattype	landelijke staat van instandhouding	relatieve bijdrage	doelstelling oppervlakte	doelstelling kwaliteit
H4030	Droge heiden	--	+	=	=
H4010_A	Vochtige heiden	-	+	=	>
H6230	Heischrale graslanden	--	+	>	>
H6410	Blauwgraslanden	--	+	=	>
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	-	+	>	>

Voor droge heiden bestaat de doelstelling uit behoud van oppervlakte en kwaliteit. Voor vochtige heiden en blauwgraslanden is het doel behoud van oppervlakte, maar verbetering van de kwaliteit. Voor heischrale graslanden en pioniervegetaties met snavelbiezen is er een opgave om zowel het oppervlak uit te breiden als de kwaliteit te verbeteren.

2.3 Ecologische vereisten van de instandhoudingsdoelen

Hieronder worden de belangrijkste ecologische randvoorwaarden en het noodzakelijke beheer beschreven voor de aangewezen Natura 2000-habitattypen (zie profieldocumenten habitattypen). Meer informatie over de ecologie en het beheer van deze habitattypen is te vinden in bijlage x. De informatie over de ecologische vereisten is vooral van belang bij de beoordeling van de staat van instandhouding van het betreffende habitatype (in hoofdstuk 3) en bij de effectbeoordeling in hoofdstuk 6.

De aanwezigheid en verspreiding van de aangewezen habitattypen worden gestuurd door de voor plantengroei relevante milieufactoren, de 'standplaatscondities'. Voor de aangewezen habitattypen in het Wijnjeterper Schar zijn vooral de vochttoestand, de basenbeschikbaarheid en de voedselbeschikbaarheid van belang. In tabel 2.3 staan grenswaarden vermeld voor enkele belangrijke variabelen die van invloed zijn op deze standplaatscondities. De grenswaarden zijn gebaseerd op informatie van Dobben & van Hinsberg (2008), Kiwa Water Research (2007) en Schaminée & Stortelder (2006).

De vochttoestand wordt gekenmerkt aan de hand van de gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG) en de gemiddelde laagste grondwaterstand (GLG). De basenbeschikbaarheid en de voedselbeschikbaarheid worden onder andere beïnvloed door de voeding met grond- en oppervlaktewater, de bodemsoort en stikstofdepositie.

Tabel 2.3.

Grenswaarden van enkele relevante milieufactoren voor de Natura 2000-habitattypen. GVG = gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand; GLG = gemiddelde laagste grondwaterstand; ? = geen informatie beschikbaar, N = stikstof. Gegevens over kritische depositiewaarden zijn afkomstig uit van Dobben & van Hinsberg (2008).

Habitatype	GVG (cm t.o.v. mv)	GLG (cm t.o.v. mv)	pH (zuurgraad)	Trofiegraad (voedselbeschikbaarheid)	Kritische N-depositie (mol N/ha/jr)
Droge heiden	> -40	?	3,5 – 5,0	zeer voedselarm	1100
Vochtige heiden	-10 – -40	?	3,5 – 5,5	zeer voedselarm	1300
Heischrale graslanden	0 – -25	-60 – ≤-80	4,5 – 5,5	matig voedselarm	830
Blauwgraslanden	+5 – -25	-40 – -60	5,0 – 6,5	matig voedselarm – licht voedselrijk	1100
Pioniervegetaties met snavelbiezen	+20 – -25	?	3,5 – 5,5	zeer voedselarm	1600

Habitatype H4030 Droge heiden

Droge heiden (struikheivegetaties) groeien op voedselarme, droge, kalkarme zandgronden. Dit habitatype is zeer gevoelig voor vermessing en verdraagt weinig stikstofdepositie, omdat dit leidt tot vergrassing en het verdwijnen van kenmerkende soorten. Zonder beheer gaat droge heide over in bos. Het beheer van droge heidevegetaties dient dan ook gericht te zijn op het tegengaan van verbossing en vergrassing. Periodiek afplaggen van de bovengrond verwijdert de daarin opgehoopte voedingstoffen en voorkomt verbossing. In plaats daarvan kan ook gebrand of gemaaid worden, of begraaasd met schapen, runderen of geiten.

Habitatype H4010_A Vochtige heiden

Vochtige heiden (dopheivegetaties) groeien op voedselarme, kalkarme zandgronden. Het grondwater moet jaarrond vrij hoog staan en mag niet veel fluctueren. In een halfnatuurlijke situatie komen vochtige heiden voor op de hoge delen van het beekdal en op aangrenzende plateaus. Vochtige heiden zijn zeer gevoelig voor veranderingen in hydrologie en voor toename van de voedselrijkdom. Zonder beheer gaan vochtige heiden over in bos. Het beheer van vochtige heidevegetaties dient vooral gericht te zijn op het creëren van de juiste hydrologische omstandigheden en het tegengaan van verbossing en vergrassing. Door te lage grondwaterstanden, al dan niet in combinatie met een verhoogde stikstofdepositie, kan vergrassing met pijpenstrootje optreden en verdwijnen kenmerkende soorten. Vergrassing en verbossing kunnen worden tegengegaan door te maaien (in oktober), te plaggen, door begrazing (met schapen, runderen of geiten) en door jonge boomopslag te verwijderen en/of bomen te kappen.

Habitatype H6230 Heischrale graslanden

Heischrale graslanden komen voor in een vochtige en een droge vorm. De vochtige vorm, waarover het hier gaat, is in het Wijnjeterper Schar afhankelijk van de (periodieke) aanvoer van grondwater, dat veelal ondiep over de keileemlaag toestroomt. Grondwatervoeding is van belang, omdat het uitdroging in de zomer voorkomt en, door enige aanvoer van basen, verzuring tegengaat. Naast grondwatervoeding is ook de bodemsoort van belang om de juiste basenbeschikbaarheid te creëren. Zo ontwikkelen heischrale graslanden zich veelal op plaatsen waar leem dagzoomt of ondiep in de ondergrond voorkomt of op (sterk) lemig zand. Stikstofdepositie wordt zeer slecht verdragen, omdat dit leidt tot vermessing en verzuring. In de halfnatuurlijke situatie komen heischrale graslanden iets lager op de beekdalflank voor dan de vochtige heiden. Het beheer van heischrale graslanden moet gericht zijn op het voorkomen van verdroging, verzuring, eutrofiëring, en vervilting. Hiertoe moeten voldoende hoge en stabiele grondwaterstanden worden gerealiseerd. Stagnatie van regenwater dient te worden voorkomen door een goed functionerende oppervlakkige afwatering. Vervilting door de opbouw van onverteerd strooisel kan worden voorkomen door diep te maaien, en het hooi af te voeren. Maaien dient laat in het jaar te gebeuren, om zaadzetting niet te belemmeren. Insporing en bodemverdichting moeten voorkomen worden, door te maaien met aangepast materieel (lage wioldruk), of met de hand.

Habitatype H6410 Blauwgraslanden

Dit habitatype is gebonden aan basenrijke, matig voedselarme standplaatsen, die in de halfnatuurlijke situatie vooral onderaan de beekdalflank voorkomen. Grondwatervoeding van de standplaats zorgt voor de noodzakelijke vochtvoorziening en basenaanvoer. In de situatie van het Koningsdiep betreft dit vooral lokaal grondwater, dat over de keileemlaag toestroomt. Daarnaast is plaatselijk sprake van aanvoer van grondwater uit het eerste watervoerend pakket, onder de keileem. Ontwatering beïnvloedt de vochtvoorziening, de basenverzadiging en de voedselbeschikbaarheid. Daardoor kan geringe ontwatering al leiden tot grote veranderingen in de vegetatiesamenstelling. Het beheer dient dan ook gericht te zijn op het creëren van de gewenste hydrologische omstandigheden. Daarnaast zijn ook blauwgraslanden gevoelig voor vermessing en verzuring. Stagnatie van regenwater dient voorkomen te worden, omdat dit kan leiden tot verzuring. Verder zijn blauwgraslanden afhankelijk van een beheer van maaien en afvoeren. Hierbij moet aangepast materieel (lage wioldruk) gebruikt worden, om insporing en verdichting van de bodem te voorkomen.

Habitatype H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Pioniervegetaties groeien op kale zand- of leemgrond in vochtige heiden. Deze kale grond is meestal ontstaan door plaggen. De pioniervegetaties zijn doorgaans slechts kortstondig aanwezig en gaan al snel over in vochtige heide. Pioniervegetaties zijn dan ook afhankelijk van periodiek plaggen, en komen veelal in mozaïek voor met vochtige heiden. Pioniervegetaties met snavelbiezen zijn zeer gevoelig voor verdroging, en het beheer dient dan ook de gewenste hydrologische omstandigheden te creëren.

Samenvattend

1. Het Wijnjeterper Schar is aangewezen als Natura 2000-gebied op grond van het voorkomen van de volgende habitattypen:
  - *Droge heide*
  - *Vochtige heide*
  - *Heischrale graslanden*
  - *Blauwgraslanden*
  - *Pioniervegetaties met snavelbiezen*
2. Voor deze Natura 2000-waarden zijn in het aanwijzingsbesluit instandhoudingsdoelen geformuleerd. Het gaat hier om het handhaven van de kwaliteit en de oppervlakte van het habitattype droge heiden. Daarnaast is er een verbeteropgave voor de kwaliteit van vochtige heiden, heischrale graslanden, blauwgraslanden en pioniervegetaties met snavelbiezen. Voor pioniervegetaties met snavelbiezen en heischrale graslanden is er ook een uitbreidingsopgave van het oppervlak.
3. Het Wijnjeterper Schar is een 'sense of urgency' gebied. Dit betekent dat op korte termijn, maar uiterlijk in 2015, de hydrologie en het natuurbeheer op orde moeten zijn.
4. In dit hoofdstuk wordt verder een korte beschrijving gegeven van de ecologische randvoorwaarden van de aangewezen Natura 2000-waarden. Hierbij wordt aangegeven onder welke omstandigheden deze waarden het best kunnen worden behouden of ontwikkeld.

3 Ecologische gebiedsbeschrijving

3.1 Abiotische omstandigheden

3.1.1 *Geologie en geomorfologie*

Het Wijnjeterper Schar is gelegen langs de middenloop van het Koningsdiep. In de voorlaatste ijstijd is hier door het landijs keileem afgezet, dat onder bijna het gehele gebied wordt aangetroffen tot een diepte van maximaal 2 meter beneden maaiveld (figuur 3.1) en met een dikte van ongeveer 3-5 meter. Op sommige plekken is de dikte meer dan 5 meter. De keileem ontbreekt alleen langs het Koningsdiep, waar het grotendeels is weggeërodeerd. In de bovenkant van het keileempakket bevindt zich een slenkenpatroon, dat dwars door het gebied loopt, in grote lijnen van oost naar west (zie figuur 3.4). Aan de oostzijde van Wijnjeterper Schar-west buigt de slenk in noordelijke richting naar het beekdal. Boven de keileem bevindt zich vrijwel overal dekzand, met een dikte van 0,5 tot 2 meter. Het beekdal is grotendeels opgevuld met (zandige) beekafzettingen. In het Holocene is in de lagere delen langs de beek veen afgezet. In het gebied liggen enkele dobben en drie pingoruïnes.

3.1.2 *Bodem, waterhuishouding en hydrologie*

Hoogteligging

De hoogteligging van het Wijnjeterper Schar varieert van ca. + 0,5 m tot ca. + 6 m NAP (figuur 3.2). Het hoogste deel bestaat uit een zandrug die door het zuidelijke deel van het gebied loopt, evenwijdig aan het Koningsdiep. Deze rug liep ooit door tot in De Marschen. Aan weerszijden van de N381 is bij de aanleg van landbouwpercelen de zandrug geëgaliseerd en is het reliëf afgevlakt. In het oostelijke deel van Wijnjeterper Schar-west is recent in het kader van natuurontwikkeling gewerkt aan het herstel van de zandrug.

In het gebied ten noorden van de Nije Heawei ligt een iets minder hoge zandrug, die doorloopt naar het oostelijk deel van het gebied. De hoogste delen van deze zandrug reiken tot ca. + 4,5 m NAP. Tussen de twee zandruggen ligt een lager gelegen gebied, het ecologische 'slenkensysteem', waarvan de laagste delen op ca. + 2 m NAP liggen. Nog lagere delen in het gebied bevinden zich in het dal van het Koningsdiep, direct langs de beek (Brongers & Altenburg 2006).

Bodem

In de hogere delen van het Natura 2000-gebied bestaat de bodem uit zand, waarin zich veldpodzolen hebben gevormd. Het gaat daarbij voor een deel om lemig zand en deels om leemarm tot zwak lemig zand. In het lagere beekdal komen koopveengronden voor; dit zijn veengronden met een dunne laag klei en hier met een ondiep gelegen zandondergrond (figuur 3.3).

Waterhuishouding

Wijnjeterper Schar-West

Voordat er sprake was van ontwatering ten behoeve van de landbouw, werden de hydrologische omstandigheden vooral bepaald door de aanvoer van kwelwater en regenwater en door verdamping. Daarnaast stonden de gronden in het beekdal onder invloed van de beek, waarvan het peil sterk kon fluctueren. Water stroomde af over de keileem en zal zich verzameld hebben in de ondiepe delen van de slenken. In natte perioden kon dit water waarschijnlijk voor een deel, via het geulenpatroon, worden afgevoerd naar de beek. Voor een deel zal dit water ook in de laagtes zijn achtergebleven, waar het in drogere tijden geleidelijk verdampte. Doorgaans zal er in de slenken dus sprake zijn geweest van zeer natte omstandigheden.

In het recentere verleden werd de waterhuishouding van het gebied sterk bepaald door de eisen die de landbouwgronden rondom het gebied en in de landbouwenclaves binnen het gebied stelden. Een belangrijk deel van het slenkensysteem in het Wijnjeterper Schar bestond tot voor kort uit landbouwgronden. Vóór de ruilverkaveling, die is afgerond in 1970, waterde het gebied

via een aantal noord-zuid georiënteerde sloten - dwars door de zandruggen - af op het Koningsdiep. Tijdens de ruilverkaveling is de afwatering via diepe sloten omgeleid in oostelijke richting - door de centrale slenk - en vervolgens in noordelijke richting naar het Koningsdiep.

Deze afwatering was dusdanig effectief, dat verdroging optrad in het natuurgebied. In 1998 is de waterhuishouding van het gebied vervolgens aangepast, voor zover het landbouwkundige gebruik van de landbouwenclaves dit toeliet. Noord-zuid lopende diepe waterlossingen zijn verondiept en voorzien van dammen met hooggelegen buizen of stuwen. Een deel van de bermsloten is gedempt en onderkluist (vervangen door een buis) en verscheidene sloten en greppels zijn afgedamd.

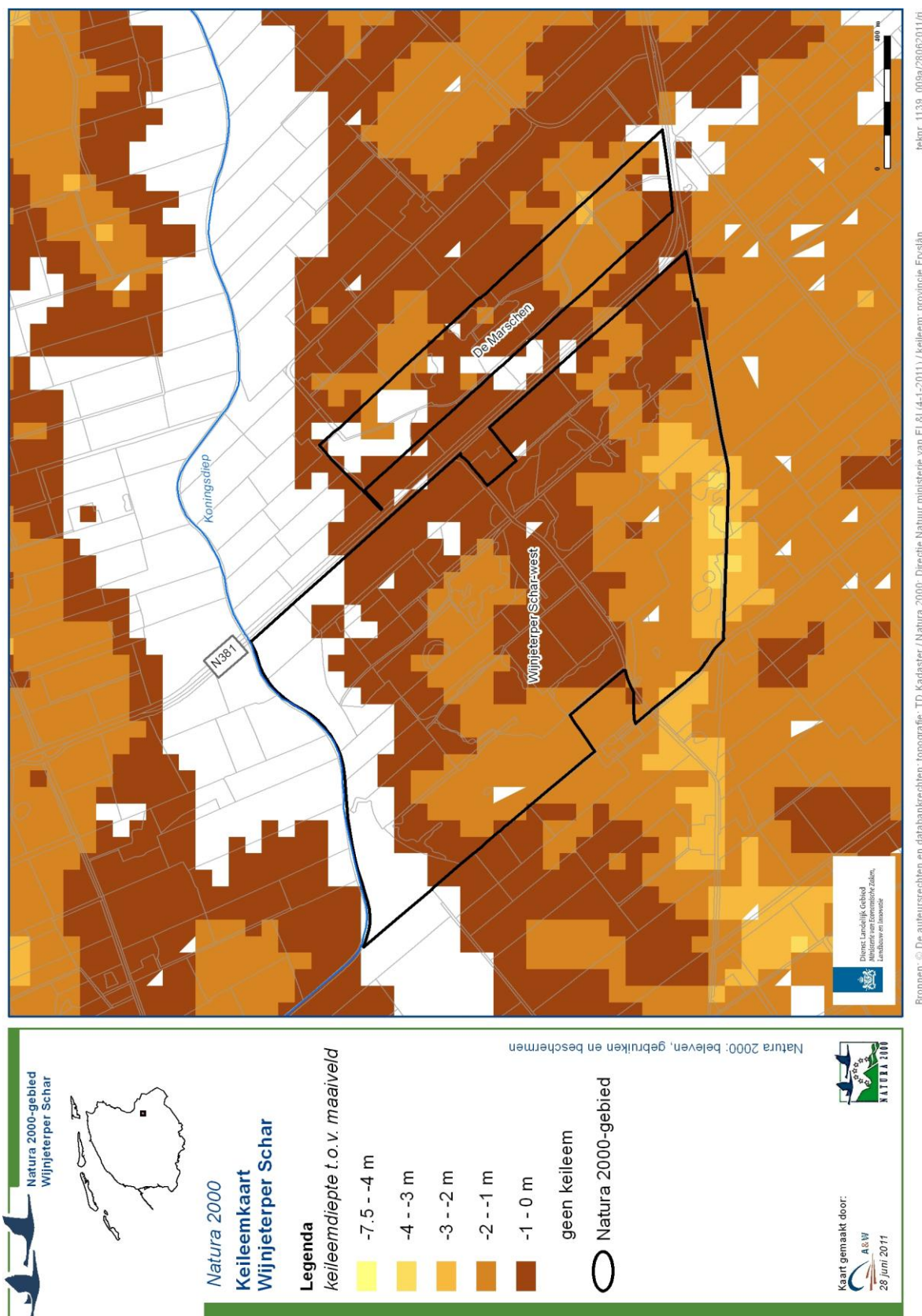
Recent zijn de landbouwenclaves in dit deel van het Wijnjeterper Schar grotendeels in eigendom gekomen van Staatsbosbeheer (ruim 39 ha). Dit maakte optimalisatie van de waterhuishouding mogelijk. Hiervoor is een inrichtingsplan opgesteld (Brongers & Altenburg 2006). De herinrichtingsmaatregelen die daarin zijn beschreven zijn inmiddels vrijwel geheel gerealiseerd; de herinrichting is in 2008 afgerond.

De waterhuishoudkundige maatregelen omvatten onder andere het dempen en deels verondiepen van sloten in en langs de voormalige landbouwenclaves en het aanleggen van een ondiepe waterafvoer door de centrale slenk. Op een aantal plaatsen op de grens van het Natura 2000-gebied en de omgeving is de afwateringsrichting gewijzigd, om peilverhoging in het reservaat mogelijk te maken. De stuwpeilen in de centrale slenk, in de hoofdafwateringssloot naar het Koningsdiep en in sloten in het beekdal zijn verhoogd. De maatregelen hebben tot doel de waterafvoer te vertragen en een zoveel mogelijk ongehinderde toestroming van grondwater vanuit de zandruggen naar de slenken te realiseren, waarbij in de lagere delen hoge grondwaterstanden mogelijk zijn. Om verzuring te voorkomen is nog wel enige afwatering mogelijk, waardoor regenwaterstagnatie wordt tegengegaan. Sinds deze herinrichting watert alleen het gebied ten noorden van de zandrug nog rechtstreeks af op de beek.

Na inrichting liggen de stuwpeilen in het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar hoofdzakelijk tussen + 1,75 m en + 2,50 m NAP (zie figuur 3.4). In de hoofdwatgang waar het grootste deel van het slenkensysteem op afwatert, neemt het peil richting de beek getrapt af, van + 1,60 m naar + 1,10 m NAP. In de gronden langs de beek ligt het stuwpeil op + 0,85 m NAP. De in de omgeving gehanteerde peilen variëren van + 1,95 tot + 2,60 m NAP ten zuiden van het Wijnjeterper Schar. Gronden ten west- en noordzijde wateren vrij af op de beek. In het Koningsdiep geldt een streefpeil van + 0,55 m NAP, dat in natte perioden verlaagd kan worden naar + 0,45 m NAP. In de praktijk varieert het beekpeil ter hoogte van het Wijnjeterper Schar doorgaans tussen ca. + 0,40 en + 0,60 m NAP, met incidentele uitschieters naar ca. + 0,20 m en + 1 m NAP.

De Marschen

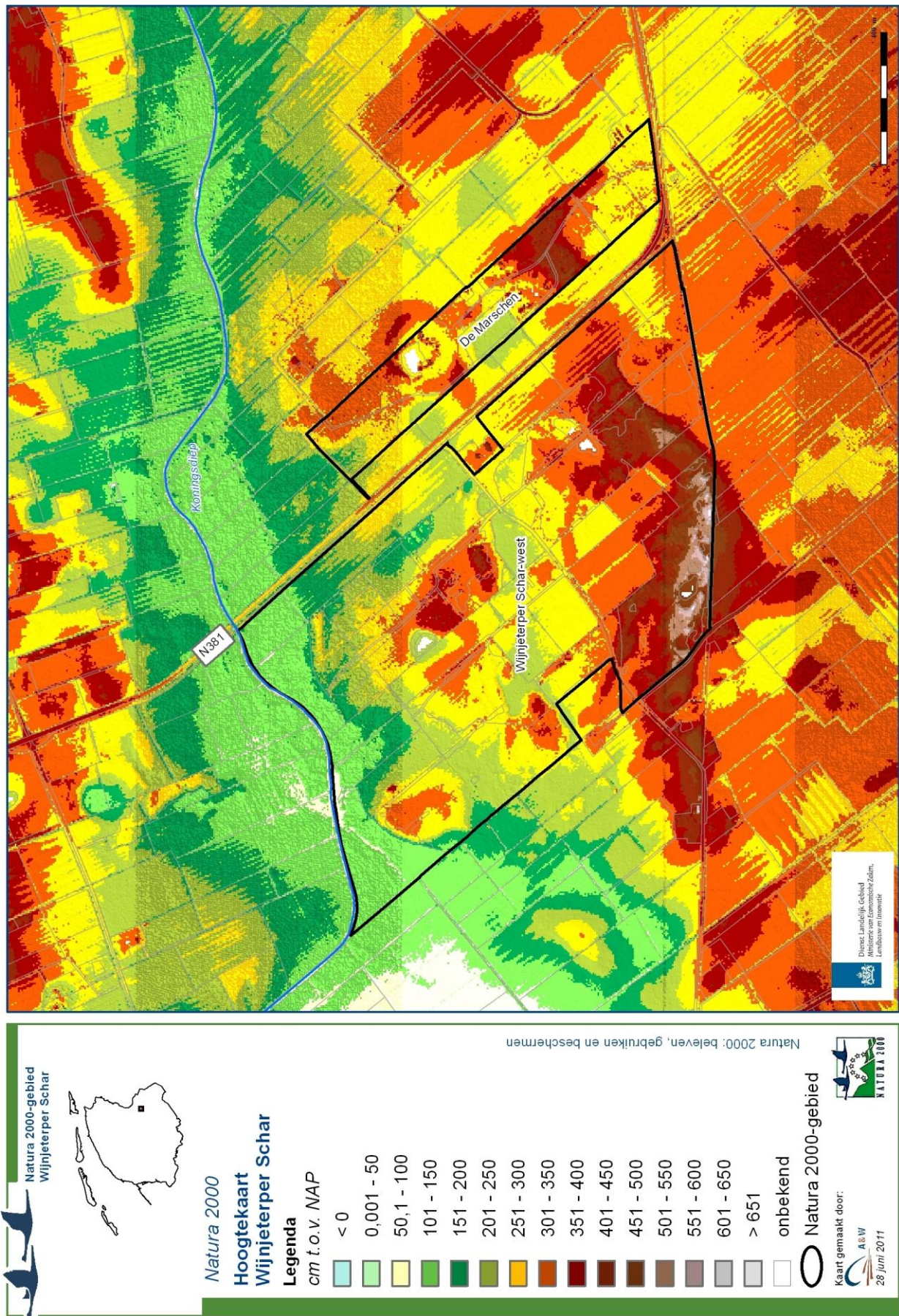
In het grootste deel van De Marschen bedraagt het streefpeil + 1,75 m NAP. De drooglegging (het verschil tussen de hoogte van het maaiveld en het slootpeil) is hier afgestemd op de omringende landbouwgronden en is als gevolg daarvan vrij groot. In de schraallanddelen worden, door middel van het vasthouden van water, hogere peilen gehanteerd (+ 2,10 en + 2,40 +NAP). Op de overgang naar de lagere gronden in het beekdal zijn de streefpeilen lager, zowel in De Marschen zelf als in het aangrenzende landbouwgebied (+ 1,15 m resp. + 1,50 m NAP). In het beekdal bedraagt het peil + 0,55 m NAP (figuur 3.4).

Figuur 3.1.

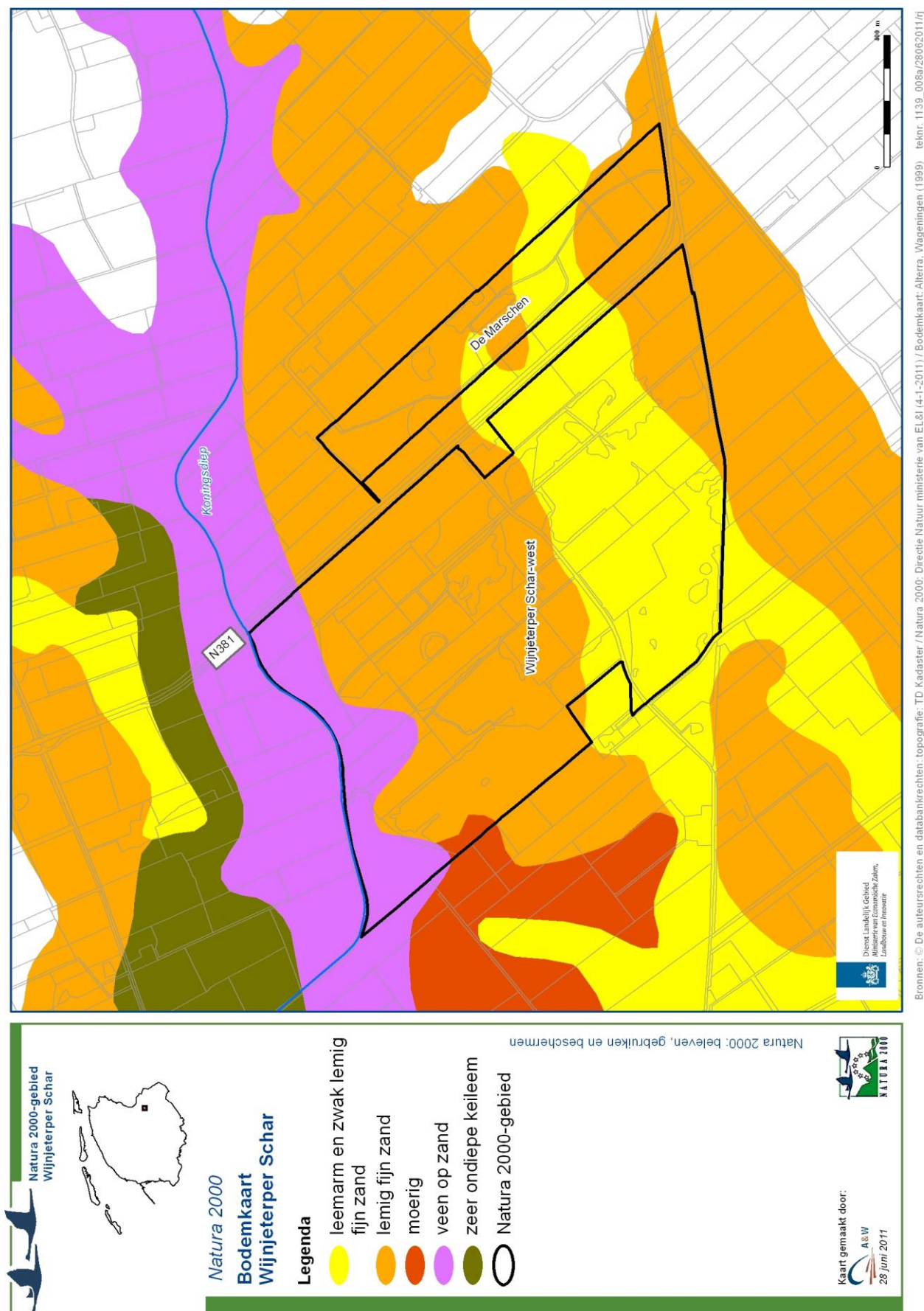
Diepte van de keileemlaag in het Wijnjeterper Schar ten opzichte van het maaiveld (bron: provincie Fryslân).

Figuur 3.2.
Hoogtekaart van het Wijnjeterper Schar (bron: Actueel Hoogtebestand Nederland [AHN]).

Figuur 3.3.

Bodemkaart van het Wijnjeterper Schar (bron: provincie Fryslân).

Kwel en infiltratie

Wijnjeterper Schar-West

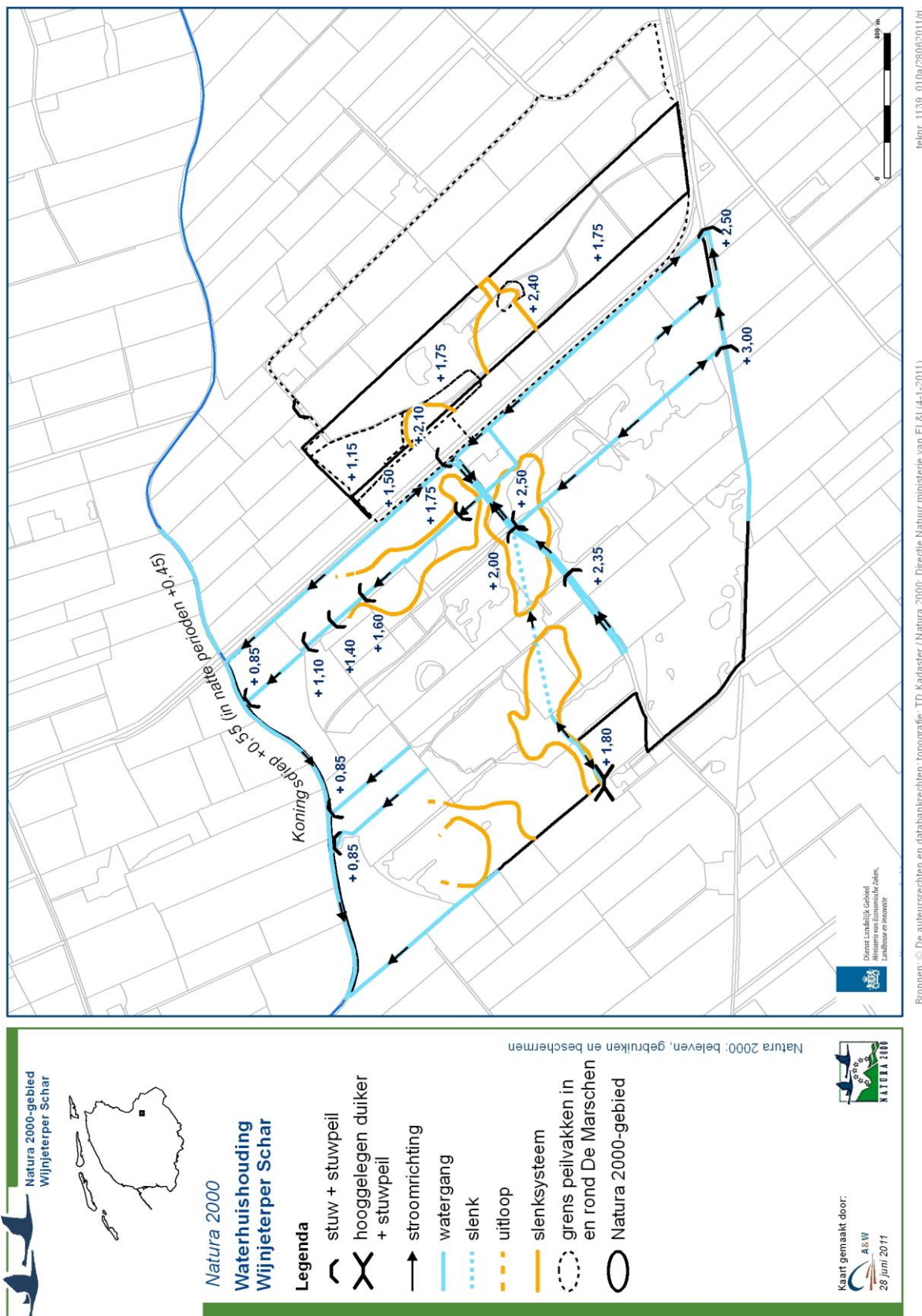
De zandrug in het zuidelijke deel van het gebied (ten zuiden van de Nije Heawei) vormt de waterscheiding tussen het naar het noorden (Koningsdiep) en het zuiden (Opsterlandse Compagnonsvaart) afwaterende gebied. De hoogteverschillen, de aanwezigheid van keileem en het reliëf in de bovenkant van de keileem zijn bepalend voor de hydrologie van het gebied en daardoor ook voor de vegetatie (zie figuur 3.5). Onder vrijwel het gehele gebied bevindt zich keileem. In de bovenzijde van dit keileempakket is een slenkenpatroon aanwezig, dat min of meer parallel aan de beek door het reservaat loopt. Vrijwel alle schraallandvegetaties, en ook een belangrijk deel van de (voormalige) landbouwenclaves, liggen in en op de randen van dit slenkensysteem. Het slenkensysteem wordt geflankeerd door hogere ruggen. Deze hogere ruggen vormen infiltratiegebieden: van daaruit stroomt ondiep grondwater over de keileem naar de slenken. Daarnaast kan in de laagste delen van het slenkensysteem kwel optreden vanuit het eerste watervoerend pakket, onder de keileem (Streefkerk *et al.* 1994, Kiwa *et al.* 2007). In de slenken is dus sprake van natte omstandigheden, als gevolg van de toestroming van ondiep grondwater vanaf de aangrenzende ruggen en door de druk van - en deels ook de voeding met - grondwater onder de keileem.

Dat de slenken (in elk geval af en toe) gevoed worden door dieper grondwater, blijkt onder meer uit peilbuisgegevens en uit het voorkomen van kwelindicatoren als Gewone dotterbloem in de lage delen van het slenkensysteem. De invloed van grondwater van onder de keileem neemt daarbij af van oost naar west. De stijghoogte van het eerste watervoerend pakket wordt beïnvloed door het peil in de beek en waarschijnlijk ook door lage landbouwpeilen in de omgeving. Omdat het beekpeil relatief laag is, wordt veel grondwater naar de beek getrokken, met als gevolg dat de druk onder de keileem in het Wijnjeterper Schar kleiner is geworden. De lage landbouwpeilen in de omgeving draineren naar verwachting de zandruggen, waardoor de grondwatertoevoer naar het slenkensysteem afneemt. In het beekdal is doorgaans sprake van infiltratie; alleen bij lage grondwaterstanden kan kwel optreden, waarbij het de vraag is of dit kwelwater de wortelzone kan bereiken.

De freatische grondwaterstanden worden sterk beïnvloed door hoogteligging, diepteligging van de keileem en de eventuele toestroming van grondwater. In het beekdal kunnen de grondwaterstanden 's zomers vrij diep wegzakken onder invloed van het beekpeil. In de lage delen van het slenkensysteem reiken de standen in natte perioden doorgaans tot aan of zelfs boven maaiveld. In drogere perioden kunnen de standen iets uitzakken, wat in het westelijke deel van het slenkensysteem sterker is dan in het oostelijke deel. Het is nog niet bekend welke invloed de recente inrichtingsmaatregelen hebben op de grondwaterstanden en de kwelinvloed.

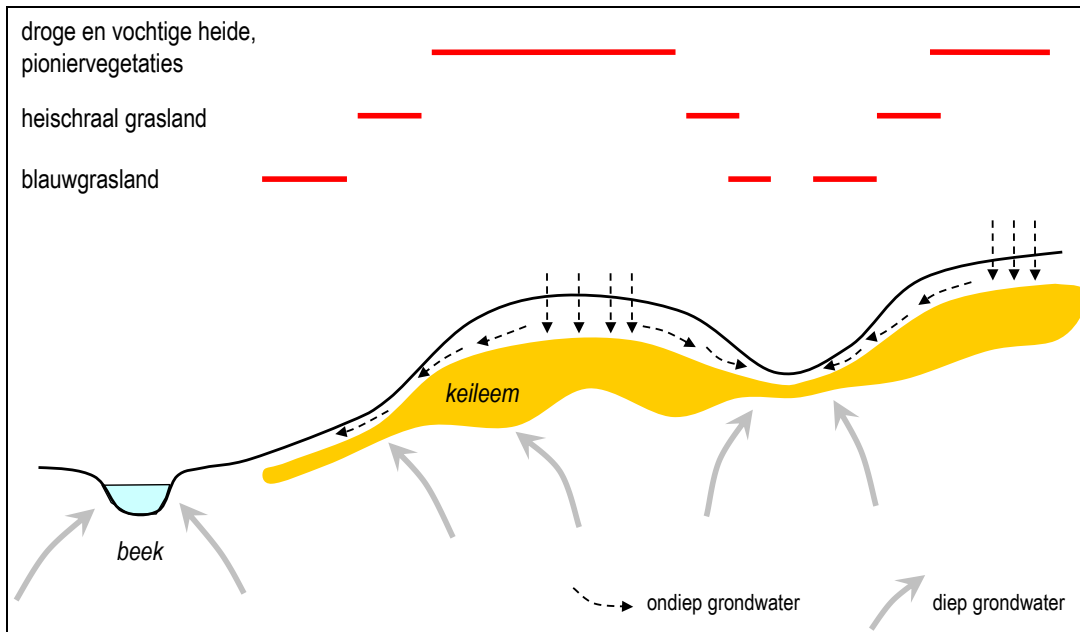
De Marschen

Van de veranderingen die in de loop der tijd hebben plaatsgevonden in de waterhuishouding van De Marschen en de gevolgen daarvan voor de hydrologische omstandigheden is veel minder bekend dan van het westelijke deel. Aangezien beide gebieden een vergelijkbare ligging en opbouw hebben en vroeger één geheel gevormd hebben, mag aangenomen worden dat het hydrologische systeem in De Marschen en het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar vergelijkbaar is. Net als in het westelijke deel is er sprake van reliëf in het maaiveld en in het onderliggende keileempakket. Ook hier komen de schraallandvegetaties voor in de lage delen van het slenkensysteem. Vanuit de hogere ruggen stroomt ondiep grondwater over de keileem naar de laagten. Daarnaast kan in de lage delen kwel optreden vanuit het eerste watervoerend pakket, onder de keileem. Verwacht mag worden dat het lage peil in de beek en in de omringende landbouwgronden het eerste watervoerend pakket draineert en daarmee de aanvoer van grondwater naar de laagten in De Marschen vermindert. Door het beperkte oppervlak en de smalle vorm heeft De Marschen een grote grenslengte, waardoor de invloed van de omgeving op de waterstanden relatief groot is. Binnen het gebied beperkt de aanwezigheid van naaldbos (dat veel water verdampt) op de randen van de slenken de toevoer van grondwater naar de laagten.

Figuur 3.4.

Waterhuishouding van het Wijnjeterper Schar (peilen in m +NAP (bron: Brongers & Altenburg 2006, Belle & Brongers 2009 en Wetterskip Fryslân).

Figuur 3.5.

Dwarsdoorsnede van het Wijnjeterper Schar met daarin schematisch aangegeven de hoogteligging, keileem, grondwaterstromen en de ligging van de Natura 2000-habitattypen.

3.2 Natura 2000-habitattypen

3.2.1 Algemeen

In bijlage x is een kort overzicht opgenomen van de in het Wijnjeterper Schar voorkomende belangrijke natuurwaarden. Deze waarden kunnen in het beheerplan een rol gaan spelen bij het benoemen van de instandhoudingsmaatregelen of van de mitigerende maatregelen. Deze paragraaf beperkt zich tot het meer in detail beschrijven van de aangewezen habitattypen. Hierbij maken we een onderverdeling in de volgende typen van informatie:

Verspreiding en trend: hier worden het voorkomen en de verspreiding van het habitatype in het gebied beschreven. Voor zover daarover informatie beschikbaar is, wordt tevens ingegaan op ontwikkelingen in areaal en kwaliteit.

Staat van instandhouding: hier wordt, op basis van de ontwikkelingen in het gebied en de in het aanwijzingsbesluit vastgestelde instandhoudingsdoelen, van elk habitatype nagegaan wat de staat van instandhouding is. Die uitspraken worden gedaan aan de hand van gegevens over vegetatieoppervlak, kwaliteit en eigen deskundigenoordeel en gebiedskennis. Ook zal hier worden nagegaan in hoeverre het gebied voldoet aan de ecologische randvoorwaarden van het habitatype. Nadere informatie over de Natura 2000-habitattypen en soorten is te vinden in bijlage x.

Typische soorten: Natura 2000-habitattypen zijn niet alleen gedefinieerd in termen van vegetaties, maar ook van soorten die daaraan verbonden zijn en die informatie geven over de kwaliteit en compleetheid van het habitatype. Dergelijke soorten, waarbij het zowel kan gaan om hogere planten, (korst)mossen, vogels, reptielen, amfibieën, vlinders e.d., worden 'typische soorten' genoemd (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1.

Voorkomen van typische soorten per habitatype in het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar (bron: Brongers & Altenburg 2006). WS-west = Wijnjeterper Schar-West, DM = De Marschen.

Typische soort		Habitatype	Aanwezig?	Locatie
Soortgroep	Soort			
Vaatplanten	Klokjesgentiaan	Vochtige heiden	Ja	WS-west/DM
	Veenbies	Vochtige heiden	Ja	WS-west/DM
	Beenbreek	Vochtige heiden	Ja	WS-west
	Klein warkruid	Droge heiden	Nee	-
	Kleine schorseneer	Droge heiden	Nee	-
	Kruipbrem	Droge heiden	Ja	WS-west
	Rode dophei	Droge heiden	Nee	-
	Stekelbrem	Droge heiden	?	?
	Betonie	Heischrale graslanden	Nee	-
	Borstelgras	Heischrale graslanden	Ja	WS-west/DM
	Groene nachtorchis	Heischrale graslanden	Nee	-
	Heidekartelblad	Heischrale graslanden	Ja	WS-west
	Heidezegge	Heischrale graslanden	Nee	-
	Herfstschroeforchis	Heischrale graslanden	Nee	-
	Liggend walstro	Heischrale graslanden	Ja	WS-west
	Liggende vleugeltjesbloem	Heischrale graslanden	Ja	WS-west
	Valkruid	Heischrale graslanden	Ja	WS-west
	Welriekende nachtorchis	Heischrale graslanden	Nee (tot 1979)	WS-west
	Blauwe knoop	Blauwgraslanden	Ja	WS-west
	Blauwe zegge	Blauwgraslanden	Ja	WS-west/DM
	Blonde zegge	Blauwgraslanden	Ja	WS-west/DM
	Klein glidkruid	Blauwgraslanden	?	?
	Kleine valeriaan	Blauwgraslanden	Ja	WS-west/DM
	Knots zegge	Blauwgraslanden	Ja	WS-west
	Kranskarwij	Blauwgraslanden	Nee	-
	Melkviooltje	Blauwgraslanden	Nee (tot 1975)	-
	Spaanse ruiter	Blauwgraslanden	Ja	WS-west/DM
	Vlozegge	Blauwgraslanden	Ja	WS-west/DM
	Kleine zonnedaauw	Pioniervetaties met snavelbies	Ja	WS-west/DM
	Moeraswolfsklauw	Pioniervetaties met snavelbies	Ja	WS-west/DM
	Bruine snavelbies	Pioniervetaties met snavelbies	Ja	WS-west/DM
Mossen	Broedkelkje	Vochtige heiden	?	?
	Kortharig kronkelsteeltje	Vochtige heiden	?	?
	Kussentjesveenmos	Vochtige heiden	?	?
	Zacht veenmos	Vochtige heiden	?	?
Sprinkhanen en krekels	Heidesabelsprinkhaan	Vochtige heiden	?	?
	Zadelsprinkhaan	Vochtige heiden Droge heiden	?	?
	Blauwvleugelsprinkhaan	Droge heiden	Nee (tot 1979)	WS-west
	Wrattenbijter	Droge heiden	?	?
	Zoemertje	Droge heiden	?	?
Dagvlinders	Veldkrekkel	Heischrale graslanden	Nee	-
	Gentiaanblauwtje	Vochtige heiden	Nee (tot 2002)	-
	Groentje	Vochtige heiden Droge heiden	Ja	WS-west
	Heideblauwtje	Droge heiden	Ja	WS-west
	Heivlinder	Droge heiden	Nee (tot 1986)	-
	Kommavlinder	Droge heiden	Nee	-
	Vals heideblauwtje	Droge heiden	Nee	-
	Aardbeivlinder	Heischrale graslanden	Ja	WS-west
	Geelsprietdikkopje	Heischrale graslanden	Nee	-
	Tweekleurig hooibeestje	Heischrale graslanden	Nee	-
	Moerasparelmoervlinder	Blauwgraslanden	Nee	-
	Zilveren maan	Blauwgraslanden	Nee (tot 1992)	-
Reptielen	Adder	Vochtige heiden	Ja	WS-west
	Levendbarende hagedis	Vochtige heiden Droge heiden	Ja	WS-west/DM
Vogels	Zandhagedis	Droge heiden	Nee	-
	Boomleeuwerik	Droge heiden	Nee	-
	Klaapekster	Droge heiden	Nee	-
	Roodborstapuit	Droge heiden	Ja	WS-west
	Veldleeuwerik	Droge heiden	Nee	-
	Watersnip	Blauwgraslanden	Nee (tot 1999)	-

3.2.2 Aanwezigheid van de habitattypen

In 2001/2002 is een vegetatie- en soortenkartering uitgevoerd in het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar (Buro Bakker 2003). Eerder was de vegetatie hier al gekarteerd in 1992 (Hartog 1994). Voor het gebied De Marschen is een vegetatiekartering uitgevoerd in 1993 (Kolkman & Altenburg 1995). In 2008 zijn de Natura 2000-habitattypen in De Marschen opnieuw in kaart gebracht (ongepubliceerde gegevens Altenburg & Wymenga).

De vegetatiegegevens uit 1992, 1993, 2001/2002 en 2008 zijn gebruikt om inzicht te krijgen in de omvang en de ligging van Natura 2000-habitattypen in het Wijnjeterper Schar en in de ontwikkeling van oppervlakte en kwaliteit. Hiertoe is eerst een vertaling gemaakt van de gehanteerde lokale typologieën naar de indeling van Schaminée *et al.* (1995, 1996). Deze laatste wordt door het Ministerie van EL&I in het aanwijzingsbesluit gebruikt voor de aanwijzing van Natura 2000-habitattypen. De gehanteerde vertaling is te vinden in bijlage x.

De ligging van de Natura 2000-habitattypen in het Wijnjeterper Schar is weergegeven in de figuren 3.6 en 3.7. Tabel 3.2 geeft aan wat de oppervlakten zijn van de verschillende habitattypen. In tabel 3.3 is een samenvatting gepresenteerd van de trends in het gebied met betrekking tot voorkomen, ontwikkeling en huidige staat van instandhouding van de Natura 2000-habitattypen. In bijlage x zijn de ecologische profielen van de Natura 2000-habitattypen en soorten in detail uitgewerkt.

Tabel 3.2.

Oppervlakten van habitattypen in 1992/1993 en in de huidige situatie, in Wijnjeterper Schar-west (WS-west), De Marschen (DM) en het gehele Natura 2000-gebied (afgerond op 0,1 ha).

1992/1993: op basis van vegetatiekarteringen in 1992 (WS-west, Hartog 1994) en 1993 (Marschen, Kolkman & Altenburg 1995).

Huidig: op basis van gegevens van 2008 (Marschen, gegevens A&W) en voor Wijnjeterper Schar-west op basis van de kartering van 2001/2002 (Buro Bakker 2003) en een eigen inschatting van de ontwikkelingen sindsdien.

Goed/matig: kwalitatief goed, respectievelijk matig ontwikkeld; totaal: kwalitatief goed en matig samen. Voor de habitattypen vochtige heiden en droge heiden mogen maximaal 1 ha aan matige vormen worden meegerekend.

habitattype		kwaliteit	1992/1993			huidig		
			WS-west	DM	totaal	WS-west	DM	totaal
H4030	Droge heiden	goed	25,1		25,1	13,4	1,0	14,4
		matig	3,4		1,0	0,6		0,6
		totaal			26,1			15,0
H4010	Vochtige heiden	goed	5,4	0,1	5,5	18,2	0,6	21,1
		matig	2,7	0,4	3,1	1,5		1,5
		totaal			8,6			22,6
H6230	Heischrale graslanden	goed	0,7		0,7	0,6	0,0	0,6
		matig	0,2	0,2	0,4	0,8	0,1	0,9
		totaal	0,9		1,1	1,4	0,1	1,5
H6410	Blauwgraslanden	goed	0,9	0,2	1,1	0,9	0,5	1,4
		matig		0,1	0,1	2,5	0,1	2,6
		totaal	0,9	0,3	1,2			4,0
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	goed	0,3	0,1	0,4	2,3	0,5	2,8
		matig	0,1		0,1			
		totaal	0,4	0,1	0,5	2,3	0,5	2,8

Droge heiden

Verspreiding en trend

Het habitatype droge heiden komt in het Wijnjeterper Schar in goed ontwikkelde vorm voor over een oppervlakte van 15 ha. Vrijwel steeds gaat het om vochtige vormen, met veel gewone dophei, die overgangen vormen naar de vochtige heiden. De vegetaties zijn aan te treffen op de hogere delen van het gebied en zijn doorgaans niet of weinig vergrast. Een beperkte oppervlakte (0,6 ha, zie tabel 3.2) is begroeid met kwalitatief matige – dat wil zeggen sterk vergraste – vormen van droge heiden.

In De Marschen is ten opzichte van 1992 een areaal aan goed ontwikkelde droge heiden ontstaan, als gevolg van kap- en plagwerkzaamheden. In het westelijk deel van het Wijnjeterper Schar is sinds 2001/2002 juist sprake van een halvering van het oppervlak goed ontwikkelde droge heiden (25,1 → 13,4 ha). Ook zijn matig ontwikkelde vormen fors afgenomen (3,4 → 0,6 ha; zie tabel 3.2). Deze veranderingen hangen vooral samen met het feit dat in de jaren '80 en '90, na een periode van extensief beheer, op grote schaal vergraste en verboste heide is geplagd. Daarbij zijn op verscheidene plaatsen vochtiger varianten van de droge heiden overgegaan in vochtige heiden en pioniervegetaties met snavelbiezen. Dat zal deels het gevolg zijn van het feit dat na plagen onder vochtige omstandigheden de nattere soorten zich vaak sneller vestigen dan de drogere, waardoor er (al dan niet tijdelijk) een verschuiving optreedt naar vochtiger typen. Daarnaast zullen de veranderingen een gevolg zijn van de in 1998 uitgevoerde vernattingsmaatregelen, en is het dus daadwerkelijk natter geworden.

Zeer recent is in de voormalige landbouwenclaves de voedselrijke bovengrond verwijderd. Verwacht wordt dat daar op de drogere plekken droge heidevegetaties zullen gaan ontstaan.

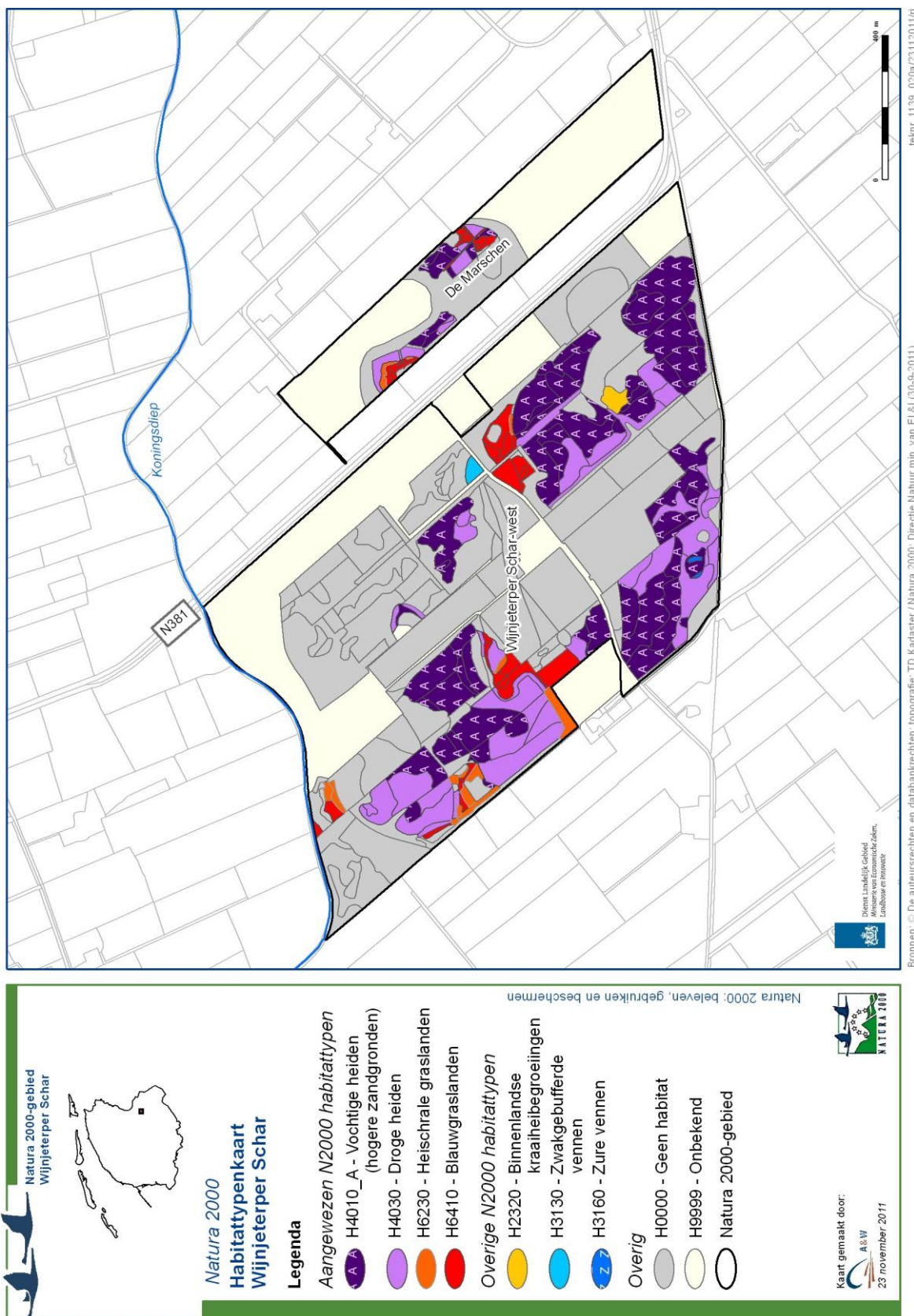
Staat van instandhouding

Het instandhoudingsdoel voor droge heiden in het Wijnjeterperschar is behoud van oppervlakte en kwaliteit. De vergrassing van de droge heide in het Wijnjeterper Schar is beperkt, wat wijst op een goede kwaliteit. Ten opzichte van de vorige kartering zijn sterk vergraste vegetaties afgenomen, zowel in oppervlakte als in aandeel binnen het habitatype. Dat betekent dat er sprake is geweest van een verbetering van de kwaliteit. Dit is het gevolg van een actief beheer dat bestaat uit begrazing, plagen en maaien. Door ditzelfde beheer én de hydrologische maatregelen die zijn uitgevoerd, is tegelijkertijd het areaal aan goed ontwikkelde droge heide fors afgenomen. Daarbij heeft er een verschuiving plaatsgevonden van het habitatype droge heide naar het habitatype vochtige heide. Dit kan gezien worden als een voor het gebied gunstige ontwikkeling, waarbij de droge heide nu meer te vinden is op de locaties waar het in ecologisch opzicht thuishoort. Een verdere afname van het habitatype is niet te verwachten; eerder zal het type zich uit gaan breiden in recent ingerichte delen.

Wellicht dat eutrofiëring en/of verzuring als gevolg van stikstofdepositie op den duur zullen leiden tot een afname van de soortenrijkdom (bijvoorbeeld typische soorten) en daarmee tot verlies van kwaliteit en tot vergrassing. Het huidige beheer vertraagt dergelijke ontwikkelingen door middel van periodiek plagen, maaien, begrazen met schapen en geiten en het verwijderen van (boom)opslag. Dit beheer kan echter ook negatief uitpakken voor (typische) faunasoorten van droge heiden. Om deze redenen wordt de staat van instandhouding (tabel 3.3) als gunstig met een vraagteken beoordeeld.

Typische soorten

Bij het habitatype droge heide hoort een aantal typische soorten (zie tabel 3.1). Van deze typische soorten komen de volgende voor in het Wijnjeterper Schar: roodborstapuit, levendbarende hagedis, groentje, heideblauwtje en kruipbrem. Bij de meeste soorten lijkt sprake te zijn van een stabiele of toenemende populatie (Brongers & Altenburg 2006). Verschillende typische soorten behoren tot soortgroepen waarop nooit gericht is geïnventariseerd. Mogelijk komen dus meer typische soorten in het gebied voor. Vooral over het voorkomen van sprinkhanen, krekels en mossen in het gebied is weinig informatie bekend.

Figuur 3.6

Natura 2000-habitattypen in het Wijnjeterper Schar op basis van informatie uit 1992 en 2008. De kaart geeft een vereenvoudigd beeld, waarbij in geval van in mozaïek voorkomende habitattypen alleen het qua oppervlak dominante type is aangegeven.

Vochtige heiden

Verspreiding en trend

Het habitatype vochtige heiden op hogere zandgronden (subtype A, *Ericion tetralicis*) komt in goed ontwikkelde vorm over een aanzienlijk oppervlak voor. In het begin van de jaren '90 is, na een periode van extensief beheer, in het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar een groot areaal vergraste heide geplagd. Tijdens de laatste vegetatiekartering, in 2001/2002, waren deze delen begroeid met pionierstadia van vochtige heide. Deze vegetaties kunnen geschaard worden onder habitatype H7150 'Pioniervegetaties met snavelbiezen', maar deels ook onder vochtige heide. Inmiddels hebben deze vegetaties zich verder ontwikkeld en zullen ze naar verwachting grotendeels tot de vochtige heide gerekend kunnen worden. Onze inschatting is dat van de in 2001/2002 aanwezige pionierstadia er nu ongeveer 75% kan worden beschouwd als vochtige heide. In totaal komt het huidige areaal aan goed ontwikkelde vochtige heide hiermee op ca. 21,1 ha.

Van de in 2001/2002 in Wijnjeterper Schar-west aanwezige Pijpenstrootjevegetaties is recent ruim 1,5 ha geplagd. Naar schatting bedraagt het resterende oppervlak aan matig ontwikkelde vochtige heide in het Wijnjeterper Schar (incl. De Marschen) nu ca. 1,5 ha, waarvan er 1 ha als kwalificerend mag worden meegerekend (zie voor uitleg bijlage x).

Sinds 1992 (Wijnjeterper Schar-west) en 1993 (De Marschen) heeft er een aanzienlijke uitbreiding plaatsgevonden van kwalitatief goede vochtige heiden (5,5 → 21,1 ha; zie tabel 3.2). Tegelijkertijd zijn kwalitatief matige vochtige heiden duidelijk afgenomen (3,1 → 1,5 ha). Deze ontwikkelingen zijn in de eerste plaats het gevolg van plagwerkzaamheden in de jaren '90 van de vorige eeuw. Ook zijn in 1998 maatregelen uitgevoerd, waardoor de hydrologische omstandigheden voor vochtige heide verbeterd zijn. Dit betrof o.a. het dempen en afdammen van greppels en sloten (Brongers & Altenburg 2006).

In 2007 en 2008 zijn er verdere maatregelen uitgevoerd die (mede) tot doel hebben de omstandigheden voor vochtige heide te verbeteren en nieuwe groeiplaatsen te realiseren. Het gaat daarbij om het plaggen van vergraste heidevegetaties, het verwijderen van de bovengrond van voormalige graslandpercelen, het verwijderen van opslag en het dempen van sloten. Verwacht wordt dat het areaal goed ontwikkelde vochtige heide als gevolg hiervan verder zal toenemen.

Staat van instandhouding

Het instandhoudingsdoel voor vochtige heide in het Wijnjeterper Schar is behoud van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit. Op basis van de boven beschreven ontwikkelingen kan worden geconcludeerd, dat het oppervlak van de vochtige heiden in het Wijnjeterper Schar de laatste jaren is toegenomen en naar verwachting nog verder toe zal nemen. Datzelfde geldt voor de kwaliteit, in ieder geval voor zover het vergrassing betreft. Dit hangt samen met het verbeteren van de hydrologische omstandigheden, het plaggen van vergraste delen en de inrichting van de voormalige landbouwenclaves. In die zin kunnen de huidige kwaliteit en trend als positief worden beoordeeld.

Er is echter nog wel sprake van een zekere mate van vergrassing, wat mogelijk het gevolg is van de te hoge stikstofdepositie, maar de kans bestaat dat verdroging ook een rol speelt. Het is onduidelijk of, maar mogelijk dat, de te hoge stikstofdepositie de (her)vestiging van kwetsbare kenmerkende soorten en daarmee verdere kwaliteitsverbetering in de weg staat. Om deze reden wordt de staat van instandhouding (tabel 3.3) als gunstig met een vraagteken beoordeeld.

Typische soorten

Bij het habitatype vochtige heiden hoort een aantal typische soorten (zie tabel 3.1). De volgende typische soorten komen voor in het Wijnjeterper Schar: adder, levendbarende hagedis, groentje, klokjesgentiaan, veenbies en beenbreek (Brongers & Altenburg 2006).

Heischrale graslanden

Verspreiding en trend

Het habitattype heischrale graslanden komt lokaal in het Wijnjeterper Schar voor, op de randen van de slenken, vooral op de overgang van het habitattype vochtige heiden naar het habitattype blauwgraslanden. In het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar betreft het deels goed (0,6 ha) en deels matig (0,8 ha) ontwikkelde vegetaties. In De Marschen gaat het vrijwel geheel om matig ontwikkelde vegetaties (0,1 ha). De matig ontwikkelde vorm betreft vegetaties waarin karakteristieke soorten veelal ontbreken. Gezien de geleidelijke overgangen tussen blauwgraslandvegetaties met heischrale soorten en heischrale vegetaties, en het soms zeer lokale voorkomen van dit type op gradiënten, is het daadwerkelijke oppervlak mogelijk iets groter dan aangegeven.

In de afgelopen decennia hebben de schraallandvegetaties te kampen gehad met verdroging. Hierdoor trad vergrassing en verzuring op en namen zeldzame soorten af. Nadat in 1998 diverse maatregelen genomen zijn om de verdroging tegen te gaan, zijn de negatieve ontwikkelingen tot staan gebracht en lijkt er een voorzichtig herstel te zijn opgetreden. Op grond van de beschikbare vegetatiegegevens is het areaal aan heischrale graslandvegetaties sinds 1992/1993 iets toegenomen (1,1 → 1,5 ha). Matig ontwikkelde vormen hebben zich wat uitgebreid (0,4 → 0,9 ha). Goed ontwikkelde vormen zijn echter niet vooruitgegaan (0,7 → 0,6 ha; zie tabel 3.2). Op grond hiervan is in tabel 3.3 een gelijkblijvende trend aangegeven.

Recent zijn de landbouwenclaves ingericht, ten behoeve van de ontwikkeling van onder andere heischraal grasland. Daarbij konden verdergaande maatregelen genomen worden om ontwatering tegen te gaan en toestroming van ondiep grondwater naar de slenken te versterken. De bedoeling van de maatregelen is, dat dit ten goede zal komen aan de kwaliteit en het oppervlak van vooral de vochtige vormen van de heischrale vegetaties.

Staat van instandhouding

Het instandhoudingsdoel voor heischrale graslanden in het Wijnjeterper Schar is uitbreiding van oppervlakte en verbetering van kwaliteit. De beschikbare gegevens laten zien, dat het areaal aan matig ontwikkelde vormen van heischrale graslanden de laatste jaren licht is toegenomen. Inrichtingsmaatregelen in en rond de slenken en op de flank van het beekdal zijn er op gericht om beter te voldoen aan de ecologische randvoorwaarden van deze vegetaties. Of dat voldoende is voor het ontstaan van goed ontwikkelde heischrale graslanden is nu nog niet te zeggen. Hetzelfde geldt voor de vraag of de nu aanwezige omstandigheden leiden tot een duurzame goede staat van instandhouding. Er zijn nog knelpunten aanwezig die er voor zorgen dat lokaal niet voldaan wordt aan de ecologische randvoorwaarden van de vochtige vormen van dit habitattype. Het gaat dan onder meer om het peil in het Koningsdiep en in omliggende landbouwgronden.

In een deel van het gebied kunnen de staat van instandhouding van de vegetatie en de ecologische randvoorwaarden vooralsnog als vrij gunstig worden beoordeeld. Voorwaarde hierbij is wel, dat de uitgevoerde maatregelen ook daadwerkelijk en ook op de langere termijn leiden tot het verwachte resultaat en dat er een adequaat beheer wordt gevoerd. In andere delen van het gebied zijn er mogelijk nog knelpunten aanwezig. Of de verschillende maatregelen leiden tot voldoende herstel van de groeiplaatsen voor kwaliteitsherstel en duurzaam behoud van het habitattype is (nog) onduidelijk. Daarbij verminderd de stikstofdepositie de kans op voldoende herstel.

Op grond van bovenstaande wordt de staat van instandhouding van dit habitattype als onbekend beoordeeld (zie tabel 3.3).

Typische soorten

Bij het habitattype heischrale graslanden hoort een aantal typische soorten (zie tabel 3.1). Van deze typische soorten komen de volgende voor in het Wijnjeterper Schar: aardbeivlinder, borstelgras, heidekartelblad, liggend walstro, liggende vleugeltjesbloem en valkruid. Welriekende nachtorchis, eveneens een typische soort van dit habitattype, is in 1979 voor het

laatst aangetroffen (Brongers & Altenburg 2006). Van de hier genoemde soorten heeft valkruid het momenteel moeilijk.

Blauwgraslanden

Verspreiding en trend

Het habitattype blauwgraslanden komt in het Wijnjeterper Schar lokaal voor in het slenkensysteem en op de flank van het beekdal. De vegetaties zijn aan te treffen op plaatsen waar toestroming van lokaal grondwater over de keileem, al dan niet met enige aanvoer van kwelwater van onder de keileem, zorgt voor permanent hoge grondwaterstanden en de aanvoer van basen. Deels gaat het om goed ontwikkelde vormen, met soorten als spaanse ruiter, blauwe knoop, blauwe zegge, vlozegge, blonde zegge, kleine valerianen en (incidenteel) knotszegge. Het areaal aan goed ontwikkelde blauwgraslanden bedraagt ca. 1,4 ha. Daarnaast is ca. 2,6 ha aan matig ontwikkelde blauwgraslandvegetaties aanwezig.

In het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar zijn in 1998 verscheidene anti-verdrogingsmaatregelen uitgevoerd. Waarschijnlijk als gevolg daarvan is er, in combinatie met zorgvuldig beheer, lokaal sprake van een toename van schraallandsoorten als vlozegge, spaanse ruiter, knotszegge en orchideeën. Per saldo is het areaal aan goed ontwikkelde schraallandvegetaties daar sinds de vorige kartering ongeveer gelijk gebleven, zijn de kwalitatief matige vormen toegenomen en is de kwaliteit verbeterd. De negatieve ontwikkelingen van voorgaande decennia, waarbij verdroging en verzuring optrad, bijzondere soorten verdwenen en blauwgraslanden steeds dieper de slenken 'inschoven', lijkt daarbij tenminste deels - en tenminste voorlopig - te zijn gekeerd. In 2007/2008 zijn nog meer maatregelen genomen om ontwatering verder tegen te gaan en toestroming van ondiep grondwater naar de slenken te verbeteren. Onderdeel van deze maatregelen is de inrichting van voormalige landbouwpercelen, mede ten behoeve van de ontwikkeling van blauwgrasland. De bedoeling van de maatregelen is dat deze ten goede komen aan de kwaliteit van bestaande blauwgraslanden en aan de uitbreiding daarvan op nieuwe locaties.

In De Marschen zijn blauwgraslandvegetaties toegenomen in areaal en in soortenrijkdom. Goed ontwikkelde vegetaties zijn uitgebreid en matig ontwikkelde vormen zijn afgenomen. Deze ontwikkeling is toe te schrijven aan het verschrallingsbeheer en naar verwachting ook aan de anti-verdrogingsmaatregelen die zijn uitgevoerd.

Staat van instandhouding

Het instandhoudingsdoel voor blauwgraslanden in het Wijnjeterper Schar is behoud van oppervlakte en verbetering van kwaliteit. De beschikbare gegevens maken duidelijk, dat het areaal en de kwaliteit van de blauwgraslanden de laatste jaren licht zijn toegenomen. Recente waarnemingen van hydrologen van Staatsbosbeheer en KIWA lijken evenwel plaatselijk op een achteruitgang van kwel te wijzen. In tabel 3.3 is de trend in areaalontwikkeling daarom als onbekend beoordeeld en die van de kwaliteit als gelijkblijvend.

Recente inrichtingsmaatregelen zijn er op gericht om de grondwaterstanden te verhogen en de toestroming van grondwater naar de slenken te vergroten, om op meer plaatsen beter te voldoen aan de ecologische randvoorwaarden van blauwgrasland. Of dit ook leidt tot een verdere uitbreiding van het oppervlak en een verbetering van de kwaliteit van het habitattype moet nog worden gezien en is mede afhankelijk van het gevoerde beheer en de omvang van de resterende hydrologische knelpunten.

Het is ongewis wat de effecten zijn (geweesen) van de maatregelen die gedurende de afgelopen 10-15 jaar in het gebied zijn uitgevoerd, en of de nu aanwezige omstandigheden leiden tot een duurzame goede staat van instandhouding van de blauwgraslanden. Er zijn nog knelpunten aanwezig, die er in elk geval voor zorgen dat op een aantal plaatsen niet voldaan wordt aan de ecologische randvoorwaarden van deze vegetaties. Dit betreft onder meer het peil in het Koningsdiep en in landbouwgebieden rondom het reservaat.

In een deel van het gebied kunnen de staat van instandhouding van de vegetatie en de ecologische randvoorwaarden vooralsnog als vrij gunstig worden beoordeeld. Voorwaarde hierbij

is wel, dat de uitgevoerde maatregelen ook daadwerkelijk en op de langere termijn leiden tot het verwachte resultaat en dat er een adequaat beheer wordt gevoerd. In andere delen van het gebied zijn er nog knelpunten aanwezig.

Of het habitatype in de huidige situatie duurzaam behouden kan worden is onbekend, doordat de geschiktheid van de hydrologische situatie niet geheel bekend is. Bovendien heeft de te hoge stikstofdepositie mogelijk een negatief effect op de (her)vestiging van typische soorten. Op grond van bovenstaande wordt de staat van instandhouding van dit habitatype in tabel 3.3 als onbekend beoordeeld.

Typische soorten

Bij het habitatype blauwgraslanden hoort een aantal typische soorten (zie tabel 3.1). Van deze typische soorten komen de volgende voor in het Wijnjeterper Schar: blauwe knoop, blauwe zegge, blonde zegge, kleine valeriaan, knotszegge, spaanse ruiter en vlozegge. Melkviooltje en watersnip, eveneens typische soorten van dit habitatype, zijn in 1975 respectievelijk 1999 voor het laatst in het gebied aangetroffen (Brongers & Altenburg 2006).

Pioniervegetaties met snavelbiezen

Verspreiding en trend

Het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen komt in het Wijnjeterper Schar voor op plekken waar geplagd is in vochtige heide. Op den duur zullen deze vegetaties zich door successie ontwikkelen tot vochtige heide. In het begin van de jaren '90 is een groot areaal in Wijnjeterper Schar-west geplagd. Tijdens de kartering in 2001/2002 waren deze delen begroeid met pionierstadia. Onze inschatting is dat van deze pionierstadia op dit ogenblik nog ongeveer 25% resteert en dat het overige deel zich heeft ontwikkeld tot vochtige heide. In De Marschen is recent geplagd en daar heeft zich een complex ontwikkeld van pioniervegetaties, met o.a. moeraswolfsklauw en ronde en kleine zonnedauw, en vochtige heide. In totaal bedraagt het oppervlak aan goed ontwikkelde pioniervegetaties in het Wijnjeterper Schar nu ca. 2,8 ha.

Ten opzichte van 1992/1993 zijn de pioniervegetaties, als gevolg van de plagactiviteiten, flink toegenomen (0,5 → 2,8 ha; zie tabel 3.2). Dit is echter een momentopname. De pioniervegetaties zullen zich geleidelijk (weer) ontwikkelen tot heidevegetaties. Zo lang er in het gebied delen geplagd worden, zoals recent is gebeurd, ontstaat er steeds opnieuw ruimte voor dit habitatype.

Staat van instandhouding

Het instandhoudingsdoel voor pioniervegetaties in het Wijnjeterper Schar is uitbreiding van oppervlakte en verbetering van kwaliteit. Omdat plagplekken zich op termijn weer ontwikkelen tot vochtige heide, dienen er steeds weer nieuwe delen geplagd te worden om het oppervlak van dit habitatype te handhaven of uit te breiden. Aangezien er in de praktijk met regelmaat delen geplagd worden, is sprake van een geregeld herstel van pionierstadia. Dit zal leiden tot fluctuaties in het aanwezige oppervlak dat is begroeid met pioniervegetaties. Gezien de vegetatieontwikkeling zal het daarbij nooit gaan om een permanente oppervlaktetoename. Omdat er in het gebied recentelijk is geplagd in vergraste heide en voormalige landbouwgronden, zal dit vegetatietype zich de komende jaren uitbreiden en wordt de staat van instandhouding voorlopig als gunstig beoordeeld.

Typische soorten

Bij het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen horen drie typische soorten, te weten kleine zonnedauw, moeraswolfsklauw en bruine snavelbies (tabel 3.1). Al deze drie typische soorten komen voor in het Wijnjeterper Schar.

Tabel 3.3.

Staat van instandhouding en ecologische randvoorwaarden van Natura 2000-habitattypen in het Wijnjeterper Schar (zie de tekst voor verdere toelichting). - : achteruitgaande trend, =: gelijkblijvende trend, +: vooruitgaande trend).

Natura 2000-waarden	Instandhoudingsdoel	Landelijke staat van instandhouding	Huidige trend in areaal in het WS	Huidige trend in kwaliteit in het WS	Ecologische randvoorwaarden in het Wijnjeterper Schar	Staat van instandhouding habitatype in het Wijnjeterper Schar
Droge heiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit	zeer ongunstig	-	+	<ul style="list-style-type: none"> • vocht: gunstig • zuurgraad: onbekend • voedselrijkdom: onbekend 	gunstig?
Vochtige heiden	Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit	matig ongunstig	+	+	<ul style="list-style-type: none"> • vocht: gunstig? • zuurgraad: onbekend • voedselrijkdom: onbekend 	gunstig?
Heischrale graslanden	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	zeer ongunstig	=	=	<ul style="list-style-type: none"> • vocht: onbekend • zuurgraad: onbekend • voedselrijkdom: onbekend 	onbekend
Blauw-graslanden	Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit	zeer ongunstig	+	=	<ul style="list-style-type: none"> • vocht: onbekend • zuurgraad: onbekend • voedselrijkdom: onbekend 	onbekend
Pionier-vegetaties met snavelbiezen	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	matig ongunstig	-/+	=	<ul style="list-style-type: none"> • vocht: gunstig? • zuurgraad: gunstig? • voedselrijkdom: onbekend 	gunstig

3.2.3 Overzicht van de sleutelprocessen

De hoofdrolspelers: reliëf, keileem en hydrologie

De Natura 2000-habitattypen in het Wijnjeterper Schar hangen, zowel wat aanwezigheid als kwaliteit betreft, sterk samen met het reliëf, de keileemondergrond en de hydrologische omstandigheden. In het gebied bevinden zich twee hogere zandruggen, met daartussen een reeks van aaneengeschakelde laagten, het slenkensysteem. In de bovenkant van het keileempakket is eveneens een slenkenpatroon aanwezig, dat grofweg de hoogteligging van het maaiveld volgt.

Keileem is slecht doorlatend, waardoor er water op kan stagneren. Op verschillende plaatsen ligt de keileem zo ondiep, dat er gemakkelijk natte omstandigheden ontstaan. Waar dit het geval is in de hogere delen van het gebied, stagneert vooral regenwater. Dat zijn de plaatsen waar vochtige heidevegetaties en pioniervegetaties met snavelbiezen voorkomen. Ligt de keileem dieper, of kan het water wegstromen, dan kunnen zich drogere heidevegetaties ontwikkelen. Zowel de heischrale graslanden als de blauwgraslanden zijn te vinden in en op de randen van de slenken. Water dat infiltreert op de hogere delen stroomt, de helling van het maaiveld en van de bovenkant van de keileem volgende, naar de slenken. Omdat de keileem in de slenken ondiep ligt, zorgt dit daar voor natte omstandigheden. Onderin de slenken is het keileempakket dunner, waarschijnlijk door erosie, en daardoor beter doorlaatbaar. Hierdoor kan grondwater van onder de keileem omhoog komen, mits de druk voldoende hoog is. Deze druk

dient er bovendien voor te zorgen, dat er geen water of weinig water uit de slenken naar beneden kan verdwijnen en dat de grondwaterstanden dus hoog blijven.

Ondiep en diep grondwater

Het grondwater dat toestroomt vanuit de hogere delen binnen het gebied heeft een andere kwaliteit dan het diepere grondwater. Het ondiepe grondwater, dat een korte weg heeft afgelegd, heeft minder mineralen opgenomen dan het diepere grondwater, dat van ver komt. Hierdoor ontstaat in de slenken een gradiënt in waterkwaliteit. Op de flanken treedt vooral ondiep grondwater uit, en dat is de plaats waar heischrale graslanden zijn te vinden. Lager in de slenken wordt behalve het ondiepe grondwater ook dieper grondwater aangevoerd. Blauwgraslandvegetaties komen iets lager op de gradiënt voor dan de heischrale vegetaties, onder iets nattere en deels ook iets basenrijkere omstandigheden. Een vergelijkbare gradiënt is te vinden daar waar de keileem tot in het beekdal reikt en ondiep ligt (zie figuur 3.5).

Voedselarm en voedselrijk

De Natura 2000-habitattypen zijn gebonden aan voedselarme omstandigheden, wat maakt dat ze kwetsbaar zijn voor eutrofiëring, bijvoorbeeld als gevolg van atmosferische depositie. Door verrijking gaan soorten van voedselrijkere omstandigheden overheersen, wordt de vegetatie vaak dichter, en verdwijnen soorten van voedselarme en meer open omstandigheden.

Belang van grondwater

Afgezien van de droge heiden zijn de Natura 2000-habitattypen afhankelijk van (structureel dan wel tijdelijk) hoge grondwaterstanden en, in het geval van de schraallandvegetaties, van de (periodieke) aanvoer van basenhoudend grondwater. Zowel verlaging van de grondwaterstanden als veranderingen in de samenstelling van het grondwater vormen dan ook een grote bedreiging. Ontwatering - door greppels, sloten of een beek met een laag peil - leidt tot lagere of vroeger in het groeiseizoen wegzakkende grondwaterstanden. Waar sloten met een laag peil dwars op een helling liggen, verstoren ze bovendien de toevoer van ondiep grondwater naar de lager gelegen delen. Afname van de aanvoer van dieper grondwater heeft tot gevolg dat de grondwaterstanden boven de keileem minder gebufferd worden en sterker gaan schommelen, waardoor de omstandigheden voor de schraallandvegetaties verslechteren. Ook worden er dan minder mineralen aangevoerd, of vindt er juist afvoer van mineralen plaats naar diepere lagen, wat invloed heeft op de waterkwaliteit boven de keileem.

Gevaar van verzuring

In de slenken is sprake van een mix van regenwater, ondiep en dieper grondwater. Als de aanvoer van het diepere grondwater afneemt, wordt de invloed van de andere watertypen groter of kan uitloging van de keileem plaatsvinden. Een groter aandeel regenwater leidt tot verzuring, waardoor de kwetsbare schraallandsoorten bedreigd worden. Zo kunnen - door de verzuring - de omstandigheden voor schraallandvegetaties verslechteren, ook bij gelijkblijvende grondwaterstanden. De aanvoer van grondwater van onder de keileem kan afnemen als gevolg van een laag beekpeil (waardoor grondwater wordt afgevangen), van lage peilen in omringende of stroomafwaarts gelegen gebieden of door verminderde aanvoer vanuit stroomopwaarts gelegen inzijgingsgebieden. Overigens kan verzuring ook optreden als gevolg van een te hoge stikstofdepositie in het gebied.

Samenvattend

1. Het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar is 175 ha groot en bestaat uit een deel ten westen van de N381 ('Wijnjeterper Schar-west') resp. een deel ten oosten van de N381 ('De Marschen'). Het gebied ligt op de flank van het beekdal van het Koningsdiep en behoort tot de botanisch best ontwikkelde natuurterreinen van Noord-Nederland. Het bestaat uit een afwisseling van bos, droge en vochtige heide, heischrale graslanden, blauwgraslanden, dotterbloemhooilanden, enkele dobben en pingoruïnes en een areaal aan recentelijk geplagde voormalige landbouwpercelen.
2. Vrijwel overal in het gebied is een ondiep liggend keileempakket aanwezig, behalve langs de stroomdraad van het Koningsdiep. Op verschillende plaatsen treedt kwel op van diep en ondiep grondwater. Bijzonder is vooral het slenkenpatroon in de keileemondergrond, dat als een keten van lager gelegen delen herkenbaar is, en waarin de zeldzame schraallandvegetaties voorkomen. Het Koningsdiep zelf heeft door z'n relatief lage peil een drainerende werking op de grondwaterstanden, vooral in de delen direct grenzend aan de beek.
3. In het aanwijzingsbesluit zijn voor het Wijnjeterper Schar als Natura 2000-waarden benoemd de habitattypen droge heiden, vochtige heiden, heischrale graslanden, blauwgraslanden en pioniervegetaties met snavelbiezen. In dit hoofdstuk is voor elk van deze Natura 2000-waarden nagegaan hoe de verspreiding en trend in het gebied zijn en wat de staat van instandhouding voor de verschillende habitattypen is, afgezet tegen de instandhoudingsdoelen.
4. Voor de habitattypen geldt in z'n algemeenheid, dat de huidige verspreiding en de trend voor de heidetypen positief lijken te zijn, wat vooral toegeschreven kan worden aan de herstelmaatregelen van de afgelopen jaren en het daarop volgende beheer. Voor schraallanden is nu nog niet met zekerheid te zeggen of de omstandigheden voldoende gunstig zijn en hoe duurzaam het ingezette herstel is.
5. Naast deze onduidelijkheid vormen het peil in het Koningsdiep en omringende landbouwgronden een mogelijk knelpunt, evenals enkele sloten in het Wijnjeterper Schar zelf. Ook de hoge stikstofdepositie in het gebied is een probleem.

4 Plannen, beleid en gebruik

4.1 Inleiding

Het opstellen van een beheerplan kan niet los worden gezien van andere plannen op het gebied van natuur, ruimtelijke ordening, water, milieu, etc., die mogelijk effect kunnen hebben op het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Daarnaast vormt de nationale regelgeving een kader waarbinnen de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied verder kunnen worden uitgewerkt. In dit hoofdstuk wordt een kort overzicht gepresenteerd van de relevante beleidsplannen, regelgeving en afspraken die verband houden met het Wijnjeterper Schar. Het betreft hier geen uitputtende opsomming: alleen de voor het beheerplan relevante zaken worden kort genoemd. Daarna volgt een beschrijving van het gebruik in het gebied.

4.2 Beleidsplannen

4.2.1 Rijksplannen

Nota Ruimte

Beschermde gebieden

In of in de nabijheid van beschermde gebieden geldt het 'nee, tenzij'-regime. Nieuwe plannen, projecten of handelingen zijn niet toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten ('nee'). Hiervan kan alleen worden afgeweken als er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang ('tenzij'). In dat geval moet de initiatiefnemer maatregelen treffen om de nadelige effecten weg te nemen of te ondervangen, en waar dat niet volstaat te compenseren door het realiseren van gelijkwaardige gebieden, liefst in of nabij het aangetaste gebied. Het bevoegd gezag ziet erop toe dat dit ook werkelijk gebeurt.

Natuurbeleidsplan

In 1990 is in het kader van het Natuurbeleidsplan de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in Nederland gepresenteerd. Deze EHS vormt een netwerk van kerngebieden en natuurontwikkelingsgebieden die onderling verbonden worden door ecologische verbindingzones. Het Wijnjeterper Schar vormt samen met andere natuurgebieden langs het Koningsdiep (waaronder de Bakkeveense Duinen en Van Oordt's Mersken) een belangrijke keten in de EHS van Fryslân.

4.2.2 Provinciale plannen

Waterbeheerplan 2010-2015 Wetterskip Fryslân en Derde Waterhuishoudingsplan Fryslân 2010-2015 (WHP)

In het Waterhuishoudingsplan is het voorgenomen beleid van de Provincie Fryslân opgenomen over de watersystemen en de rol van de provincie bij de waterketen. In het Waterbeheerplan is het voorgenomen beheer van Wetterskip Fryslân opgenomen voor de watersystemen en de waterketen binnen het gebied. In zowel het Waterbeheerplan 2010-2015 als het Derde Waterhuishoudingsplan 2010-2015 wordt gebruik gemaakt van een indeling naar verschillende thema's, namelijk waterveiligheid, voldoende water en schoon water. In 'Wiis mei Wetter' van de Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân wordt voortgebouwd op het huidige waterkwaliteitsbeleid van het waterschap, met een intensivering voor een aantal inrichtings- en beheermaatregelen. Zo is het de bedoeling om in Fryslân 355 hectare natuurvriendelijke oever aan te leggen, waarvan ruim honderd hectare vóór 2015. De verdroging zal worden aangepakt in verschillende natuurgebieden en het plan is om vóór 2015 dertig barrières voor vissen op te lossen. Verder worden doelen voor 'wateroverlast' en 'schoon water' gecombineerd in de aanleg van boezemlanden en het creëren van waterberging in waterlopen. Het gaat respectievelijk om 600 hectare en 700 hectare vóór 2015.

Het Waterbeheerplan en Waterhuishoudingsplan moeten worden gezien als strategische plannen op hoofdlijnen. De vertaling van hoofddoelen naar concrete maatregelen op gebiedsniveau wordt uitgewerkt in het Watergebiedsplan (zie hieronder).

Het Watergebiedsplan

Wetterskip Fryslân is begin 2008 gestart met het opstellen van het Gewenst Peilbeheer binnen haar beheergebied. Het is de bedoeling dat in de periode 2010-2015 het Gewenst Peilbeheer wordt op- en vastgesteld voor die delen van het beheergebied van Wetterskip Fryslân waar dat inhoudelijk nog niet heeft plaatsgevonden. In 2009 is besloten het Gewenst Peilbeheer in nauwe samenhang te beschouwen met invalshoeken uit WB21 (Waterbeheer 21e Eeuw) en de KRW (Kaderrichtlijn Water). Deze twee invalshoeken zorgen ervoor dat ook waterbergings- en kwaliteitsaspecten de nodige aandacht krijgen. Ook 'verdroging' en bekende knelpunten uit het waterbeheer worden in samenhang met eerder genoemde invalshoeken beschouwd. Het resultaat wordt aangeduid als een Watergebiedsplan. In het Watergebiedsplan vindt een integrale afweging van invalshoeken plaats die vervolgens in de aanpak dient uit te kristalliseren. Het Watergebiedsplan omvat, naar analogie van het Waterbeheerplan (zie boven), drie thema's:

- Voldoende water
- Schoon water
- Waterveiligheid

Het beheergebied van Wetterskip Fryslân is opgesplitst in 19 deelgebieden. Eén van de deelgebieden is het Koningsdiep-oost. Binnen het plangebied bevinden zich drie Natura 2000-gebieden: Van Oordt's Mersken, Wijnjeterper Schar en Bakkeveense Duinen. In het Watergebiedsplan voor het Koningsdiep wordt voor alle drie de Natura 2000-gebieden een set van maatregelen geformuleerd om de hydrologie van deze gebieden zo goed mogelijk af te stemmen op de te bereiken natuurwaarden. Na vaststelling van het Watergebiedsplan zullen de voorgestelde peilgerelateerde maatregelen worden uitgevoerd in de vorm van peilbesluiten.

Afstemming Watergebiedsplan met Natura 2000-beheerplan

Het Watergebiedsplan (onder verantwoordelijkheid van Wetterskip Fryslân) en onderhavig beheerplan van het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar (onder verantwoordelijkheid van de Provincie Fryslân) zijn vrijwel gelijktijdig tot stand gekomen. Inhoudelijk zijn beide plannen op elkaar afgestemd, met als resultaat dat beide plannen dezelfde set van maatregelen beschrijven om te komen tot het 'Gewenste Peilbeheer' in en rond het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar.

Landinrichting Koningsdiep

In 2005 is het 'ROM-project Zuidoost-Friesland' afgesloten. ROM-projecten komen voort uit de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening van het (toenmalige) Ministerie van VROM en hebben tot doel 'het bevorderen van de sociaaleconomische ontwikkeling, de leefbaarheid en de waarden van natuur, milieu en landschap'. Het Koningsdiep is één van de uitwerkingsgebieden van het project geweest en er is een gebiedscommissie in het leven geroepen om een gebiedsvisie op te stellen voor het beekdal van het Koningsdiep. In 2005 is deze 'Gebiedsvisie Koningsdiep' vastgesteld (Gebiedscommissie Koningsdiep 2005). Doelstelling zijn onder meer beekherstel, een meer natuurlijke peildynamiek en het tegengaan van verdroging in natuurgebieden. Voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar en de directe omgeving zijn onder meer de volgende voorgestelde maatregelen uit de gebiedsvisie van belang:

- Hermeandering van het Koningsdiep.
- Herstel van de koppeling tussen boven-, midden- en benedenloop van het Koningsdiep, door de knip bij het Verbindingskanaal (ten noordwesten van het Wijnjeterper Schar) op te heffen. Hierdoor zal het grootste deel van het beekwater weer door de beek gaan.
- Maatregelen om de stroming in de beek te versterken (profielaanpassing, vergroting stroomgebied).
- Opheffen onderbemaling en inrichten als waterbergingsgebied van De Poasen, ten noordwesten van het Wijnjeterper Schar.

- Tegengaan van verdroging, verzuring en eutrofiëring in (onder meer) het Wijnjeterper Schar.
- Realiseren van 500 ha nieuwe natuur, waaronder gebieden ten noorden en noordwesten van het Wijnjeterper Schar en ten noorden en oosten van De Marschen. Hierdoor ontstaat een natte ecologische verbinding langs het Koningsdiep, en wordt het Wijnjeterper Schar verbonden met natuurgebieden als Van Oordt's Mersken in het westen en de Bakkeveense Duinen in het oosten.
- Realisatie van vijf droge ecologische verbindingzones, waarvan twee betrekking hebben op het Wijnjeterper Schar, te weten de verbinding Wijnjeterper Schar – Duurswouderheide en de verbinding Wijnjeterper Schar – Tjonger.
- Realisatie van een brede faunapassage op de plek waar de N381 ter hoogte van het Wijnjeterper Schar het Koningsdiep passeert.
- Aanleg van een fietspad tussen De Mersken en 't Skjer over het Koningsdiep, ten noordoosten van De Marschen.

Om de uitvoering van de gebiedsvisie Koningsdiep ter hand te nemen, is een Landinrichtingscommissie ingesteld, die in maart 2007 een Raamplan heeft vastgesteld (Landinrichtingscommissie Koningsdiep 2007a) en in juni 2007 een Eerste uitvoeringsmodule (Landinrichtingscommissie Koningsdiep 2007b).

4.2.3 Gemeentelijke plannen

Structuurplan Opsterland 'Opsterland in beeld'

Met het Structuurplan Opsterland uit 2003 wordt richting gegeven aan de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Opsterland tot 2010 (Buro Vijn 2003). Volgens de plankaart uit het Structuurplan ligt het Wijnjeterper Schar in een gebied met ruime mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie. Om schade aan natuurgebieden te voorkomen is een zonering van de recreatie noodzakelijk. In en rond Wijnjewoude zijn, behalve fiets- en wandelroutes en een natuurkampeerterrein nabij het dorp, geen recreatieve voorzieningen. Er wordt ook geen uitbreiding van de verblijfsrecreatieve voorzieningen nagestreefd.

In het Structuurplan worden het Wijnjeterper Schar en de omliggende gebieden ten oosten en westen daarvan tot de categorie 'Natuur- en Bosgebied' gerekend. Ook de percelen tussen De Marschen en het Koningsdiep vallen daaronder. De gemeente Opsterland hanteert als uitgangspunt voor deze categorie: 'behoud en versterking van bestaande natuurterreinen en natuurwaarden en het daaraan gekoppelde waterbeheer'. Het natuurbeleid is erop gericht om natuurterreinen in het beekdal van het Koningsdiep te verbinden met de noordelijke 'wouden' en met het beekdal van de Tjonger in het zuiden. Verwerving van gronden ten behoeve van natuurontwikkeling gebeurt altijd op basis van vrijwilligheid. Daarnaast is het mogelijk om beoogde natuurdoelen te realiseren via agrarisch of particulier natuurbeheer.

De gebieden ten noorden van het Koningsdiep en ten zuiden van het Wijnjeterper Schar worden gerekend tot de categorie 'Verweving functies landbouw, natuur, bos, landschap en water'. In deze categorie zijn de functies landbouw en natuur nevensgeschikt. De landbouw zal bij de bedrijfsuitoefening rekening moeten houden met de aanwezige natuurwaarden. Er worden wel mogelijkheden geboden voor bestaansverbreding door kleinschalige recreatie toe te staan, door ambachtelijke fabricage en verkoop van streekeigen producten mogelijk te maken en door de bedrijven de mogelijkheid te bieden om een rol te spelen als natuur- en landschapsbeheerder. Het opzetten van een intensieve neventak met varkens of kippen wordt in deze zone uitdrukkelijk gekoppeld aan de inpasbaarheid in de omgeving. Het beekdal van het Koningsdiep valt onder de milieubeschermingsgebieden met bijzondere natuur- en landschapswaarden.

Waterplan Opsterland

In maart 2008 is door de gemeente Opsterland en Wetterskip Fryslân een Waterplan voor de gemeente Opsterland opgesteld voor de periode 2008 – 2011 (Zoetendal 2008). Hierin wordt beschreven hoe de gemeente en het waterschap de wateropgaven vanuit Waterbeleid 21e eeuw (WB21) en de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) willen aanpakken. In dit plan staat weinig concreets vermeld over het Wijnjeterper Schar. In het algemeen worden alle ruimtelijke plannen d.m.v. een watertoets onderzocht op hun effecten op de waterhuishouding.

Volgens het Waterplan is met name langs de randen van verschillende natuurgebieden binnen de gemeente Opsterland sprake van verdroging. Ook het Wijnjeterper Schar valt hieronder. Daarnaast wordt in het plan verwezen naar de gebiedsvisie Koningsdiep voor de maatregelen die voorgesteld worden ter verbetering van de waterkwaliteit en natuurwaarde van het Koningsdiep.

4.3 Regelgeving

4.3.1 Internationale regelgeving

Europese Vogelrichtlijn

De Europese Vogelrichtlijn (richtlijn 79/409/EG) stamt uit 1979. De Europese Unie heeft deze richtlijn ingesteld ter behoud van de vogelstand. De Vogelrichtlijn regelt de bescherming, het beheer en de regulering van vogelsoorten. Het Wijnjeterper Schar is niet aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn.

Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn is in 1992 door de Europese Unie in werking gesteld. Deze richtlijn beoogt de biologische diversiteit te waarborgen, door het in stand houden van de natuurlijke en halfnatuurlijke leefgebieden en van de wilde flora en fauna. De Habitatrichtlijn is gericht op de bescherming van soorten en natuurlijke habitats. Op 19 februari 2003 heeft de Nederlandse overheid een lijst met aangemelde habitatrichtlijngebieden gepubliceerd in de Staatscourant. Inmiddels heeft Brussel de aangemelde gebieden goedgekeurd. Hieronder valt ook het huidige Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar.

Kaderrichtlijn Water

Volgens de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) moeten in 2015 alle Europese wateren (waterlichamen) een goede ecologische toestand en een goede chemische toestand bereiken hebben. Voor beschermde gebieden, zoals Natura 2000-gebieden, stelt de KRW dat in 2015 aan alle normen en doelstellingen moet worden voldaan.

Inmiddels is de beslisnota KRW voor Noord-Nederland gereed (RBO Rijn-Noord/Stuurgroep Water 2000+, 2008). In oktober 2007 is een gebiedsdocument vastgesteld voor de regio Zuidoost-Friesland (RBO Rijn-Noord/Stuurgroep Water 2000+, 2007). Daarin stelt men voor om, naast de vanuit de gebiedsvisie Koningsdiep reeds geplande maatregelen, tot 2015 geen nieuwe maatregelen toe te voegen. Er wordt aangesloten bij de inrichtingsplannen die worden opgesteld en uitgevoerd op basis van deze gebiedsvisie (zie verder Gebiedscommissie Koningsdiep 2005 en het Raamplan van de Landinrichting Koningsdiep). In het Wijnjeterper Schar valt alleen het Koningsdiep onder de Nota KRW.

4.3.2 Rijksregelgeving

Natuurbeschermingswet

In de nieuwe Natuurbeschermingswet 1998, die per 1 oktober 2005 is gewijzigd, is de bescherming geregeld van Natura 2000-gebieden (dit zijn Vogel- en Habitatrichtlijngebieden; zie vorige paragraaf) en Beschermde Natuurmonumenten. Met de vernieuwde Natuurbeschermingswet is het onderscheid verdwenen tussen Staatsnatuurmonumenten (in eigendom van het rijk) en Beschermde Natuurmonumenten (in particulier eigendom). Daarnaast kan de Minister van EL&I gebieden aanwijzen in het kader van verdragen en andere internationale verplichtingen, zoals Wetlands.

Voor elk van de Natura 2000-gebieden worden aanwijzingsbesluiten opgesteld, die het referentiekader bieden voor het beheerplan, de beoordeling van projecten of activiteiten en de vergunningverlening. Dit referentiekader wordt gevormd door de instandhoudingsdoelen en de begrenzing van het gebied. Het belangrijkste uitgangspunt is het behoud of het verbeteren van een gunstige staat van instandhouding van bepaalde natuurwaarden. Deze natuurwaarden zijn

specifieke habitattypen en soorten die als Natura 2000-waarden zijn opgenomen in het aanwijzingsbesluit van het gebied.

Projecten of handelingen die de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied (significant) schaden, kunnen onder voorwaarden worden voortgezet. Welke voorwaarden dit zijn, wordt bepaald door de Provincie die bevoegd gezag is voor het Natura 2000-gebied. In de praktijk zal het betekenen dat de activiteit zodanig moet worden aangepast, dat er geen negatieve effecten meer optreden. Dit geldt uiteraard voor activiteiten binnen een beschermd gebied. Maar ook activiteiten die in de omgeving van een beschermd gebied plaatsvinden, kunnen een negatieve invloed hebben en zijn dan vergunningplichtig. Er is dan sprake van 'externe werking'.

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is op 1 april 2002 in werking getreden. Deze wet regelt de bescherming van bepaalde in Nederland voorkomende plant- en diersoorten. In de Flora- en faunawet is het soortenbeschermingsdeel van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn geïmplementeerd. De doelstelling is het behoud van de gunstige staat van instandhouding van de beschermde planten- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn. Van het verbod op schadelijke handelingen kan onder voorwaarden worden afgeweken met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de Minister van EL&I of, in geval van beheer en schadebestrijding, van Gedeputeerde Staten.

Gedragscode Natuurbeheer

De Gedragscode Natuurbeheer is een op de wet gebaseerd hulpmiddel waarmee natuurbeheerders, waaronder Staatsbosbeheer, reguliere werkzaamheden kunnen uitvoeren zonder in strijd te handelen met de bepalingen van de Flora- en faunawet. De Gedragscode bestaat uit een aantal algemene maatregelen bij natuurwerkzaamheden en uit een aantal natuurkalenders voor de juiste planning van beheermaatregelen. Wanneer een natuurbeheerder deze regels volgt, zullen mogelijke negatieve effecten van de werkzaamheden voor de te beschermen soorten beperkt blijven. Er geldt dan een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en de beheerder hoeft geen ontheffing aan te vragen.

Relatie tussen Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet

Zoals hierboven al uiteengezet, zijn de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet een implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. De Flora- en faunawet biedt daarbij ook bescherming aan diverse niet-Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten. Na inwerkingtreding van de nieuwe Natuurbeschermingswet is de Europese gebiedsbescherming vastgelegd in de Nederlandse wetgeving; in de Flora- en faunawet is dit gebeurd voor beschermde soorten. De Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet zijn dus complementair. Dit kan betekenen dat in concrete gevallen bij ingrepen in en rond het Wijnjeterper Schar zowel een Natuurbeschermingswet-vergunning als een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet nodig kan zijn (Ministerie van LNV 2005a).

Wet ruimtelijke ordening (Wro)

De Wet op de ruimtelijke ordening (Wro), die op 1 juli 2008 is ingegaan, vormt het kader voor ruimtelijke plannen in Nederland. Eén van de kernelementen van de Wro is dat rijk, provincie en gemeente verplicht zijn de hoofdlijnen van het op hun niveau te voeren ruimtelijk beleid te vertalen in een structuurvisie.

De Wro is toegesneden op 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Dit houdt in dat de verantwoordelijkheid bij de overheidslaag ligt die het ruimtelijke beleid ontwerpt en uitvoert. Het ruimtelijk beleid zoals beschreven in de structuurvisie wordt vastgelegd in bestemmingsplannen die primair door gemeenten wordt opgesteld. In de bestemmingsplannen staat beschreven welke bestemming aan verschillende delen van het grondgebied van de gemeente gegeven wordt. Gemeenten zijn volgens de Wro verplicht om voor het gehele grondgebied een bestemmingsplan op te stellen. Deze plannen dienen eens per 10 jaar herzien of verlengd te worden. Het rijk en de provincie zijn ook bevoegd om voor bepaalde projecten of gebieden een 'bestemmingsplan' op te stellen; dit heet dan inpassingsplan.

Het rijk kan een algemene maatregel van bestuur (AMvB) vaststellen om de uitvoering van het ruimtelijke rijksbeleid zeker te stellen. Het moet daarbij gaan om zaken die aangemerkt zijn als zaken van nationaal belang en die het rijk zo belangrijk vindt dat zij de doorwerking ervan juridisch wil regelen. Een provincie kan voor zaken van provinciaal belang een provinciale verordening vaststellen (bijvoorbeeld een Omgevingsverordening), die hetzelfde werkt als een AMvB. In de AMvB of Provinciale Verordening kunnen regels gesteld worden voor de inhoud van bestemmingsplannen, die binnen een jaar na inwerkingtreding moeten worden verwerkt in het betreffende plan.

Wro en Natuurbeschermingswet 1998

Voor alle gemeentelijke bestemmingsplannen geldt dat deze moeten passen binnen de plannen van het rijk en de provincie. De bestemmingsplannen mogen niet conflicteren met de Natuurbeschermingswet. Elk voorstel voor een bestemmingsplan moet daarom getoetst worden aan de Natuurbeschermingswet. Wanneer er geen of onvoldoende toetsing aan de Natuurbeschermingswet heeft plaatsgevonden, wordt de provincie geacht een zienswijze in te dienen. Deze zienswijze dient geïmplementeerd te worden in het bestemmingsplan. Ook een zorgvuldige afstemming van bestemmingsplannen op de Natura 2000-beheerplannen is van groot belang.

4.3.3 Provinciale regelgeving

Streekplan Fryslân 2007

Ecologische Hoofdstructuur

De Nederlandse Natura 2000-gebieden liggen nagenoeg geheel binnen de grens van de Ecologische Hoofdstructuur. Het beleid ten aanzien van de EHS en de beschikbare middelen hiervoor leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de bescherming van de Europese Natuur. De EHS is door de rijksoverheid destijds aangewezen in het Structuurschema Groene Ruimte en moet in 2018 gerealiseerd zijn. De provincies hebben de gebieden nader begrensd en moeten voor deze gebieden concrete plannen maken.

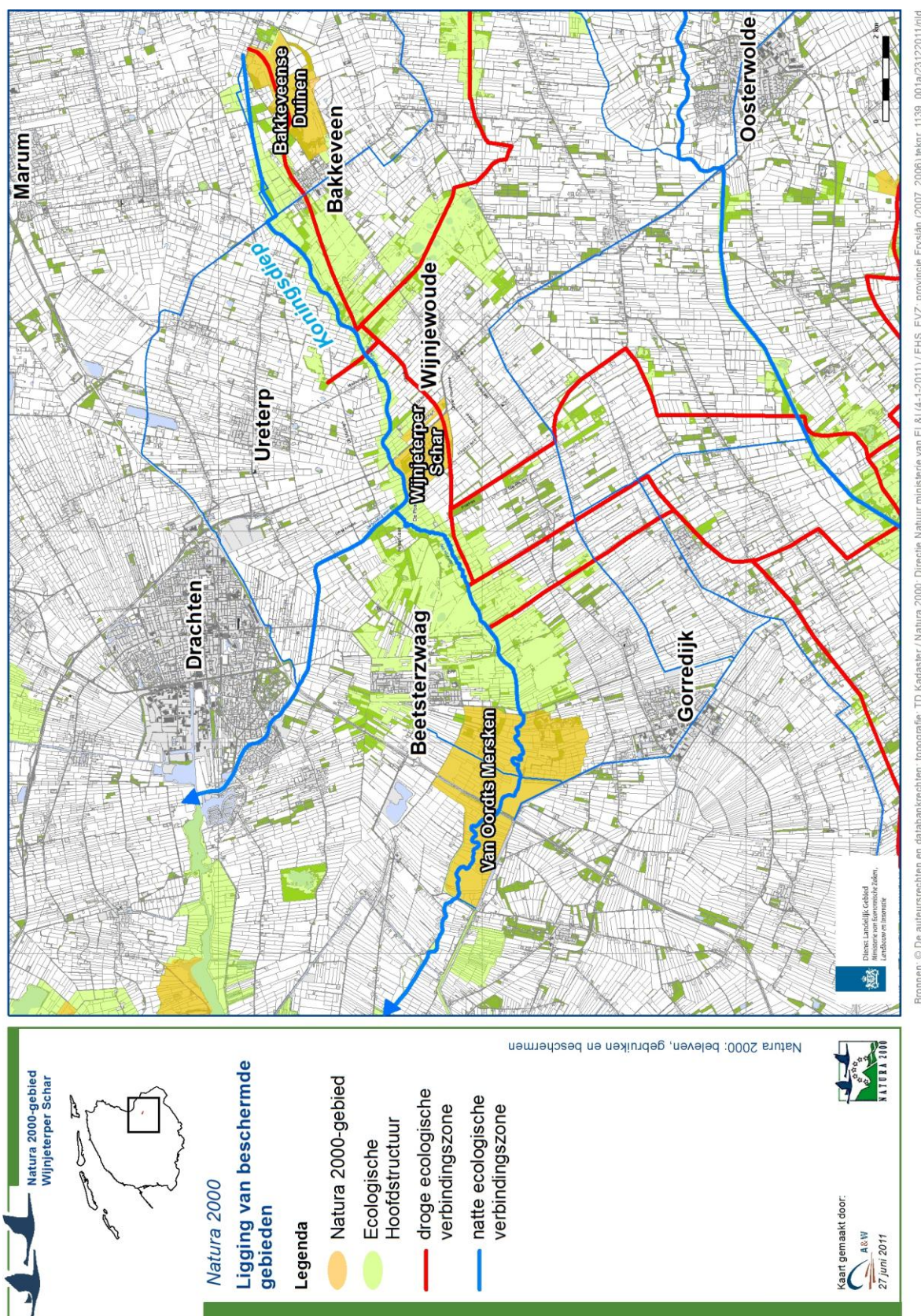
Voor de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS) geldt de verplichting tot instandhouding van de wezenlijke kenmerken en waarden en een nee, tenzij-regime. Dat wil zeggen dat er geen ingrepen en ontwikkelingen in en in de onmiddellijke nabijheid van de PEHS mogen plaatsvinden die deze wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten, tenzij er sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang.

In het Streekplan Fryslân wordt aangegeven dat door het Wijnjeterper Schar twee ecologische verbindingzones lopen (figuur 4.1). Langs de noordzijde van het gebied loopt een natte verbindingzone langs het Koningsdiep vanaf Bakkeveen naar het Natura 2000-gebied 'Alde Feanen'. Door de zuidzijde van het gebied loopt een droge ecologische verbinding vanaf Bakkeveen richting Beetsterzwaag.

Het Wijnjeterper Schar heeft daarnaast de status 'natuurfunctie met extensief recreatief medegebruik'. Hier zijn vormen van natuurgericht recreatief en educatief medegebruik mogelijk met ondergeschikte voorzieningen. Recreatief varen is toegestaan in het Koningsdiep, maar zo nodig kan regulering daarvan naar tijd en plaats in beheersregelingen noodzakelijk zijn. Voor Vogel- en Habitatrichtlijngebieden geldt dat nadere zonering van recreatief medegebruik mogelijk is op basis van beheerplannen.

Voor Natura 2000-gebieden geldt een ander afwegingskader: voor ruimtelijke activiteiten en ingrepen met kans op significante effecten op de betrokken natuurwaarden is een passende beoordeling vereist. Aantasting van de natuurwaarden is alleen mogelijk wanneer reële alternatieven ontbreken en er sprake is van 'dwingende redenen van groot belang'. In dat geval worden alle nodige mitigerende en compenserende maatregelen getroffen.

Figuur 4.1.

Ligging van de beschermde gebieden (Natura 2000 en EHS) in en rond het Wijnjeterper Schar (bron: Provincie Fryslân).

Bodem/landschap/water/verkeer

Voor het beekdal van het Koningsdiep stelt het Streekplan dat versterking gewenst is van de op het beekdal gerichte landschapsstructuur. Daarbij wordt aangesloten op het Landschapsbeleidsplan Zuidoost-Friesland (Eelerwoude 2003). Daarnaast wordt het herstel van het natuurlijke karakter van het beekdal nagestreefd door natuurontwikkeling (uitbreiding EHS) en hermeandering, in combinatie met waterberging langs de benedenloop.

In het Streekplan wordt verder gesteld, dat de Provincie Fryslân zich zal inspannen om verdroging in natuurgebieden zoveel mogelijk tegen te gaan. Men gaat door met het uitvoeren van anti-verdrogingsprojecten om de hydrologische situatie zo goed mogelijk af te stemmen op de natuurdoelen van natuurgebieden. Men zal zich ook met name richten op Vogel- en Habitatrichtlijngebieden, waaronder het Wijnjeterper Schar. Het kan blijken dat hiervoor ruimtelijke maatregelen rondom natuurgebieden nodig zijn, zo nodig met aanpassing van het ruimtelijk beleid van de provincie.

In het Streekplan 2007 staat aangegeven dat GS van Fryslân van plan is om de N381 van Drachten tot aan de Drentse grens op te waarderen tot een 'stroomweg'. Dit betekent dat de huidige tweebaansweg wordt verbreed tot 2x2 rijstroken, met ongelijkvloerse kruisingen en een maximum snelheid van 100 km per uur.

Archeologie

De provincie Fryslân heeft de archeologische kenmerken in Fryslân geïnventariseerd en op een Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE) geprojecteerd. Deze kaart is via de website van de provincie te raadplegen. Aanleiding voor het opstellen van deze kaart is onder meer het in werking treden van het Europese Verdrag van Malta in 1992. Dit verdrag geeft aan dat archeologische waarden ontzien moeten worden bij de ontwikkeling en besluitvorming van ruimtelijke plannen. Vanwege de geconstateerde bijzondere waarden voor cultuurhistorie en aardkunde zijn in de provinciale milieuverordening 'milieubeschermingsgebieden met specifieke waarden' opgenomen. Het Wijnjeterper Schar valt onder deze categorie.

Voor enkele dobben in het gebied geldt dat er bij ingrepen van enige omvang (>500 m²) eerst een archeologisch waarderend onderzoek moet plaatsvinden. Op grond van de resultaten uit dit onderzoek kunnen maatregelen genomen worden om de dobbe te behouden of de ingreep archeologisch te laten begeleiden. Op de FAMKE-kaart staan delen van het Wijnjeterper Schar-west aangegeven als 'streven naar behoud'. Dit betekent dat deze delen waardevolle archeologische resten uit de steentijd bevatten. Deze gebieden dienen in het bestemmingsplan opgenomen te worden als 'archeologisch waardevol gebied', met daaraan gekoppeld een aanlegvergunningstelsel. De provincie raadt af om in deze gebieden ingrepen te verrichten die het bodemarchief kunnen schaden.

4.3.4 Gemeentelijke regelgeving

Bestemmingsplan landelijk gebied Gemeente Opsterland 1990

Het vigerende bestemmingsplan landelijk gebied van de gemeente Opsterland dateert uit 1990. In 2008 is de gemeente gestart met de herziening van dit bestemmingsplan. Omdat het bestemmingsplan nog niet is vastgesteld, is in onderhavig beheerplan het bestemmingsplan landelijk gebied 1990 gebruikt om inzicht te krijgen in het bestaand gebruik in het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar en de directe omgeving. Het bestaand gebruik wordt in paragraaf 4.4 uitgebreid besproken en op diverse kaarten weergegeven.

4.4 Vormen van gebruik en ontwikkelingen

4.4.1 Inleiding

Dit beheerplan heeft tot doel het gebruik en ontwikkelingen in en rond het Wijnjeterper Schar te toetsen aan de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied. Deze toetsing vindt plaats in hoofdstuk 6. Met betrekking tot de verschillende vormen van gebruik en ontwikkelingen hanteert het beheerplan de volgende criteria:

- **Bestaand gebruik**
Onder bestaand gebruik vallen alle activiteiten die in een gebied aanwezig waren voor inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 op 1 oktober 2005.
- **Gewijzigd gebruik (sinds 2005)**
Gewijzigd gebruik is gebruik dat op 1 oktober 2005 wel plaatsvond, maar vanaf die periode tot aan het moment van opstellen van het beheerplan is gewijzigd.
- **Nieuw gebruik (2005-2009)**
Nieuw gebruik is gebruik dat na 2005 is gestart en in de (6-jarige) periode tot aan het volgende beheerplan naar verwachting niet of niet in betekenende mate wijzigt.
- **Autonome ontwikkeling van het gebruik (bestaand, gewijzigd, nieuw)**
Voor sommige gebruiksvormen kan er sprake zijn van een autonome ontwikkeling. Denk bijvoorbeeld aan bepaalde vormen van recreatie die toenemen of verkeer dat drukker wordt. Daarom wordt al het gebruik getoetst rekening houdend met autonome ontwikkelingen. Hierbij wordt 6 jaar (periode geldigheid beheerplan) vooruitgekeken.
- **Ontwikkelingen**
Gebruik waarvan vaststaat dat het in de komende beheerplan gestart zal worden (besluitvorming is afgerond), waarna het in de periode tot aan het volgende beheerplan niet of niet in betekenende mate wijzigt en dat bovendien voldoende concreet omschreven kan worden, zodat het toetsbaar is.
- **Ontwikkelingsruimte**
Onder ontwikkelingsruimte wordt hier verstaan enerzijds plannen die 'in ontwikkeling' zijn (nog niet heel concreet of nog geen besluitvorming) en anderzijds 'vergunde' ruimte in bestemmingsplannen (wel concreet, maar nog niet getoetst aan de Nb-wet).

De eerste vijf categorieën zijn de vormen van gebruik die in dit beheerplan worden getoetst. De ontwikkelingsruimte wordt niet in detail getoetst. Wel zal voor zover mogelijk in het beheerplan een bandbreedte worden aangegeven, waarbinnen een ontwikkeling kan plaatsvinden (zie daarvoor hoofdstuk 9, sociaal economische paragraaf).

Tabel 4.1.

Verschillende vormen van gebruik binnen en buiten het Natura 2000-gebied.

Sector	Activiteiten	Bestaand gebruik	Gewijzigd gebruik	Nieuw gebruik	Ontwikkelingen	Ontwikkelingsruimte
GEbruik EN ONTWIKKELINGEN BINNEN EN OP DE GRENS VAN NATURA 2000						
Landbouw						
	Beweiden	X				
	Bemesten	X				
	Bewerken grasland (maaïen, rollen en slepen)	X				
	Draineren	X				
Natuurbeheer (inclusief eenmalige ingrepen)						
	Maaïen schraalgraslanden met afvoer gewas	X				
	Plaggen tbv heideherstel	X				
	Maaïen heide	X				
	Begrazen heide met schapen en geiten	X				
	Verwijderen opslag uit de heide	X				
	Periodiek afzetten van bomen en struiken	X				
	Inrichten landbouwpercelen als natuur		X	X		
	Herstellen heideterreinen door plaggen en verwijderen boomopslag		X	X		
	Herstellen morfologie van het terrein		X	X		
	Verondiepen en dempen sloten		X	X		
	Monitoren en karteren van natuurwaarden	X				
Recreatie						
<i>Recreatieve infrastructuur</i>	Wandel, fiets- en ruiterpaden	X				
	Parkeerplaatsen	X				
<i>Recreatieve activiteiten</i>	Fietsen	X				
	Wandelen/Trimmen	X				
	Paardrijden	X				
Waterbeheer						
	Peilbeheer	X				
	Baggeren en schonen waterlopen	X				
Wildbeheer en schadebestrijding						
	Afschot reeën	X				
	Muskusrattenbestrijding bij Koningsdiep	X				
Overig gebruik						
	Straalverbinding langs N381	X				
	Watertransportleiding langs N381	X				
GEbruik EN ONTWIKKELINGEN BUITEN NATURA 2000						
Landbouw						
<i>Veehouderijen</i>		X				
<i>Agrarisch landgebruik</i>						
<i>Grondbewerking</i>	Ondiepe grondbewerkingen	X				
	Diepe grondbewerkingen	X				
<i>Gewasbewerking en verzorging</i>	Bespuiten	X				
	Bemesten	X				
	Bewerken grasland (maaïen, rollen en slepen)	X				
	Oogsten akkerbouwgewassen op korte afstand van Natura 2000	X				
<i>Beweiden alle grazers</i>		X				
<i>Beregening</i>	Oppervlaktewater	X				
	Grondwater	X				
<i>Lozingen</i>	Proceswater be- of verwerking	X				
	Afspoeling verhard oppervlak	X				
	Gietwater intensieve teelten	X				
<i>Drainage- en watergangen</i>	Aanleggen, vervangen en onderhoud drainage in percelen directe omgeving Natura 2000	X				
<i>Overige</i>	Rooien (hoog) opgaande erfbeplanting	X				
	Afrasteren percelen	X				
	Reguliere aan- en afvoer (mest, melk, voeders, dieren, geoogste producten, etc.)	X				
	Be- en verwerkingsactiviteiten (transport, geluid, landschap)	X				
	Opslag brandstoffen, chemische stoffen, caravans	X				
	Maatregelen ter voorkoming wildschade	X				

Sector	Activiteiten	Bestaand gebruik	Gewijzigd gebruik	Nieuw gebruik	Ontwikkelingen	Ontwikkelingsruimte
Natuurinrichtingen (eenmalige ingrepen)						
<i>Landinrichting Koningsdiep</i>	Herstel meandering Koningsdiep					X
	Inrichten agrarische graslanden langs Koningsdiep als natuur (EHS)					X
<i>Inrichten De Poasen</i>	Aanleg wandelpaden				X	
	Plaggen				X	
	Bijplanten bos				X	
	Plaatsen stuwen en drempels				X	
	Aanleggen kades, oevers en slenken				X	
	Dempen en verondiepen waterlopen				X	
	Laagten in landbouwpercelen ophogen				X	
<i>Compensatie N381</i>	Inrichten graslandpercelen tussen N381 en De Marschen als natuur				X	
Recreatie						
<i>Recreatieve infrastructuur</i>	Nieuw fietspad over het Koningsdiep tussen De Mersken en 't Skjer			X		
<i>Verblijfsrecreatieve voorzieningen</i>	Conferentieoord Sparjebird	X				
	Minicamping De Hanenburcht	X				
	Natuurcamping Beekdalhoeve Koningsdiep	X				
	Natuurkampeerterrein Ikenheim	X				
	Kanoën op het Koningsdiep	X				
Verkeer						
	Wegverkeer N381	X			X	
	Wegverkeer Nije Heawei	X				
	Militair vliegverkeer	X				
	Onderhoud en bermbeheer (Nije Heawei)	X				
	Helikopterinspectie gasleiding	X				
Waterbeheer						
	Schonen kleine waterlopen	X				
	Peilbeheer Koningsdiep	X				
	Peilbeheer omringende landbouwpercelen	X				
Wonen						
	In 2 boerderijen	X				
	Woningen/boerderijen in buitengebied	X				
	Dorpen in de omgeving (Ureterp, Wijnjewoude)	X				
Overig gebruik						
	Bedrijventerreinen	X				
	Gastransportleiding	X				
	Hoogspanningsleiding	X				

4.4.2 Gebruik en ontwikkelingen binnen en op de grens van Natura 2000

Hieronder wordt het gebruik in het Natura 2000-gebied in het kort weergegeven en vervolgens in meer detail uitgewerkt (zie voor overzicht tabel 4.1). Voor zover aan de orde wordt het gebruik opgesplitst in bestaand gebruik, gewijzigd gebruik, nieuw gebruik, ontwikkeling en ontwikkelingsruimte. In enkele gevallen worden ook autonome ontwikkelingen in het gebruik beschreven.

Landbouw

In het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar ligt een perceel dat in gebruik is als intensief beheerd grasland (zie voor ligging van het perceel figuur 4.2). Op dit perceel vinden de normale landbouwkundige activiteiten plaats, waaronder beweiding, bemesting, bewerking, maaien, rollen en slepen.

Daarnaast liggen er nog twee agrarische bedrijven binnen en op de grens van het Natura 2000-gebied. Deze bedrijven zijn in het bestemmingsplan buitengebied van Opsterland bestemd als agrarisch bedrijf; dit betekent dat er agrarische activiteiten plaats kunnen vinden, gecombineerd met wonen (Gemeente Opsterland/DHV/SVP 1990). Er is op één bedrijf volgens de milieuvergunning ruimte voor het houden van 80 paarden. Op het andere bedrijf is er vergunningtechnisch ruimte voor 70 stuks rundvee en 336 varkens (bron: gemeente Opsterland en Staatsbosbeheer). Inmiddels zijn beide bedrijven gestopt, hoewel er nog wel een aantal

paarden wordt gehouden. De verandering van de bestemming vee- en paardenhouderijen zal in het nieuwe bestemmingsplan buitengebied Opsterland worden bekrachtigd.

Natuurbeheer en eenmalige inrichtingsmaatregelen

Bestaand gebruik

In deze paragraaf wordt het huidige beheer door Staatsbosbeheer in het Natura 2000-gebied beschreven. In figuur 4.2 is aangegeven welk beheer wordt toegepast in welk deel van het gebied.

Maaien

Het huidige beheer van de schraallanden in het gebied bestaat uit 1 keer per jaar maaien (laat in het seizoen, na 1 augustus) met aangepast materieel. Dat houdt in dat een trekker met brede banden of een rupsmaaier wordt gebruikt of, in de nattere delen, een eenasser. Na het maaien wordt het hooi met een bandhooier naar de kant gebracht en met een opraapwagen en een trekker met brede banden afgevoerd. Er wordt handmatig nageharkt. Een enkel perceel wordt in het najaar nog een keer met de bosmaaier nagemaaid, om pitrus tegen te gaan. Een gedeelte met veel klokjesgentianen wordt pas eind augustus/september gemaaid, als 80% van de bloemen is uitgebloeid. Jaarlijks blijft hier een deel van de vegetatie staan ten behoeve van de gentiaanblauwtjes. De overige graslanden worden, afhankelijk van het productieniveau, 1 of 2 keer (evt. 3 keer) per jaar gemaaid en niet bemest. In een enkel geval wordt een perceel eenjarig verpacht, of wordt de eerste snee op stam verkocht.

Plaggen, begrazen, kappen en verwijderen opslag

Grote delen van de heide in het westelijke deel van het gebied zijn in de periode sinds 1980 geplagd. Daarnaast worden stukken heide zo nu en dan gemaaid, ook in De Marschen. Er vindt begrazing plaats met schapen en eventueel met geiten; doorgaans wordt het ene jaar de heide ten noorden van de Nije Heawei beweide en het volgende jaar de heide ten zuiden van de Nije Heawei (Brongers & Altenburg 2006). Zo nodig worden incidenteel delen gemaaid of geplagd, om de vergrassing terug te dringen, en wordt opslag van bomen verwijderd. Geplagde delen worden de eerste jaren na plaggen uit de beweiding gehouden.

Het bos wordt niet actief beheerd. In de houtwallen en singels worden de bomen (met uitzondering van overstaanders) en struiken periodiek afgezet. In De Marschen wordt het bos periodiek gedund (1 keer in de 5 à 6 jaar).

In De Marschen is bos omgezet naar heide, zijn delen vergraste heide geplagd, zijn waterpeilen in verschillende schraallanden verhoogd en zijn sloten gedempt en verondiept.

Schonen

In de pingo's, dobben en in de opnieuw uitgegraven meander bestaat het beheer vooral uit nietsdoen.

Monitoren en karteren van natuurwaarden

In het Wijnjeterper Schar vindt elke drie jaar een broedvogelkartering plaats en één keer in de ca. 10 jaar een vegetatiekartering. Daarnaast wordt er om de vijf jaar kwalitatief onderzoek gedaan naar een aantal doel- en aandachtsoorten en vinden er onregelmatig inventarisaties/monitoring plaats van vlinders, amfibieën, zoogdieren en sprinkhanen. Ook worden schraallanden, plaglocaties en heideterreinen in het gebied regelmatig geïnspecteerd en vinden er zo nu en dan excursies plaats.

Gewijzigd en nieuw gebruik

In 2006 is een aantal landbouwpercelen in het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar, met een oppervlak van 39 ha, in eigendom gekomen van Staatsbosbeheer. Er is een inrichtingsplan opgesteld voor dit gebiedsdeel (Brongers & Altenburg 2006), dat is uitgevoerd. Ook voor delen van het terrein die al in beheer waren bij Staatsbosbeheer zijn daarbij inrichtingsmaatregelen uitgevoerd. Het gaat hier vooral om het herstellen van heide door plaggen en verwijderen van boomopslag en deels door het kappen van bos. Voor de voormalige landbouwpercelen is de herinrichting gericht op herstel van schraalland en heide. Langs de oostrand van het

Wijnjeterper Schar-west is op twee plekken een zandrug hersteld, terwijl in het centrale deel twee slenkssystemen en de natuurlijke afwatering zijn hersteld. Verder is een aantal sloten gedempt. Daarnaast is er een parkeerplaats aangelegd aan de Nije Heawei, gecombineerd met het plaatsen van een informatiepaneel. In figuur 4.3 worden de hoofdlijnen van de herinrichting weergegeven. Voor de uitgevoerde werkzaamheden is vergunning verleend in het kader van de Natuurbeschermingswet.

Ontwikkelingen

Het is de bedoeling om de agrarische percelen tussen De Marschen en de N381 te verwerven en in te richten als natuurgebied, dit om het verlies van natuurwaarden als gevolg van de verbreding van de N381 te compenseren (zie ook paragraaf verkeer). Door deze compensatie ontstaan er goede mogelijkheden om deze percelen samen met De Marschen als één aaneengesloten natuurgebied in te richten en te beheren. Daarvoor is inmiddels een plan opgesteld (van Belle & Brongers 2009).

Ontwikkelingsruimte

Staatsbosbeheer heeft de wens om drie graslandpercelen langs het Koningsdiep te plaggen. Men wil dit combineren met het hermeanderen van het Koningsdiep, waar nog mee gestart moet worden. De hermeandering vormt een onderdeel van de Landinrichting Koningsdiep, waarbij langs de hele beek natuurherstel wordt beoogd.

Recreatie

Bestaand gebruik

In het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar komen verschillende vormen van recreatie voor. Het gaat hier om fietsen, wandelen, trimmen en paardrijden, waarvoor fiets- en wandelpaden zijn aangelegd. Wandelen met een hond is niet toegestaan, ook niet indien de hond is aangelijnd. Buiten de paden wandelen en fietsen is ook niet toegestaan. Langs de noordrand van De Marschen loopt een fietspad vanaf 't Skjer naar de ventweg langs de N381. Langs de zuidrand van het Wijnjeterper Schar loopt een fietspad dat gebruikt wordt als onderdeel van de route Bakkeveen – Wijnjewoude – Beetsterzwaag. Daarnaast loopt er door het gebied een ca. 3 km lange poëzie-wandelroute, waarlangs op 15 plekken bordjes met gedichten zijn geplaatst. De route wordt gepromoot door de VVV's van Bakkeveen en Gorredijk. Ook zijn er op verschillende plaatsen zitbanken geplaatst (figuur 4.4). Door het gebied De Marschen loopt een wandelpad, dat door een beperkt aantal wandelaars wordt gebruikt. Het Koningsdiep wordt extensief gebruikt als kanoroute. Langs de Nije Heawei liggen twee kleine parkeerplaatsen, waarvan één met een picknicktafel, ten behoeve van recreanten die het natuurgebied willen bezoeken.

Autonome ontwikkeling

Voor het Wijnjeterper Schar wordt geen grote toename van het aantal bezoekende recreanten (fietsers en wandelaars) verwacht. Natuurgebieden in de buurt, zoals Bakkeveense Duinen en de bossen bij Beetsterzwaag, zijn veel populairder bij recreanten. Ook de provincie Fryslân en de gemeente Opsterland leggen de nadruk op Bakkeveen en Beetsterzwaag als het om mogelijkheden voor toename van recreatie gaat.

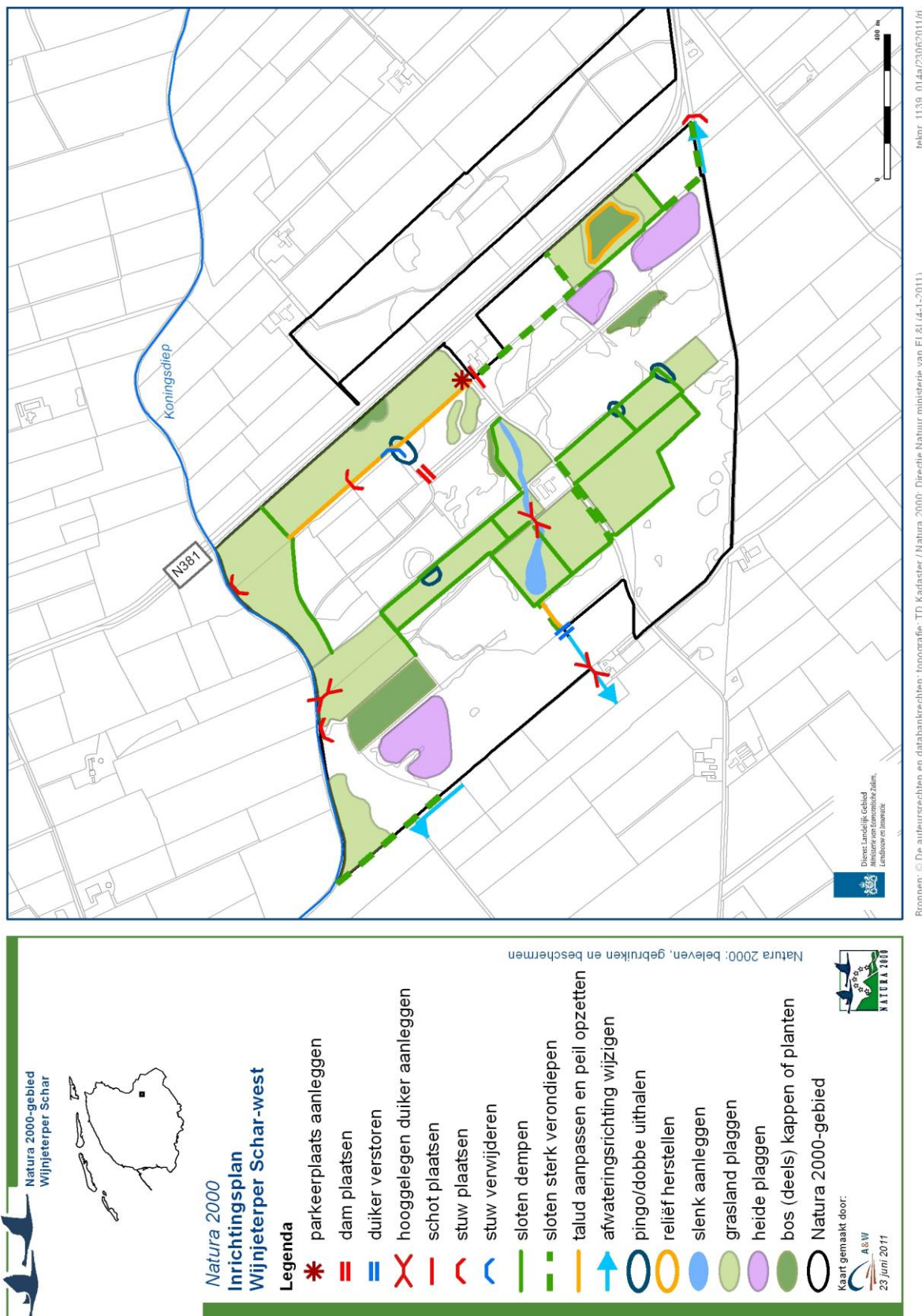
Ontwikkelingen

Het fietspad door het noordelijke deel van De Marschen wordt binnenkort opgeheven als onderdeel van de plannen voor verdubbeling van de N381.

Figuur 4.2.

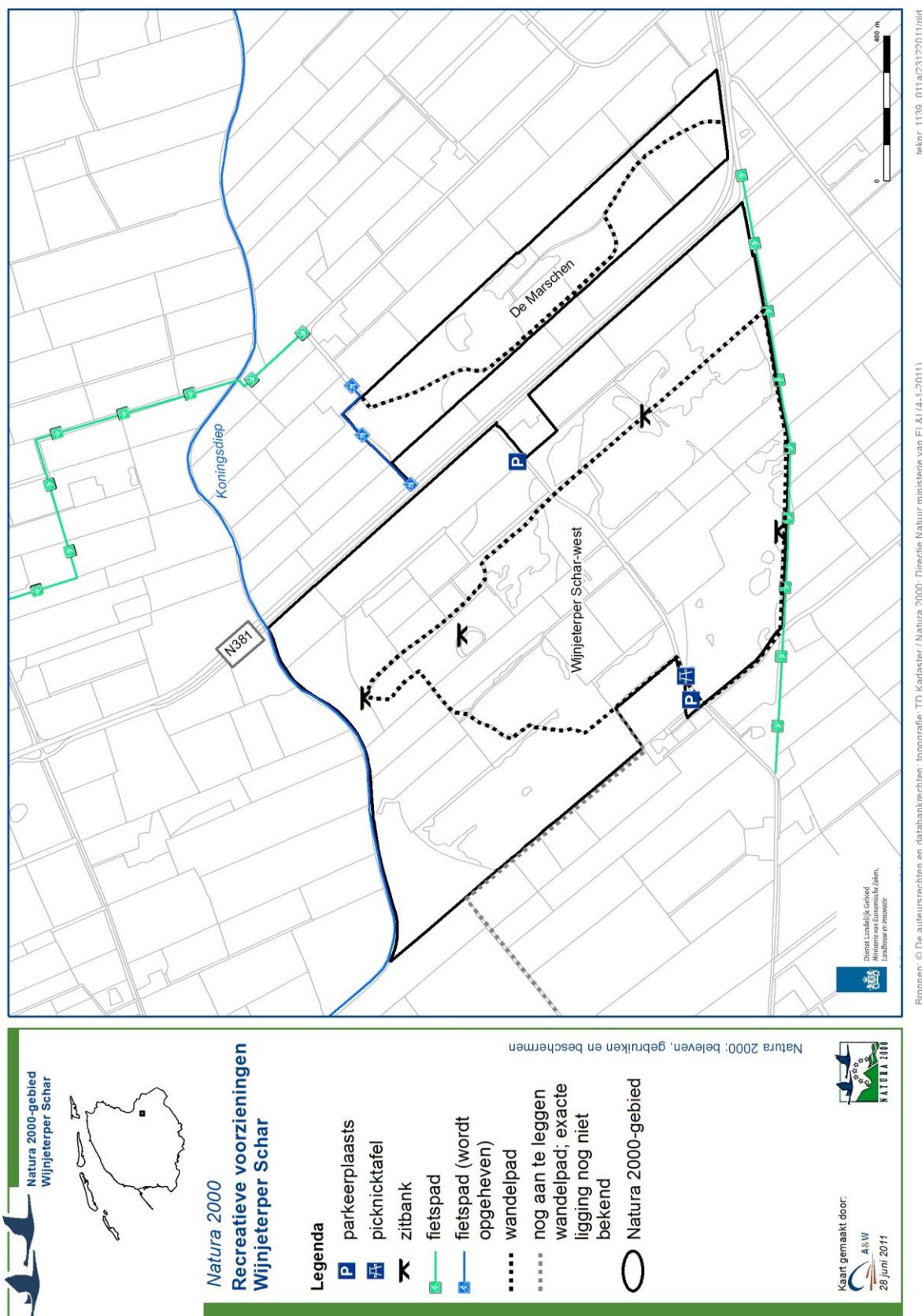
Natuurbeheer in het Wijnjeterper Schar (bron: Staatsbosbeheer).

Figuur 4.3.

Hoofddijnen herinrichting Wijnjeterper Schar (bron: Brongers & Altenburg 2006). De maatregelen zijn reeds uitgevoerd.

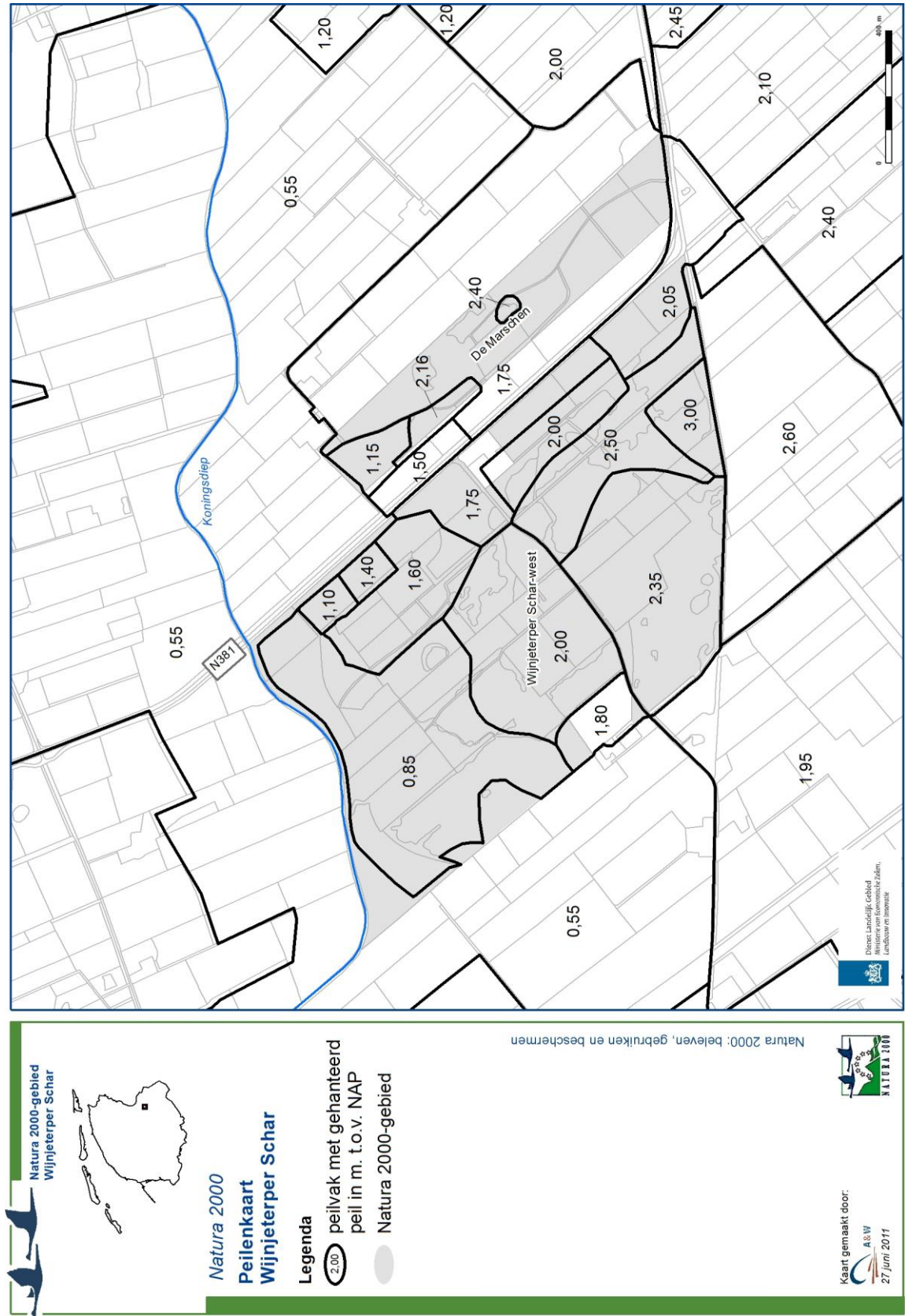

Figuur 4.4.

Ligging van de dagrecreatieve voorzieningen in en rond het Wijnjeterper Schar.

Figuur 4.5.
Waterpeilen in en rondom het Wijnjeterper Schar (bron: Staatsbosbeheer en Wetterskip Fryslân).

Waterbeheer

Peilbeheer

Bestaand gebruik/gewijzigd gebruik

Het peilbeheer binnen het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar wordt geregeld met behulp van stuwen en hoogliggende duikers en is grotendeels afgestemd op de eisen van de heide- en schraallandvegetaties. De gehanteerde peilen variëren daarbij van + 3,0 m tot + 0,85 m NAP (figuur 4.5). In de praktijk worden de grondwaterstanden sterk bepaald door de keileem in de ondergrond. Het noordwestelijke deel van het slenkensysteem staat onder invloed van het peil in het aangrenzende landbouwgebied (+ 0,55 m NAP). Datzelfde peil geldt voor het noordelijke deel van de bermsloot langs de N381. Het noordelijke deel van het gebied staat onder invloed van het peil in het Koningsdiep. In het grootste deel van De Marschen wordt, net als in de omgeving, een peil gehanteerd van + 1,75 m NAP. In de schraallanddelen wordt water vastgehouden en bedraagt het streefpeil deels + 2,40 m en deels + 2,16 m NAP.

Baggeren/schonen van sloten

Bestaand gebruik

Staatsbosbeheer voert schoningswerkzaamheden van waterlopen uit conform de 'Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen'. Voor planning van de werkzaamheden gelden de volgende uitgangspunten:

- Schoningswerkzaamheden vinden in beginsel plaats in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. In de maanden november-december kan worden geschoond zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden.
- In tweede instantie kan schoning ook tussen 1 juni en 15 juli worden uitgevoerd, mits goed wordt gelet op broedende vogels en zwaardere beschermde plantensoorten die in deze periode bloeien of zaad zetten.
- Schoningswerkzaamheden kunnen alleen in de periode tussen half maart en 1 juni plaatsvinden als dit niet anders kan. Het uitvoeren van werkzaamheden in deze periode wordt omkleed met verschillende voorzorgsmaatregelen die tevens goed worden gedocumenteerd.

Daarnaast worden de volgende voorzorgsmaatregelen gehanteerd:

- Het schonen geschiedt op zodanige manier dat water en de daarin voorkomende zaden en dieren kunnen terugstromen naar het oppervlaktewater. Ook worden sloten met veel krabbenscheer alleen deels geschoond, zodat het andere deel van de krabbenscheerpopulatie, en de hiervan afhankelijke fauna, behouden blijft.
- Het schoonsel wordt minimaal 48 uur naast de watergang gedeponeerd, zodat amfibieën terug naar de watergang kunnen vluchten.
- Bij het afzetten van slootmaaisel wordt rekening gehouden met terrestrische wettelijk beschermde soorten.

Wildbeheer en schadebestrijding

Bestaand gebruik

In het Wijnjeterper Schar vindt geen jacht plaats. Wel is er sprake van beheersjacht op reeën. Voor het gebied geldt een quotum van maximaal 10 af te schieten dieren per jaar (informatie WBE Beetsterzwaag). In het gebied kan ook schadebestrijding plaatsvinden op soorten als vos en zwarte kraai, in overleg met Staatsbosbeheer. In de praktijk wordt hier geen gebruik van gemaakt, omdat er geen schade wordt aangericht door deze soorten.

Langs het Koningsdiep worden wel muskusratten bestreden. In principe betekent dit dat de bestrijders regelmatig de oevers van het Koningsdiep betreden om vallen te plaatsen en te vervangen.

Overig gebruik

Bestaand gebruik

Met betrekking tot de overige vormen van bestaand gebruik worden de volgende activiteiten onderscheiden:

- Het Streekplan Fryslân (Provincie Fryslân 2007) geeft aan dat er een straalverbindingspad voor radiocommunicatie langs de rand van het Wijnjeterper Schar loopt, parallel aan de N381. Deze straalverbindingspaden mogen niet door bebouwing worden belemmerd.
- Parallel aan de N381 loopt een watertransportleiding en een straalverbinding door het Natura 2000-gebied.

4.4.3 Gebruik en ontwikkelingen buiten het Natura 2000-gebied

Hieronder wordt het gebruik buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied in het kort weergegeven en vervolgens hieronder meer in detail uitgewerkt.

Landbouw

Bestaand gebruik en autonome ontwikkeling

Langs de Nije Heawei ligt een agrarisch perceel dat buiten de Natura 2000-begrenzing valt. Het behoort wel en heeft ook een EHS beschermingsregime. Hier vinden nog agrarische activiteiten plaats, zoals beweiden, bemesten en landbewerking.

Op de overige agrarische percelen buiten het Natura 2000-gebied worden verschillende activiteiten ontplooid. Een overzicht wordt gepresenteerd in tabel 4.1. De activiteiten zijn conform de lijst zoals gepresenteerd in de sectornotie Landbouw (Arcadis 2008).

Rondom het Wijnjeterper Schar liggen verspreid verschillende agrarische bedrijven. Het gaat hier om melkveehouderijen en een enkele kalvermesterij. Een aantal daarvan ligt dicht tegen het Natura 2000-gebied aan (figuur 4.6). Het aantal agrarische bedrijven in het gebied loopt terug, net als in de rest van Nederland. Zo is het aantal agrarische bedrijven rondom Wijnjewoude tussen 1990 en 1998 teruggelopen van 61 naar 51 (Buro Vijn 2003). Dit betekent een daling van bijna 2% per jaar in die periode. In het reguliere landbouwkundig gebruik dat verband houdt met melkveehouderijen worden verschillende activiteiten uitgevoerd. Deze zijn overgenomen uit de 'sectornotitie bestaand gebruik (Arcadis 2008).

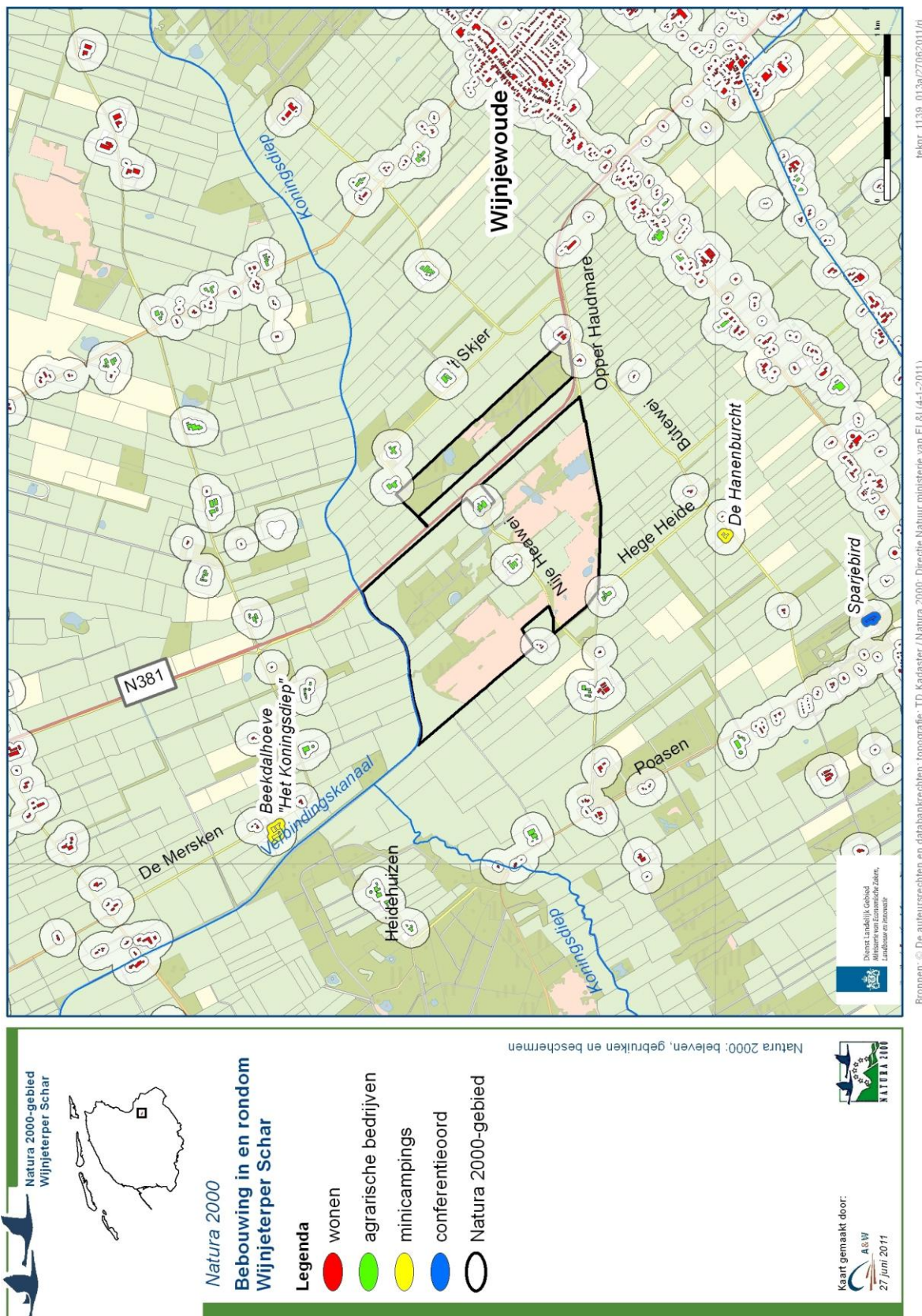
Natuurinrichting (eenmalige ingrepen)

Ontwikkelingen

Landinrichting Koningsdiep

Langs het beekdal van het Koningsdiep is momenteel een landinrichting in uitvoering of wordt de uitvoering voorbereid. Een belangrijke ingreep daarbij is het herstel van de oorspronkelijke loop van het Koningsdiep, waarna de beek weer beperkt vrij gaat stromen en meanderen (Altenburg & van Wee 2003). Hiertoe zijn deels al gronden buiten het Natura 2000-gebied aangekocht.

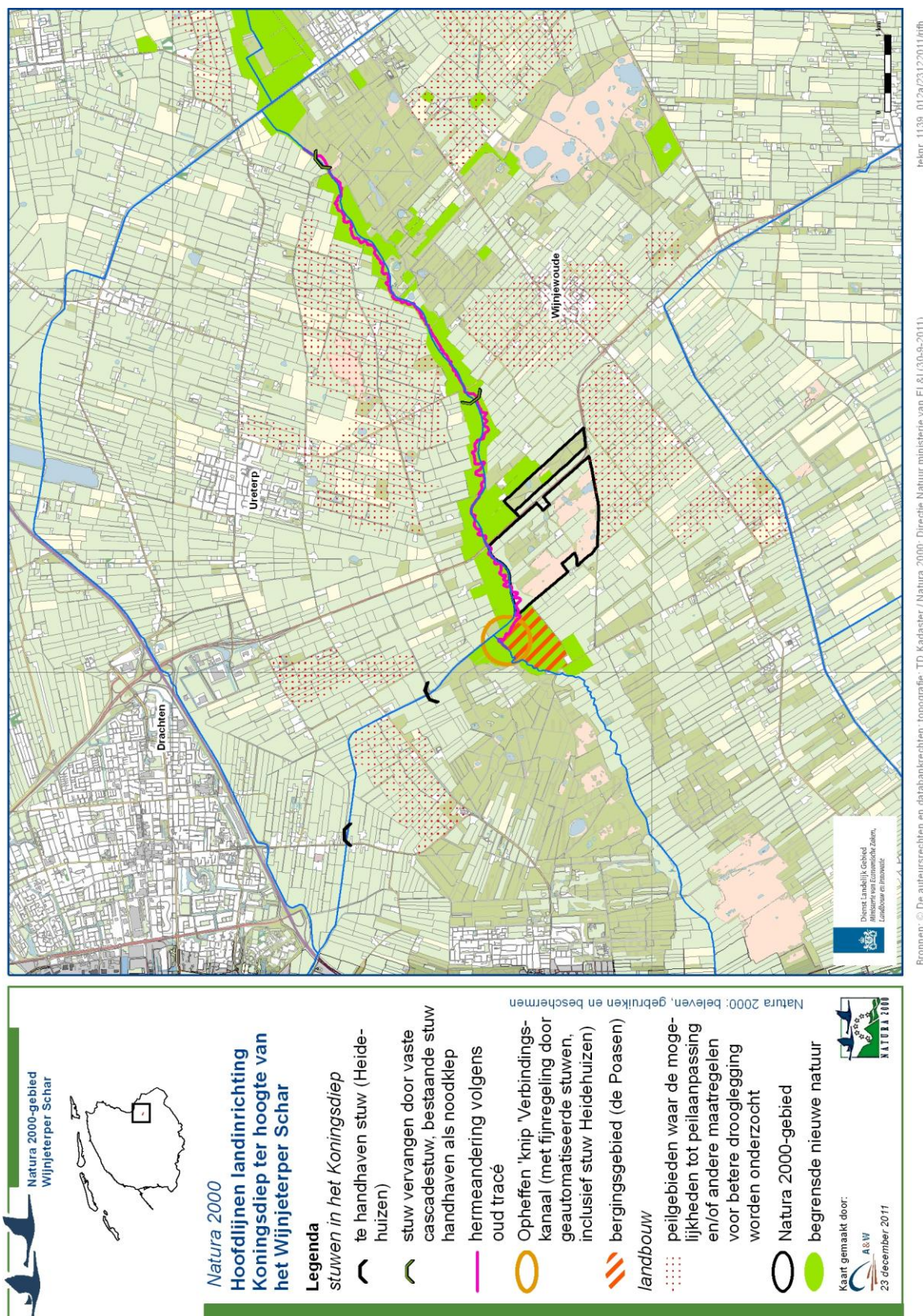

Figuur 4.6.

Agrarische bedrijven, woningen en campings in en rondom het Wijnjeterper Schar (bronnen: bestemmingsplan landelijk gebied en mededeling Gemeente Opsterland).

Figuur 4.7.

Hoofdpijnen landinrichting Koningsdiep ter hoogte van het Wijnjeterper Schar (bron: Landinrichtingscommissie Koningsdiep).

Ten noordwesten van het Wijnjeterper Schar-west wordt een natuurgebied aangelegd met een waterbergingsfunctie (De Poasen). Met de inrichting van dit gebied wordt de knip in het Koningsdiep bij het Verbindingskanaal opgeheven en worden boven- en benedenloop van de beek weer met elkaar verbonden. De huidige sloot tussen het Wijnjeterper Schar en De Poasen zal worden gedempt, waarbij de ontwatering van het landbouwgebied ten westen van het Wijnjeterper Schar omgeleid zal worden via de Poostweg. Verder zal het peil in het voormalig landbouwgebied De Poasen met 30 cm worden opgezet. In figuur 4.7 wordt een overzicht gegeven van de landinrichtingsmaatregelen in en rondom het Wijnjeterper Schar.

Let op: het is momenteel onzeker hoe module 1 er uit gaat zien. Er wordt gewerkt aan een alternatieve invulling.

Compensatie N381

Een andere ontwikkeling in het kader van natuur is de inrichting van de graslandpercelen tussen de N381 en De Marschen tot natuurgebied. Deze strook is aangewezen als 'compensatiegrond' voor natuur die elders wordt aangetast door de wegaanpassing van de N381. Doel van de inrichting is ontwikkeling van heide- en schraalgraslandvegetaties en het realiseren van hogere peilen. Voor een overzicht van de inrichtingsmaatregelen wordt verwezen naar van Belle & Brongers (2009).

Ontwikkelingsruimte

Het is de bedoeling dat alle laaggelegen graslanden langs het Koningsdiep tot de EHS gaan behoren en als natuurgebied worden ingericht (Landinrichtingscommissie Koningsdiep 2007b). Dit betekent dat de graslanden ten noorden van het Koningsdiep ter hoogte van het Wijnjeterper Schar-west, de graslanden tussen De Marschen en het Koningsdiep, en enkele percelen aan de noordoostzijde van De Marschen op termijn worden ingericht als natuurgebied (figuur 4.7). De laaggelegen delen van het beekdal gaan zo een aaneengesloten geheel vormen, waar het waterbeheer beter kan worden afgestemd op de natuur en waardoor belangrijke kerngebieden als de Bakkeveense Duinen, het Wijnjeterper Schar en Van Oordt's Mersken verbonden worden.

Recreatie

Bestaand gebruik

In de omgeving van het Wijnjeterper Schar bevindt zich een beperkt aantal verblijfsrecreatieve voorzieningen. De ligging is aangegeven in figuur 4.4. Hieronder volgt een beschrijving.

Op ca. 1,5 km ten zuiden van het Wijnjeterper Schar ligt Cursuscentrum Sparjebird, even buiten De Hemrik. In deze voorziening verblijven het gehele jaar door groepen van maximaal 60 personen, die er o.a. cursussen volgen. Bezoekers van het centrum komen af en toe naar het Wijnjeterper Schar om er te wandelen of te fietsen.

Ca. 1 km ten zuiden van het Wijnjeterper Schar ligt minicamping De Hanenburcht. Op deze camping staan 5 blokhutten en is plek voor maximaal 15 tenten/caravans. Veel bezoekers van deze camping bezoeken het Natura 2000-gebied.

Ongeveer 1,5 km ten noordwesten van het Wijnjeterper Schar ligt Beekdalhoeve Het Koningsdiep. Dit is een opfokbedrijf voor paarden, maar men is onlangs ook gestart met een natuur- en landschapscamping met 50 staanplaatsen.

Iets ten oosten van Wijnjewoude ligt natuurkampeerterrein Ikenhiem, dat in beheer is bij Staatsbosbeheer. Gezien de omvang (15 plaatsen) en de ligging (oostelijk van Wijnjewoude) zal hooguit een beperkt aantal gasten van de camping een bezoek brengen aan het Wijnjeterper

Schar. Natuurgebieden zoals de bossen en duinen van Bakkeveen en de Duurswouderheide liggen namelijk dichterbij.

In het kader van de landinrichting Koningsdiep is er recent een nieuw fietspad aangelegd over het Koningsdiep tussen De Mersken en 't Skjer.

Verkeer

Bestaand gebruik

Wegverkeer

Buiten het Natura 2000-gebied komt een aantal lokale wegen voor, te weten de parallelweg langs de N381, die ook door fietsers wordt gebruikt, en de Nije Heawei die dwars door het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar loopt. De Nije Heawei wordt in toenemende mate gebruikt als sluiproute voor doorgaand verkeer (mededeling gemeente Opsterland).

De N381 van Drachten naar Oosterwolde en verder richting Drenthe is de belangrijkste doorgaande weg in het gebied. Deze weg, hier ook wel Opper Haudmare genoemd, splitst het Natura 2000-gebied in een westelijk en oostelijk deel. In 2007 werden op het weggedeelte langs het Wijnjeterper Schar ruim 12.600 motorvoertuigen per etmaal geteld. De weg is door de Provincie Fryslân aangewezen als route voor gevaarlijke stoffen (Provincie Fryslân 2007).

De Nije Heawei wordt vooral door lokaal verkeer gebruikt. Het aantal voertuigbewegingen is niet bekend.

Militair vliegverkeer

Het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar ligt binnen de militaire laagvliegzone nr. 10A , boven het oostelijke deel van de Provincie Fryslân (Provincie Fryslân 2007). Dit betekent dat er door militaire vliegtuigen mag worden gevlogen op een hoogte van 75 meter boven het gebied. Onder een dergelijke laagvliegroute mogen geen hoge masten, windmolens of andere hoge bouwwerken geplaatst worden (Tweede Structuurschema Militaire Terreinen). Het gebruik van deze route is momenteel opgeschort in afwachting van een landelijke evaluatie van de laagvliegbehoefte van het Ministerie van Defensie. De kans is wel aanwezig dat het gebruik binnenkort weer wordt hervat (mededeling ministerie van Defensie). Om hoeveel vliegbewegingen het hier gaat is niet duidelijk.

Onderhoud en bermbeheer

De bermen van de Nije Heawei worden één keer per jaar gemaaid met afvoer van maaisel en de sloten worden één keer gehekkeld in het najaar. Op de wegen en fietspaden in de gemeente Opsterland wordt twee keer per jaar het onkruid mechanisch verwijderd.

Inspectie gasleidingen

In de directe omgeving van het Natura 2000-gebied ligt een gasleiding. Deze wordt regelmatig geïnspecteerd met behulp van een helikopter.

Nieuw gebruik

Recent is aan de oostkant van de Nije Heawei een kleine parkeerplaats aangelegd ten behoeve van recreanten die het Natura 2000-gebied willen bezoeken (zie voor ligging figuur 4.4).

Ontwikkelingen

Op dit ogenblik zijn er plannen voor het verdubbelen van de N381. Ter compensatie van natuurwaarden die hierbij verloren gaan, bestaan er plannen om de Nije Heawei ter hoogte van het Wijnjeterper Schar af te sluiten voor doorgaand autoverkeer.

De Provincie Fryslân heeft het plan om de N381 tussen Drachten en de grens met Drenthe op te waarderen tot autoweg. Dit betekent dat er een weg komt met ongelijkvloerse kruisingen, waar maximaal 100 km per uur gereden mag worden. In juni 2008 heeft Provinciale Staten van Fryslân het tracébesluit voor de N381 vastgesteld. Het traject Drachten – Donkerbroek wordt enkelbaans uitgevoerd met een ruimtereservering voor dubbelbaans (Provincie Fryslân 2008).

Als gevolg van de opwaardering gaat er in de noordoosthoek van het Wijnjeterper Schar-west een klein deel van het Natura 2000-gebied verloren. Het aantal motorvoertuigen per etmaal dat over de weg rijdt ter hoogte van het Wijnjeterper Schar zal na aanleg van de nieuwe weg naar schatting toenemen van 12.600 in 2007 tot 17.200 in 2015. Zonder aanpassing van de weg wordt een toename verwacht tot 14.300 in 2015 (gegevens Projectbureau N381).

Het is de bedoeling dat de weg ter hoogte van het Natura 2000-gebied aan de oostzijde verbreed wordt, op de plaats waar nu nog enkele percelen in agrarisch gebruik zijn. Bij de kruising van de N381 met het Koningsdiep komt aan weerszijden van de beek een faunapassage onder de nieuw aan te leggen brug, bedoeld voor vooral 'natte soorten'. Verder komen er op de hoger gelegen delen drie kleinere faunapassages voor 'droge soorten' zoals de das. De bestaande fietsoversteek van het fietspad in het verlengde van 't Skjer naar de parallelweg langs de N381 komt te vervallen. In plaats hiervan komt er iets zuidelijker een tunnel onder de nieuwe N381 ter hoogte van de Bûtewei-zuid in Wijnjewoude. Langs de zuidzijde van de Bûtewei komt een verbinding voor vleermuizen over de nieuwe N381 (een zogenaamde 'hop-over').

Op het punt waar de N381 nu nog een scherpe bocht maakt, aan de zuidrand van het Natura 2000-gebied, wordt de N381 rechtgetrokken richting Donkerbroek. Ter hoogte van de zuidrand van De Marschen wordt op de plek van de oude weg een mantelzoom-vegetatie aangelegd.

Tot slot is het de bedoeling om de agrarische percelen tussen De Marschen en de N381 te verwerven en in te richten als natuurgebied, mede om het verlies van een deel van het Natura 2000-gebied te compenseren. Door deze compensatie ontstaan er goede mogelijkheden om deze percelen samen met De Marschen als één aaneengesloten natuurgebied in te richten en te beheren (van Belle & Brongers 2009).

Autonome ontwikkeling

Het aantal motorvoertuigen per etmaal dat over de N381 rijdt ter hoogte van het Wijnjeterper Schar zal (zonder opwaardering) naar schatting toenemen van 12.600 in 2007 tot 14.300 in 2015 (gegevens Projectbureau N381).

Voor de wegen in het gebied wordt, indien de Nije Heawei niet wordt afgesloten, een bescheiden autonome groei van het autoverkeer verwacht (mededeling Provincie Fryslân).

Waterbeheer (peilbeheer Koningsdiep en omliggende landbouwgebieden)

Bestaand gebruik

Het peilbeheer en de gehanteerde peilen binnen het Natura 2000-gebied en de omliggende landbouwgronden zijn eerder aan de orde geweest in de hoofdstukken 3 en 4. De gehanteerde peilen zijn aangegeven in figuur 4.6.

Wonen

Bestaand gebruik

In het Wijnjeterper Schar liggen langs de de Nije Heawei in het westelijke deelgebied (zie figuur 4.2) twee boerderijen. De boerderijen hebben in het geldende bestemmingsplan de bestemming wonen.

Aan de rand van het Natura 2000-gebied liggen verschillende woonbestemmingen. Deze worden al dan niet gecombineerd met agrarische activiteiten. De ligging van de woningen en boerderijen zijn aangegeven in figuur 4.2. Op ca. 1,5 km ten zuidoosten van het Natura 2000-gebied ligt het dorp Wijnjewoude met ruim 2.000 inwoners en op ca. 2,5 km ten noorden van het gebied ligt Ureterp met 4.750 inwoners. Grootste woonkern in de omgeving is Drachten met ruim 44.000 inwoners. Deze stad ligt op ca. 10 km ten noordwesten van het Natura 2000-gebied.

Autonome ontwikkeling

In de directe omgeving van het Wijnjeterper Schar wordt geen toename van het aantal bewoners verwacht. In Ureterp is het aantal inwoners de afgelopen 10 jaar met ruim 10%

gestegen en verwacht wordt dat deze stijging zich zal voortzetten. In Wijnjewoude wordt de komende 10 jaar een stijging van het aantal inwoners verwacht met ca. 7%. Hierdoor zal het inwonertal stijgen van 2035 in 2.000 naar ca. 2.170 in 2010 (Structuurplan Opsterland 2003).

Overig gebruik

Bestaand gebruik

Rondom het Wijnjeterper Schar liggen geen grote bedrijventerreinen. In Wijnjewoude zijn enkele bedrijven in de bebouwde kom gevestigd. In Ureterp ligt een klein bedrijventerrein binnen de bebouwde kom. Ten zuiden van Drachten ligt aan de zuidzijde van de A7 bedrijventerrein Azeven. Dit bedrijventerrein ligt op ongeveer 5 km afstand van het Wijnjeterper Schar.

Langs het Wijnjeterper Schar loopt een hoogspanningsleiding; de leiding ligt ca. 600 meter oostelijk van De Marschen en 800 meter noordelijk van de noordgrens van het Natura 2000-gebied.

Autonome ontwikkeling

Er zijn (nog niet uitgewerkte) plannen om in de toekomst een bedrijventerrein van maximaal 1,5 ha aan te leggen langs de verbrede N381 bij Wijnjewoude. Daarnaast heeft het bedrijventerrein in Ureterp beperkte uitbreidingsmogelijkheden (Buro Vijn 2003). Het bedrijventerrein Azeven bij Drachten is nog niet vol; daar wordt wel een stevige toename verwacht van het aantal bedrijven.

Samenvattend

1. Dit beheerplan heeft tot doel het huidige (bestaande, gewijzigde en nieuwe) gebruik en concrete geplande ontwikkelingen in en rond het Wijnjeterper Schar te toetsen aan de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied. Deze toetsing vindt plaats in hoofdstuk 6. Om deze toetsing te kunnen uitvoeren worden in dit hoofdstuk al het daarvoor van belang zijnde gebruik en ontwikkelingen beschreven.
2. Dit hoofdstuk geeft verder een beknopt overzicht van plannen en regelgeving op rijks-, provinciaal- en gemeentelijk niveau, die van belang kunnen zijn voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Bij het opstellen van het beheerplan zal terdege rekening worden gehouden met de aanwijzingen uit deze plannen en regelgeving.
3. Wat de geplande ontwikkelingen betreft gaat het vooral om de plannen van de Gebiedscommissie Koningsdiep, die nu in de Landinrichting Koningsdiep worden opgepakt en om de aanpassingen van de N381. Wat de regelgeving betreft zijn er natuurlijk in de eerste plaats de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn, die de basis hebben gevormd voor het Natura 2000 beleid. Daarop gebaseerd zijn de Nederlandse Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet. Verder zijn hier onder meer van belang het Streekplan Fryslân en het bestemmingsplan landelijk gebied van de gemeente Opsterland.

5 Instandhoudingsdoelen in omvang, ruimte en tijd

5.1 Uitwerking van instandhoudingsdoelen in omvang, ruimte en tijd

In deze paragraaf worden de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-waarden uitgewerkt in ruimte en tijd. Hierbij wordt aangegeven waar en in hoeverre er mogelijkheden liggen voor kwaliteitsverbetering en uitbreiding, zowel op lange termijn als voor de termijn van dit beheerplan (6 jaar). Daarbij wordt uitgegaan van de instandhoudingsdoelen, zoals vermeld in het aanwijzingsbesluit en van de knelpunten die in en om het gebied aanwezig zijn. De kansen geven aan wat de maximale ruimte van de Natura 2000-waarden naar schatting is. In figuur 5.1 is aangegeven waar in het Natura 2000-gebied mogelijkheden liggen voor behoud en uitbreiding van de desbetreffende habitattypen.

Droge heiden

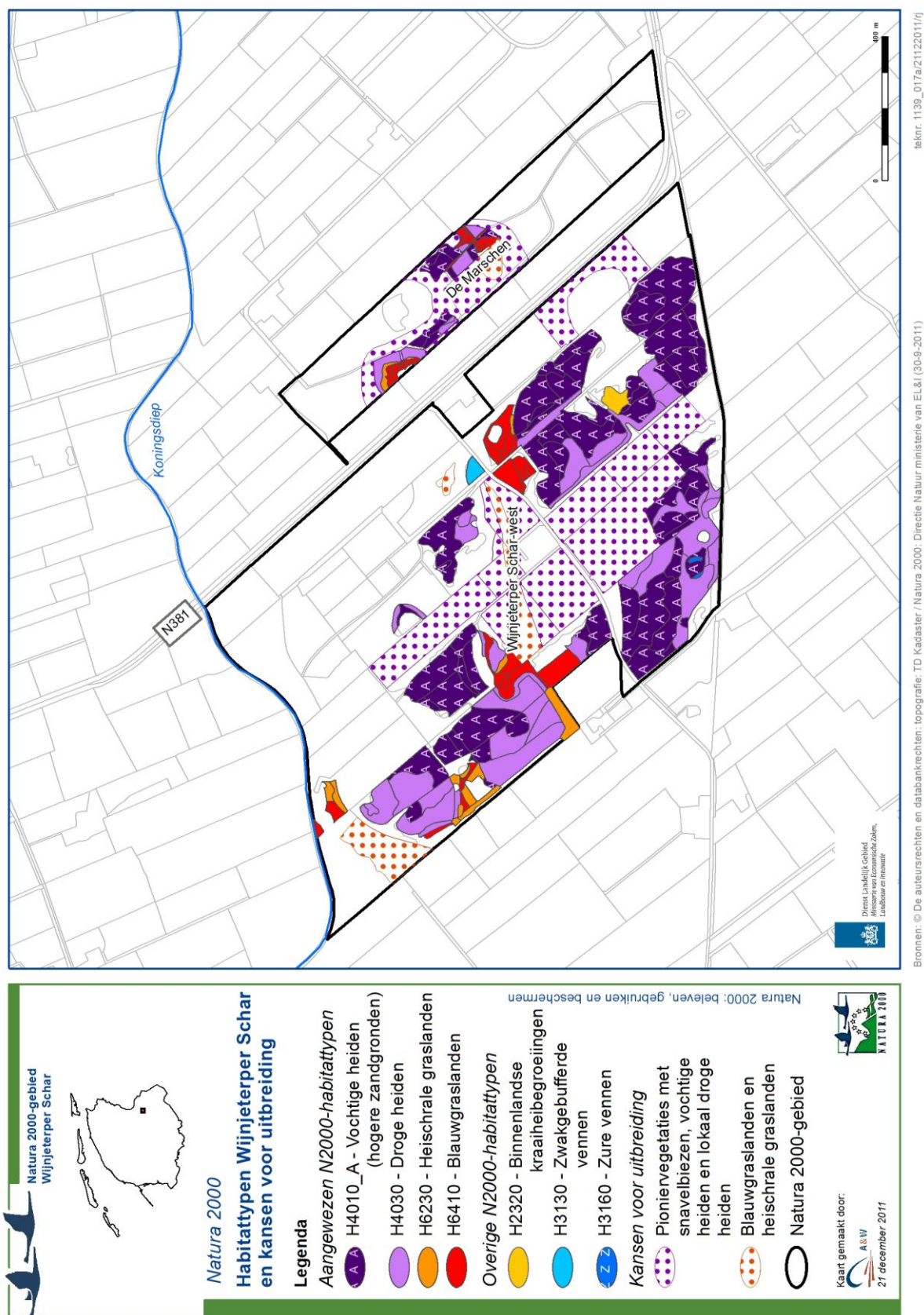
Voor het habitatype droge heiden is het instandhoudingsdoel 'behoud van oppervlakte en kwaliteit'. Gedurende de afgelopen ruim 15 jaar zijn droge heidevegetaties, door een beheer van maaien, plaggen en begrazen, in oppervlakte afgenomen in het Wijnjeterper Schar, ten gunste van vochtige heiden, maar is de kwaliteit verbeterd. In de huidige situatie is ca. 15,0 ha aan droge heiden aanwezig, waarvan 14,4 ha vegetatiekundig als goed en 0,6 ha als matig ontwikkeld beschouwd kan worden. Bij de matig ontwikkelde vormen gaat het vooral om Pijpenstrootje-vegetaties. Deze matig ontwikkelde vormen komen nauwelijks nog voor, en daarmee zijn de mogelijkheden voor verdere kwaliteitsverbetering vrijwel afwezig.

Enkele delen droge heide met veel pijpenstrootje zijn in 2009 geplagd. Hier zal de komende jaren vanuit kale grond langzaam weer een ontwikkeling naar droge of vochtige heidevegetaties plaats gaan vinden. Omdat de vóór het plaggen aanwezige vegetaties al tot de kwalitatief goede droge heide gerekend konden worden, zal door het plaggen 'formeel' geen kwaliteitsverbetering van het habitatype plaatsvinden. Op kleine schaal mag uitbreiding van het areaal verwacht worden op de hoogste delen van de recent ingerichte voormalige landbouwenclaves, zij het op de langere termijn.

Vochtige heiden

Voor het habitatype vochtige heiden is het instandhoudingsdoel 'behoud van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit'. In de huidige situatie is ca. 22,6 ha vochtige heiden aanwezig, waarvan 21,1 ha als goed en 1,5 ha als matig ontwikkeld beschouwd kan worden. De matig ontwikkelde vormen betreffen pijpenstrootje-vegetaties. Voor het bepalen van de oppervlakten is een inschatting gemaakt van de ontwikkelingen die sinds de laatste vegetatiekartering in Wijnjeterper Schar-west in 2001/2002 naar verwachting hebben plaatsgevonden. Dat was nodig, omdat grote delen enkele jaren voor de kartering waren geplagd, en verwacht mag worden dat de in 2001/2002 aanwezige pioniervegetaties met snavelbiezen zich sindsdien voor een belangrijk deel ontwikkeld hebben richting vochtige heiden. De komende jaren zullen ook de nog aanwezige pioniervegetaties (2,8 ha) zich verder ontwikkelen naar vochtige heiden.

De laatste jaren zijn de mogelijkheden binnen het Wijnjeterper Schar-west om voorwaarden te scheppen voor kwaliteitsverbetering van de reeds bestaande oppervlakte habitatype vochtige heiden op de meeste plaatsen zo goed als benut. Vrijwel alle met pijpenstrootje vergraste heidevegetaties zijn geplagd. Deze plagplekken zullen zich vanuit kale grond, via een tussenstap van het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen, ontwikkelen richting kwalitatief goede vormen van het habitatype vochtige heiden. Daarmee is (uiteindelijk) sprake van een kwaliteitsverbetering van het habitatype vochtige heiden, die in veel gevallen pas na de komende 6 jaar plaats zal vinden. Door het dempen van sloten in en rond de voormalige landbouwenclaves zullen de hydrologische omstandigheden in de aangrenzende natte heidedelen plaatselijk verbeteren. De verwachting is, dat dit formeel niet zal leiden tot een verdere toename van kwalitatief goede vormen van het habitatype, aangezien het merendeel van de heide daar nu al onder valt. In de Marschen is nog wel enige uitbreiding van dit habitatype mogelijk.

Figuur 5.1.

Locaties in Wijnjeterper Schar waar mogelijkheden liggen voor uitbreiding van Natura 2000-habitattypen.

Recent zijn opnieuw delen van het gebied geplagd (ca. 5 ha). Dit betreft o.a. voormalig bos, maar ook droge en natte heidevegetaties die tot goede (maar wel met veel gras) en matige (sterk vergraste) vormen van de habitattypen vochtige en droge heiden zijn te rekenen. Deze geplagde delen zullen zich de komende jaren deels gaan ontwikkelen tot pioniervegetaties met snavelbiezen, en op de langere termijn tot vochtige heiden. Er zullen dan ook verschuivingen op gaan treden naar de habitattypen pioniervegetaties met snavelbiezen (op de korte termijn) en vochtige heiden (op de langere termijn), maar ook tussen habitattypen onderling. In De Marschen zal de komende jaren successie plaatsvinden van de nu aanwezige pioniervegetaties (0,5 ha) naar vochtige heiden.

Daarnaast zijn de voormalige landbouwenclaves in Wijnjeterper Schar-west recent ingericht. Op een deel van dit areaal zal eveneens een ontwikkeling plaats gaan vinden naar pioniervegetaties met snavelbiezen, en op de langere termijn naar vochtige heide. Geschat wordt dat er van het totale geplagde areaal (ca. 30 ha) ca. 40% (12 ha) zich op de langere termijn naar het habitatype vochtige heiden zal ontwikkelen, al dan niet via pioniervegetaties met snavelbiezen. Per saldo zal het areaal aan vochtige heiden op de langere termijn met maximaal ca. 15 ha toe kunnen nemen, door successie uit pioniervegetaties met snavelbiezen en op recent geplagde terreindelen. Een verdere ontwikkeling van vochtige heiden is dan alleen nog mogelijk door het kappen van bos op potentieel geschikte locaties.

Heischrale graslanden

Voor het habitatype heischrale graslanden is het instandhoudingsdoel 'uitbreiding van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit'. In paragraaf 3.2 van dit rapport wordt geconcludeerd, dat het oppervlak matige ontwikkelde heischrale graslanden in het Wijnjeterper Schar sinds 1992/1993 licht is toegenomen, maar dat het oppervlak goed ontwikkelde vegetaties vrijwel niet is veranderd. De toename van matig ontwikkelde heischrale graslanden is waarschijnlijk het gevolg van de effecten van anti-verdrogingsmaatregelen en een adequaat (verschrallings)beheer. In de huidige situatie is ca. 1,5 ha aan heischrale graslanden aanwezig, waarvan 0,6 ha als goed en 0,9 ha als matig ontwikkeld beschouwd kan worden.

Recent zijn de voormalig landbouwenclaves geschikt gemaakt voor de ontwikkeling van onder meer heischrale graslanden. Ook zijn de hydrologische omstandigheden van de schraallandvegetaties in het gebied verbeterd, om te komen tot kwaliteitsverbetering en mogelijk enige areaaltoename op bestaande locaties. Het merendeel van de heischrale vegetaties in het gebied bevindt zich echter in het noordwestelijke deel van het slenkensysteem en in het lage deel van het beekdal langs het Koningsdiep. Die locaties staan onder invloed van lage peilen in de beek, de aangrenzende landbouwgronden en het tot voor kort onderbemalen gebied 'De Poasen'. Recent is de onderbemaling in De Poasen opgeheven en dit gebied zal in het kader van de landinrichting Koningsdiep als natuurgebied worden ingericht. Daarbij zal de sloot langs het noordwestelijke deel van het Wijnjeterper Schar waarschijnlijk worden gedempt. Verwacht wordt, dat de ontwatering van het meest noordelijke deel van de slenk daardoor af zal nemen. Wel zullen de lage peilen in het aangrenzende landbouwgebied, het Koningsdiep en in de rest van de grenssloot zelf dan nog een probleem blijven vormen.

In het beekdal langs het Koningsdiep liggen wellicht mogelijkheden voor uitbreiding van heischraal grasland: deels zijn deze vegetaties al in ontwikkeling en deels kan deze in gang gezet worden na plaggen van de bovengrond. Deze vegetaties staan evenwel onder invloed van het lage beekpeil, waardoor een positieve ontwikkeling onzeker is. In De Marschen zijn heischrale vegetaties in ontwikkeling, na inrichtingsmaatregelen in het recente verleden. Het is niet duidelijk hoe duurzaam deze ontwikkeling is. Daar hebben lage peilen in de agrarische omgeving en de aanwezigheid van naalddhout op de randen van de laagten een negatieve invloed op de hydrologische omstandigheden.

Daarnaast is wellicht enige uitbreiding van heischrale graslanden mogelijk op een deel van de recent ingerichte voormalige landbouwenclaves (figuur 5.1). Wanneer alleen gekeken wordt naar de kansen en geen rekening gehouden wordt met knelpunten, dan is verbetering van de kwaliteit mogelijk in (een deel van) de huidige matig ontwikkelde vegetaties en is per saldo uitbreiding mogelijk met ca. 2 ha.

Blauwgraslanden

Voor het habitatype blauwgraslanden is het instandhoudingsdoel 'behoud van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit'. In paragraaf 3.2 van dit rapport wordt geconcludeerd dat het oppervlak van de blauwgraslanden in het Wijnjeterper Schar recentelijk wat is toegenomen, maar dat dit voor de kwaliteit onzeker is. In de huidige situatie is ca. 4,0 ha aan blauwgraslanden aanwezig, waarvan 1,4 ha als goed en 2,6 ha als matig ontwikkeld beschouwd kan worden.

Recent zijn de voormalige landbouwenclaves geschikt gemaakt voor de ontwikkeling van onder meer blauwgrasland, en zijn maatregelen genomen om de interne hydrologische omstandigheden van de bestaande schraallandvegetaties in het gebied te verbeteren. Deze maatregelen zullen naar verwachting leiden tot kwaliteitsverbetering en mogelijk enige areaaltoename op bestaande locaties. Zoals al aangegeven bij de heischrale graslanden, worden op termijn maatregelen uitgevoerd in het gebied 'De Poasen', ten noordwesten van het Wijnjeterper Schar. Deze maatregelen zijn gericht op verbetering van de hydrologische omstandigheden in het noordwestelijke deel van het slenkensysteem en mogelijk tot (her)vestiging van blauwgrasland. Het lage beekpeil, het landbouwpeil in de aangrenzende gronden en de grenssloot blijven hierbij knelpunten, waarvan de omvang niet duidelijk is. In het westelijke deel van het beekdalgedeelte langs het Koningsdiep liggen wellicht mogelijkheden voor uitbreiding van blauwgrasland: deels zijn deze vegetaties al in ontwikkeling en deels kan deze in gang gezet worden na plaggen van de bovengrond.

Daarnaast is naar verwachting enige uitbreiding van blauwgraslandvegetaties mogelijk op een deel van de recent ingerichte voormalige landbouwenclaves. Als alleen gekeken wordt naar de kansen en geen rekening gehouden wordt met knelpunten, dan is verbetering van de kwaliteit mogelijk in (een deel van) de huidige matig ontwikkelde blauwgraslandvegetaties en is per saldo uitbreiding mogelijk met ca. 2 ha. Uitbreiding van het oppervlak zal niet tijdens de huidige beheerplanperiode plaatsvinden, voor kwaliteitsverbetering is dat wel denkbaar.

Pioniervegetaties met snavelbiezen

Voor het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen is het instandhoudingsdoel 'uitbreiding van oppervlakte en verbetering van de kwaliteit'. In paragraaf 3.2 van dit rapport wordt geconcludeerd, dat het oppervlak van de pioniervegetaties in het Wijnjeterper Schar sinds 1992/1993, als gevolg van plagwerkzaamheden, sterk is toegenomen. Omdat het habitatype een tijdelijk stadium is in het herstel van vochtige heide, en er geregeld delen geplagd worden, zal het oppervlak aan pioniervegetaties sterk fluctueren. Recent is in het gebied veel geplagd in vergraste en verboste heide en in voormalige landbouwgronden. Daarom wordt verwacht dat het oppervlak van dit habitatype de komende jaren toe zal nemen. Op de langere termijn zal dat areaal, door ontwikkeling naar vochtige heide, weer afnemen. Mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering worden niet gezien, daar het volledige huidige areaal als kwalitatief goed beschouwd kan worden. Overigens is de omvang van de toename moeilijk te voorspellen en is deze sterk afhankelijk van de voedselrijkdom van de geplagde delen.

5.2 Kansen en knelpunten voor de instandhoudingsdoelen

Uit de gegevens van paragraaf 5.1 en de bijbehorende kaart in figuur 5.1 wordt duidelijk dat er kansen zijn om de instandhoudingsdoelen te halen. De gegevens maken echter ook duidelijk, dat er onzekerheid bestaat over in hoeverre in de huidige situatie wordt voldaan aan de eisen van de habitattypen, hoe duurzaam het behoud van de huidige oppervlakte is en hoe duurzaam de nu in gang gebrachte ontwikkelingen zijn. De belangrijkste knelpunten die de kansen kunnen belemmeren zijn:

- Voedselverrijking (eutrofiëring) door aanvoer vanuit de lucht.
- Hydrologische problemen door te lage grondwaterstanden en/of verandering van waterkwaliteit.
- Een niet adequaat intern beheer.

Hieronder worden deze mogelijke knelpunten in meer detail besproken.

Voedselverrijking

De Natura 2000-habitattypen in het Wijnjeterper Schar zijn gevoelig voor atmosferische stikstofdepositie. Het gaat dan om atmosferische stikstofdepositie als gevolg van ammoniakuitstoot van veehouderijen in de omgeving en NO_x-uitstoot door verkeer en industrie op grotere afstanden. Voor alle Natura 2000-vegetatietypen geldt dat de werkelijke stikstofdepositie hoger is dan de kritische grenswaarden van de habitattypen. Door een te hoge stikstofdepositie nemen snelgroeiende en stikstofminnende soorten (vooral grassen) toe en verdwijnen kenmerkende soorten, voornamelijk als gevolg van eutrofiëring en bodemverzuring. Hierbij kunnen verdroging en overmatige stikstofdepositie elkaar versterken. Dit resulteert uiteindelijk in een verarming van de Natura 2000- habitattypen (de Haan *et al.* 2008), bijvoorbeeld in het geval van vochtige heiden in de achteruitgang van Klokjesgentiaan.

Hydrologische problemen

Zowel de vochtige heiden, de pioniervegetaties met snavelbiezen, de heischrale graslanden als de blauwgraslanden zijn afhankelijk van (periodiek) hoge grondwaterstanden. Bij vochtige heiden en pioniervegetaties met snavelbiezen gaat het daarbij vooral om voeding met regenwater. Bij de schraallanden bestaat de voeding uit lokaal grondwater, dat toestroomt over de keileem, en deels, vooral voor de blauwgraslanden, ook uit regionaal grondwater, dat aangevoerd wordt uit het eerste watervoerend pakket.

Invloeden binnen het gebied

De grondwaterstanden in het Wijnjeterper Schar zijn vooral afhankelijk van keileem (aanwezigheid, diepteligging, reliëf) en worden dan ook grotendeels bepaald door omstandigheden binnen het gebied. Er is sprake van een kleinschalig slenkensysteem, waarin de Natura 2000-habitattypen elkaar van hoog naar laag opvolgen: droge heiden op de hoogste delen → vochtige heiden en pioniervegetaties iets lager → heischrale graslanden op de hogere randen van de slenken → blauwgraslanden in de lagere delen van de slenken (zie figuur 3.5). Deze opeenvolging weerspiegelt ook een gradiënt van droog naar nat en van zuur regenwater naar basenrijker grondwater. In een optimale situatie komen in het laagste deel van het slenkensysteem (niet te zure) kleine zeggenvoetplanten of dotterbloemhooilanden voor en zijn heischraal grasland en blauwgrasland te vinden op de hellingen. Komen deze habitattypen onderin het slenkensysteem voor, zoals in de huidige situatie, dan is de voeding met grondwater waarschijnlijk beperkt. Er is dus sprake van een 'wankel' evenwicht, aangezien de schraallanden voorkomen op de laagst gelegen delen van het slenkensysteem.

In 1998 en 2007/2008 zijn veel sloten afgedamd, verondiept en/of gedempt en zijn op verschillende plaatsen peilen verhoogd, zodat de grondstromingen boven de keileem weer zo ongestoord mogelijk kunnen verlopen. De toevoer van ondiep grondwater naar de slenken is daardoor vergroot en de afvoer uit de slenken is verminderd tot een niveau waarbij ontwatering minimaal is, maar regenwater niet stagneert. Hierdoor zijn de hydrologische omstandigheden op veel plaatsen - naar verwachting - verbeterd. Echter, het is niet duidelijk of de maatregelen die in de centrale slenk zijn genomen goed uitpakken voor de daar liggende schraallandvegetaties; monitoring is hier noodzakelijk (zie hoofdstuk 8). Ook het diepe basenrijke grondwater is van belang voor het behoud van de kwelminnende vegetaties. Op dit ogenblik is niet duidelijk in welke mate er nog aanrijking plaatsvindt van dit diepe grondwater tot in de wortelzone van de schraallandvegetaties.

Er bestaat binnen het gebied nog wel een aantal zaken dat invloed heeft op de grondwaterstroming, waaronder de aanwezigheid van een aantal drainerende sloten. Eén van deze sloten ligt in het zuidelijke deel van Wijnjeterper Schar-west, op de gradiënt van de zandrug naar de slenk. Deze sloot vermindert de aanvoer van basenrijk grondwater naar het zuidoostelijke deel van de slenk. Het naast de sloot gelegen pad beïnvloedt eveneens de waterstromen. De Nije Heawei (en bermsloten) loopt deels door het slenkensysteem en deels op de helling van zandrug naar slenk en heeft daarmee een negatieve invloed op de hydrologische omstandigheden in het slenkensysteem. In een deel van De Marschen zijn de gehanteerde peilen te laag voor de habitattypen.

Invloeden van buiten het gebied

De hydrologische omstandigheden lijken op het eerste gezicht, mede door het dikke keileempakket, op veel plaatsen redelijk gunstig. Er treden echter (mogelijk) knelpunten op daar waar de invloed van de omgeving wél tot in het Wijnjeterper Schar reikt. Het gaat dan vooral om lage peilen in de omgeving, die zorgen voor lagere en/of sterker schommelende grondwaterstanden of voor veranderingen in de waterkwaliteit (door afname van de invloed van het diepere grondwater) binnen het Natura 2000-gebied.

Langs de westzijde van het Wijnjeterper Schar-west ligt een grenssloot en in het aangrenzende landbouwgebied worden lage peilen gehanteerd. Waarschijnlijk draineren deze het noordwestelijke deel van het slenkensysteem, waardoor de potenties voor schraallandvegetaties daar sterk beperkt worden. Schraallandvegetaties vertonen daar sterke tekenen van verdroging en een gevoelige soort als valkruid is sterk achteruit gegaan. In De Marschen vormen de lage peilen rond (en daardoor ook in) het gebied een knelpunt, dat effect zal hebben op de omstandigheden in de (potentiële) schraallanddelen en aangrenzende natte heide.

Lage peilen kunnen ook grondwater onder de keileem afvangen. Daardoor neemt de druk van dit grondwater af en kunnen de waterstanden boven de keileem dieper wegzakken. Als de druk van het opkwellende (basische) water afneemt krijgt (zuur) regenwater meer invloed, waardoor veranderingen in de waterkwaliteit optreden, en kan de keileem uitlogen. Dat leidt ertoe dat soorten van zure omstandigheden toenemen en zeldzame soorten, die vaak karakteristiek zijn voor de schraallandvegetaties, verdwijnen. Deze effecten zullen het sterkst optreden op plaatsen waar het keileempakket ontbreekt, of dun en/of doorlatend is. Drainage van het grondwater onder de keileem wordt in het Wijnjeterper Schar met name veroorzaakt door lage peilen in het Koningsdiep en de landbouwgebieden rondom het gebied (west, noord- en oostzijde). De beek ligt op de laagste plaats in het landschap en trekt daardoor het grondwater naar zich toe. Hoe lager het beekpeil, hoe meer kwelwater van onder het keileempakket in de beek terecht komt en daardoor niet meer ten goede kan komen aan hogere delen in het landschap (Altenburg 2003).

In de afgelopen 15 jaar is het beekpeil met 20 cm (en in natte perioden met 30 cm) verlaagd, en ook in de jaren '60 van de vorige eeuw heeft er al een verlaging plaatsgevonden. Hierdoor wordt steeds minder goed voldaan aan de eisen van natte schraallanden en natte heiden op de hogere gronden langs de beek (Streefkerk *et al.* 1994). Uit modelberekeningen blijkt, dat een peilverlaging in de beek met 20 cm leidt tot verlagingen van de grondwaterstand in de percelen grenzend aan de beek van ca. 15-20 cm. Deze invloed reikt tot in het noordwestelijke deel van het slenkensysteem, waarvoor een grondwaterstandsverlaging van 5-10 cm wordt berekend. De invloed op de stijghoogte van het eerste watervoerend pakket (onder de keileem) reikt nog verder zuidwaarts, tot ongeveer halverwege de beek en de Nije Heawei. In de percelen grenzend aan de beek is de berekende verlaging in het eerste watervoerende pakket 30 cm en in het noordwestelijke deel van het slenkensysteem rond de 10 cm. Verwacht mag worden, dat dergelijke verlagingen leiden tot verarming en mogelijk het verdwijnen van kwetsbare schraallandvegetaties (Altenburg 2003). Analoog aan deze berekeningen mag verondersteld worden dat de beekpeilverlagingen in de afgelopen decennia hebben geleid tot een duidelijke verslechtering in de omstandigheden voor de schraallandvegetaties langs de beek én in (in elk geval) het noordelijke deel van het slenkensysteem.

Intern beheer

De habitattypen zijn afhankelijk van een adequaat beheer. Voor de droge en vochtige heide bestaat dat uit extensief beweiden, maaien, verwijderen van opslag en zo nodig plaggen. Voor de heischrale graslanden en blauwgraslanden bestaat dat uit maaien en het zorgvuldig afvoeren van maaisel, beide met aangepast materieel (lage wieldruk), en uit het tegengaan van ontwatering en verzuring en het waarborgen van de aanvoer van gebufferd grondwater.

Wijzigingen in het beheer vormen potentiële knelpunten voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen. Achterwege laten van heidebeheer zal leiden tot vergrassing en verbossing, waardoor zowel de kwaliteit als het areaal van de heide afneemt en zeldzamere

heidesoorten verdwijnen. Pioniervegetaties zijn afhankelijk van het blootleggen van de minerale bodem en daarvoor is periodiek plaggen dan ook een voorwaarde. Als de schraallandvegetaties gemaaid worden met te zwaar materieel en/of als er te smalle banden worden gebruikt, dan leidt dat tot insporing en tot vernieling van zode en vegetatie. Het niet jaarlijks maaien of niet zorgvuldig afvoeren van het maaisel leidt tot verruiging en daarmee tot het verdwijnen van specifieke schraallandsoorten. Eerder is al aangegeven dat ontwatering leidt tot verdroging of – door het wegvallen van de aanvoer van gebufferd grondwater en uitloging van de bodem – tot verzuring. Ook stagnatie van regenwater door een slechte oppervlakkige afvoer kan leiden tot verzuring. Aangezien de schraallandvegetaties zeer gevoelig zijn voor zowel verdroging als verzuring, is een zorgvuldig oppervlaktewaterbeheer noodzakelijk.

5.3 Knelpunten typische soorten

Typische soorten zijn soorten waaraan de kwaliteit van een Natura 2000- habitatype mede kan worden afgelezen. Dit betekent dat er bij het formuleren van instandhoudingsmaatregelen rekening moet worden gehouden met deze soorten. Hieronder wordt per relevante soortgroep aangegeven welke knelpunten er liggen met betrekking tot typische soorten. Hierbij worden de hogere planten, mossen en ongewervelden niet genoemd, omdat voor deze soorten de ecologische eisen sterk overeenkomen met die van de Natura 2000-vegetaties. De hierboven, bij de Natura 2000-habitattypen, genoemde kansen en knelpunten gelden daarom ook voor deze soortgroepen.

Reptielen

Knelpunten bij reptielen in het Natura 2000-gebied vormen de fysieke barrières die in het gebied aanwezig zijn en die uitwisseling van dieren tussen deelgebieden belemmeren. Hierbij wordt bedoeld op de Nije Heawei die het Wijnjeterper Schar-West in twee delen scheidt en de N381, die De Marschen scheidt van het Wijnjeterper Schar-west. Mogelijke maatregelen tegen barrièrewerking liggen op het vlak van het realiseren van faunapassages onder de N381 en het verkeersluw maken en/of saneren van de Nije Heawei.

Vogels

De typische soort roodborsttapuit die in het gebied broedt, is gevoelig voor verstoring door recreatie. Momenteel zijn er geen knelpunten. Bij toekomstige ontwikkelingen in het gebied is het zaak om voldoende rustig oppervlak te handhaven.

Samenvattend

1. Voor droge heiden wordt een geringe uitbreiding van het oppervlak verwacht, de kwaliteit zal naar verwachting behouden blijven.
2. Voor zowel vochtige heiden, heischrale graslanden als blauwgraslanden zijn er, als gevolg van de recente inrichtingsmaatregelen, op beperkte schaal kansen voor uitbreiding van het oppervlak en verbetering van de kwaliteit. Ook pioniervegetaties met snavelbiezen zullen zich periodiek uit kunnen breiden.
3. Deze kansen kunnen belemmerd worden door voedselverrijking vanuit de lucht, door hydrologische problemen of door een niet adequaat intern beheer.
4. Wat betreft de voedselverrijking vormt stikstofdepositie een probleem, dat alle habitattypen aangaat, met uitzondering van de pioniervegetaties. Een hoge stikstofdepositie kan leiden tot verzuring en vermesting van de habitattypen, waardoor karakteristieke en zeldzame soorten verdwijnen.
5. De hydrologische problemen kunnen vooral gevolgen hebben voor de heischrale graslanden en blauwgraslanden. Problemen zijn daarbij te lage of te sterk schommelende grondwaterstanden en veranderingen in waterkwaliteit, die veroorzaakt (kunnen) worden door de aanwezigheid van sloten in en rond het gebied, de Nije Heawei, lage peilen in omliggende landbouwgronden en in het Koningsdiep.
6. Bij het interne beheer gaat het wat de heiden betreft vooral om het tegengaan van vergrassing en verbossing. Bij de heischrale graslanden en de blauwgraslanden gaat het om het jaarlijks zorgvuldig maaien en afvoeren met aangepast materieel en om het onderhouden van de oppervlakkige afwatering. Mogelijke problemen bestaan uit insporing, bodemverdichting, aantasting van de vegetatie, verdroging en verzuring.
7. De voor deze habitattypen benoemde typische soorten van hogere planten, mossen en ongewervelden 'liften' als het ware mee met de kwaliteit van de vegetaties die tot de habitattypen behoren. Voor deze soortgroepen spelen grotendeels dezelfde knelpunten op het vlak van hydrologie en stikstofdepositie.
8. De typische soorten onder de reptielen die hier voorkomen zijn erg gevoelig voor doorsnijding van het leefgebied door wegen (verkeersslachtoffers).
9. De typische soort roodborsttapuit, die gevoelig is voor verstoring door recreatie, heeft voldoende onverstoorde heidegebied nodig. Bij de huidige recreatie-intensiteit zijn er geen knelpunten.

6 Effecten van bestaand gebruik op de instandhoudingsdoelen

6.1 Inleiding

In onderstaande paragrafen worden de verschillende vormen van bestaand gebruik en ontwikkelingen in en rond het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar getoetst aan de instandhoudingsdoelen. Deze toetsing vindt plaats in een aantal stappen, conform de methodiek die is gebaseerd op de 'Handleiding toetsing bestaand gebruik voor LNV-beheerplannen'. Het hoofdstuk is opgedeeld in een aantal onderwerpen:

- In paragraaf 6.2 wordt eerst een korte uitleg gegeven van de gehanteerde toetsingsmethodiek.
- In de paragrafen 6.3 en 6.4 vindt vervolgens de effectbeschrijving en (cumulatieve) toetsing plaats van het in hoofdstuk 4 beschreven bestaande gebruik en ontwikkelingen in en rond het Natura 2000-gebied. Hierbij wordt nagegaan of een activiteit al of niet leidt tot een mogelijk significant negatief effect. Ook worden hier voorstellen gedaan voor mitigerende maatregelen die in hoofdstuk 7 verder worden uitgewerkt. In de paragrafen 6.5 en 6.6 worden respectievelijk de toetsing en de beoordeling in tabellen samengevat.

In de volgende paragraaf wordt de toetsingsmethodiek toegelicht zoals die tot nu toe in alle Natura 2000-beheerplannen is toegepast, dus ook voor dit Natura 2000-beheerplan Wijnjeterper Schar. De Crisis- en Herstelwet die in 2010 is vastgesteld maakt dat deze methodiek op een aantal punten moet worden bijgesteld. Hoe dat precies moet worden gedaan wordt intussen landelijk door DLG en SBB uitgewerkt. Zodra iedereen het daar over eens is, zullen wij de beschrijving van de toetsingsmethodiek van de onderstaande paragraaf ook aanpassen.

De Crisis- en Herstelwet geeft onder meer aan dat 'bestaand gebruik' (van voor oktober 2005) niet vergunningplichtig is. Ook kan er aanleiding zijn om op basis van het huidige gebruik instandhoudingsmaatregelen te treffen. Vooruitlopend op deze nieuwe tekst, zijn in dit hoofdstuk in elk geval al zinsneden weggelaten zoals: deze activiteit is wel of niet vergunningplichtig.

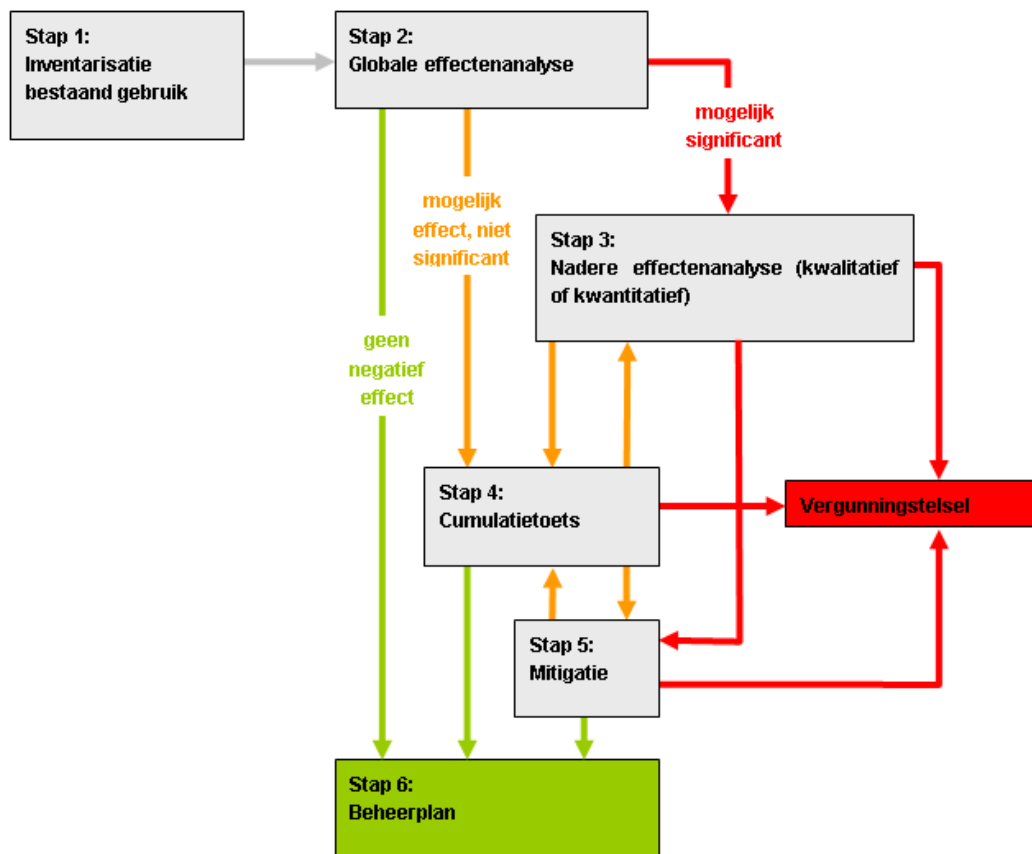
6.2 Methodiek en toetsing

6.2.1 Verstoringsgevoeligheid

Bij het toetsen van bestaand gebruik en ontwikkelingen is het van belang om inzicht te hebben in de verstoringgevoeligheden van de aangewezen Natura 2000-habitattypen voor verschillende typen effecten. Hiervoor is gebruik gemaakt van de effectenindicator van het Ministerie van EL&I. (www.synbiosys.alterra.nl), aangepast op de situatie in het Wijnjeterper Schar.

6.2.2 Toetsing vormen van gebruik

Van alle bestaande activiteiten is nagegaan of de activiteiten negatieve effecten hebben op het behalen van de instandhoudingsdoelen. De gebruikte methode is gebaseerd op de 'Handleiding toetsing bestaand gebruik voor LNV-beheerplannen' (Dienst Landelijk Gebied 2009). De diverse stappen in de toetsing van het bestaand gebruik zijn weergegeven in figuur 6.1. In onderstaande tekst worden de in dit schema weergegeven stappen toegelicht. Bij het uitvoeren van de toetsing worden soms verschillende stappen gecombineerd.

Figuur 6.1.

Stroomschema van de toetsing van bestaand gebruik (voor toelichting zie tekst).

Stap 1: Inventarisatie bestaand gebruik, gewijzigd gebruik, nieuw gebruik en ontwikkelingen
De inventarisatie van het bestaand gebruik, nieuw gebruik en ontwikkelingen heeft plaatsgevonden in hoofdstuk 4.

Stap 2: Globale effectenanalyse

In deze stap wordt het bestaand gebruik naast de instandhoudingsdoelen gelegd en beoordeeld. De globale effectenanalyse kent een opdeling van bestaand gebruik in drie groepen: 1. geen effect, 2. (mogelijk) beperkt effect, 3. (mogelijk) significant effect.

Er zijn verschillende oorzaken waarom een activiteit in een groep geplaatst kan worden. Een activiteit kan bijvoorbeeld in de groep 'geen effect' geplaatst worden, omdat er geen overlap is in ruimte en tijd tussen de activiteit en de aanwezigheid van de soort. Of omdat de soort ongevoelig is voor het type verstoring dat de activiteit veroorzaakt. Om te bepalen of de effecten van de activiteiten wel of geen significant effect hebben op de instandhoudingsdoelen is de methode gebruikt die beschreven is in de 'Leidraad bepaling significantie' (Regiebureau Natura 2000, 2009).

Activiteiten waarvan blijkt dat ze geen negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen, of waarvan het effect verwaarloosbaar is, kunnen gewoon worden voortgezet (zie stap 6).

Voor activiteiten die (mogelijk) een beperkt negatief effect hebben, maar niet zodanig dat ze het realiseren van de instandhoudingsdoelen direct in de weg staan is er een cumulatietoets (zie stap 4). Deze stap wordt echter alleen uitgevoerd indien dit relevant is. In onderhavig beheerplan is dat niet het geval.

Alle activiteiten die (mogelijk) een significant negatief effect hebben én de activiteiten waarover onduidelijkheid bestaat, gaan door naar stap 3.

Stap 3: Nadere effectenanalyse

In de nadere effectenanalyse wordt in detail uitgezocht wat de mogelijke effecten zijn van het bestaand gebruik op de instandhoudingsdoelen. Hierbij zijn extra gegevens verzameld die meer duidelijkheid kunnen verschaffen. Het kan daarbij gaan om bestaande informatie, maar er kan ook opdracht gegeven worden voor extra onderzoek om aanvullende informatie te krijgen. Vervolgens is beoordeeld of activiteiten de realisatie van de instandhoudingsdoelen in de weg staan.

Wanneer een activiteit een significant negatief effect heeft op het realiseren van instandhoudingsdoelen, kan de activiteit onder voorwaarden alsnog doorgang vinden (mitigatie, zie stap 5). Indien uit de nadere effectenanalyse blijkt dat de activiteit een beperkt effect heeft (niet significant) dan gaat de activiteit alsnog door naar de cumulatietoets (zie stap 4). Voor activiteiten waarover (nog) onvoldoende kennis beschikbaar is om de effectenanalyse succesvol uit te voeren, moet nader onderzoek worden uitgevoerd.

Stap 4: Cumulatietoets

Activiteiten die afzonderlijk geen schadelijk effect hebben, kunnen samen wel een schadelijk effect tot gevolg hebben. Vele kleintjes maken één grote. In deze toets wordt bekeken of de effecten van verschillende activiteiten samen mogelijk wel het halen van de instandhoudingsdoelen belemmeren en dus significant zijn. Indien dat niet het geval is dan kunnen de activiteiten gewoon worden voortgezet (zie stap 6). Wanneer de activiteiten samen wel een significant negatief effect hebben, gaan de activiteiten gezamenlijk door naar stap 5 (mitigatie), waarbij bekeken wordt of de activiteiten onder voorwaarden toch toegestaan kunnen worden.

Stap 5: Mitigatie

Voor die activiteiten waarvan uit de (nadere) effectenanalyse blijkt dat er een (mogelijk) significant negatief effect is op het behalen van de instandhoudingsdoelen, wordt bekeken of mitigerende maatregelen dit effect verminderen of teniet doen. Is dat het geval, dan kunnen ook deze activiteiten door naar de cumulatietoets (zie stap 4). Wanneer de activiteit de cumulatietoets goed doorloopt, kan de activiteit gewoon worden voortgezet (zie stap 6). De voorwaarden waaraan de activiteit moet voldoen om doorgang te kunnen vinden, worden ook opgenomen in het beheerplan.

Stap 6: Voortzetting activiteiten

Activiteiten die geen significant negatieve effecten hebben en die ook bij elkaar opgeteld (cumulatief) geen significant effect hebben kunnen worden voortgezet. Ook activiteiten die wel een significant negatief effect hebben, maar waarbij mitigerende maatregelen getroffen kunnen worden waardoor er geen significant negatief effect meer is, kunnen gewoon doorgang vinden. Ook kunnen er nadere voorwaarden worden gesteld aan de uitvoering van de activiteit, zodat er geen effecten meer optreden. Zowel de mitigerende maatregelen als nadere voorwaarden zijn beschreven in dit beheerplan. Alleen wanneer de maatregelen en/of voorwaarden worden opgevolgd, kan de activiteit worden voortgezet zonder vergunning van de Natuurbeschermingswet 1998.

6.3 Effectbeoordeling van gebruik en ontwikkelingen binnen en op de grens van het Natura 2000-gebied

6.3.1 Agrarisch landgebruik

In het Natura 2000-gebied ligt een perceel waar agrarische activiteiten plaatsvinden, zoals beweiden, bemesten en landbewerking. Deze activiteiten worden hieronder afzonderlijk getoetst.

Beweiden

Op het perceel dat in gebruik is als agrarisch grasland, vindt begrazing plaats met paarden en koeien. Deze activiteit heeft geen negatieve effecten op de Natura 2000-habitattypen en habitatsoorten.

Bemesten

Het landbouwperceel binnen het Natura 2000-gebied wordt bemest. Dit perceel ligt naast of in de directe omgeving van de Natura 2000-habitattypen blauwgraslanden, heischrale graslanden en droge- en vochtige heiden. Deze habitattypen zijn gevoelig voor vermeting en verzuring. Door het toepassen van mest op aanliggende percelen is er een kans dat vermetende stoffen door het grondwater en/of de lucht in de Natura 2000-habitattypen terechtkomen. Hierdoor kan ongewenste voedselverrijking optreden. Het toepassen van mest op landbouwpercelen die in de directe omgeving van Natura 2000-habitattypen liggen, wordt daarom als (significant) negatief beoordeeld.

Bewerken van grasland

Het bewerken van grasland bestaat uit werkzaamheden als rollen, slepen en maaien. Deze activiteiten zijn niet van invloed op het natuurgebied en hebben daarom geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden van het Wijnjeterper Schar.

6.3.2 'Veehouderijen'

In het Wijnjeterper Schar liggen twee boerderijen waar landbouwkundige activiteiten zijn toegestaan. Op één bedrijf wordt nog een onbekend, waarschijnlijk gering, aantal paarden gehouden. Het andere bedrijf is een voormalige veehouderij. Hier wordt geen vee meer gehouden.

Conclusie landbouwkundig agrarisch landgebruik en (voormalige)veehouderijen

Het bemesten van agrarische percelen kan leiden tot een (significant) negatief effect op de Natura 2000-habitattypen. Door het bemesten van deze percelen te staken, wordt het negatieve effect voorkomen (zie paragraaf 7.1: maatregelen).

De twee boerderijen in en op de grens van het Natura 2000-gebied zijn niet meer in gebruik als veehouderij en leiden niet tot negatieve effecten.

6.3.3 Natuurbeheer en eenmalige ingrepen

Regulier natuurbeheer

Het reguliere beheer bestaat uit de activiteiten maaien van schraalgraslanden, plaggen, het maaien van heide, begrazen, verwijderen opslag en periodiek afzetten van bomen en struiken. Deze ingrepen worden uitgevoerd door Staatsbosbeheer en zijn gericht op het in stand houden of uitbreiden en waar mogelijk verbeteren van de kwaliteit van de Natura 2000-habitattypen. Op dit ogenblik is het reguliere beheer goed op orde, zodat deze activiteiten als positief worden beoordeeld.

Monitoren en karteren natuurwaarden

De monitoring van natuurwaarden in het plangebied bestaat uit het regelmatig karteren van broedvogels en planten en het op onregelmatige basis inventariseren van vlinders, amfibieën en zoogdieren. Tijdens deze activiteiten worden de natuurwaarden zo veel mogelijk ontzien. Effecten op Natura 2000-waarden worden dan ook niet verwacht.

Gewijzigd gebruik en nieuw gebruik

In het Natura 2000-gebied is recentelijk een aantal natuurtechnische maatregelen uitgevoerd. Het gaat hier o.a. om het herinrichten van landbouwpercelen, het herstellen van heideterreinen, het dempen van sloten ten behoeve van blauwgraslanden en vochtige heideterreinen. Deze maatregelen zijn uitgevoerd om het areaal en de kwaliteit van Natura 2000-habitattypen uit te

breiden. Voor de Natura 2000-habitattypen worden deze vormen van gewijzigd en nieuw gebruik als positief beoordeeld.

Conclusie natuurbeheer en eenmalige ingrepen

Regulier natuurbeheer (bestaand gebruik)

Van het regulier natuurbeheer zijn positieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. Het reguliere beheer kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

Monitoren en karteren natuurwaarden (bestaand gebruik)

Van monitoring van natuurwaarden in het Wijnjeterper Schar zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. Monitoring kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

Eenmalige ingrepen (nieuw gebruik en gewijzigd gebruik)

De eenmalige ingrepen na 2005 zijn uitgevoerd hadden tot doel om de Natura 2000-habitattypen te versterken en worden daarom als positief beoordeeld.

6.3.4 Recreatie

Recreatieve infrastructuur en activiteiten

Door het Wijnjeterper Schar en De Marschen lopen verschillende wandel- en fietspaden die door recreanten worden gebruikt. Verder liggen er twee kleine parkeerplaatsen in het gebied en zijn er enkele zitbanken en een picknicktafel aanwezig. De meeste wandelaars en fietsers die in het Natura 2000-gebied recreëren, maken gebruik van de hiervoor aangelegde wandel- en fietspaden. Aantasting van vegetaties door betreding is daarom niet aan de orde. Van de recreatieve infrastructuur en recreatieve activiteiten zijn daarom geen effecten te verwachten op de Natura 2000-waarden. Omdat het gebied slechts in geringe mate wordt doorsneden door recreatieve infrastructuur, is de verwachting dat er nauwelijks tot geen verstoring optreedt op typische vogelsoorten (bijvoorbeeld Roodborsttapuit).

Aanleg wandelpad (ontwikkeling)

Het is de bedoeling dat er langs en door het Natura 2000-gebied een wandelpad wordt aangelegd vanaf het waterbergingsgebied De Poasen naar de Nije Heawei (zie figuur 4.4). Dit voornemen is al getoetst aan de Natuurbeschermingswet (van der Heijden 2010). Uit de toetsing komt naar voren, dat er bij de aanleg van het wandelpad op de grens van het Natura 2000-gebied sprake is van een mogelijk verlies van Natura 2000-habitattypen en dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn. Door het tracé iets aan te passen kunnen deze negatieve effecten worden voorkomen.

Conclusie Recreatie

Bestaand gebruik

Van de wandelpaden door en de fietspaden langs de rand van het Wijnjeterper Schar zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. Ook de overige recreatieve voorzieningen (parkeerplaatsen, zitbanken en picknicktafels) hebben geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden. Alle bestaande recreatieve voorzieningen kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

Aanleg nieuw wandelpad (Ontwikkeling)

De aanleg van een wandelpad door het Natura 2000-gebied leidt mogelijk tot aantasting van kwalificerende Natura 2000-habitattypen. Hiermee is er dus sprake van een significant negatief effect. Door het tracé iets aan te passen kunnen deze negatieve effecten worden voorkomen.

6.3.5 *Waterbeheer, peilbeheer en waterhuishouding*

Schonen en baggeren van waterlopen

Het baggeren en schonen van waterlopen in de omgeving van de Natura 2000-habitattypen leidt niet tot hydrologische effecten. Het schoonsel wordt uit het gebied verwijderd, zodat er ook geen eutrofiëring optreedt. Effecten als gevolg van regulier onderhoud van waterlopen op Natura 2000-habitattypen worden daarom niet verwacht.

Peilbeheer en waterhuishouding

In het gebied liggen nog enkele waterhuishoudkundige knelpunten. Hier is in paragraaf 5.2 op ingegaan. Met betrekking tot de drooglegging van de Nije Heawei en de effecten hiervan op de Natura 2000-habitattypen, wordt verwezen naar de paragraaf 6.4.6 over verkeer.

Vanwege de verdrogende invloed van een aantal waterlopen en greppels op de Natura 2000-habitattypen, wordt de waterhuishouding als negatief beoordeeld voor de habitattypen. In hoofdstuk 7 worden voorstellen gedaan om deze knelpunten weg te nemen.

Conclusie waterbeheer, peilbeheer en waterhuishouding

Baggeren en schonen waterlopen

Het baggeren en schonen van waterlopen vindt plaats volgens de richtlijnen van de gedragscode van de waterschappen. Effecten van deze activiteit op Natura 2000-habitattypen zijn niet te verwachten. Het baggeren en schonen van kleine waterlopen binnen het gebied kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

Peilbeheer en waterhuishouding

In het gebied ligt nog een aantal waterhuishoudkundige knelpunten (zie hoofdstuk 5). Deze knelpunten kunnen met maatregelen worden weggenomen (hoofdstuk 7).

6.3.6 *Wildbeheer en schadebestrijding*

In het Wijnjeterper Schar is geen sprake van reguliere jacht, aangezien jacht in Natura 2000-gebieden bij wet is verboden. Wel vindt er beheersjacht plaats op reeën. Per jaar mogen maximaal 10 dieren worden geschoten. Daarnaast vindt er incidenteel bestrijding plaats van Vos en Zwarte kraai en wordt aan de oevers van het Koningsdiep de Muskusrat bestreden. Geen van de drie genoemde soorten is kwalificerend voor het Natura 2000-gebied en ze behoren ook niet tot de typische soorten van de Natura 2000-habitattypen. Er zijn geen negatieve effecten te verwachten.

Conclusie Wildbeheer en schadebestrijding

Er zijn geen negatieve effecten te verwachten van wildbeheer en schadebestrijding op Natura 2000-waarden. Deze activiteiten kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.3.7 *Overig gebruik*

Straalverbinding

De enige beperking van het feit dat er een straalverbinding door het gebied loopt, is dat een strook grond vrij moet blijven van bebouwing. Bij het vrij houden van deze strook zijn er geen negatieve effecten op Natura 2000-habitattypen.

Leidingen

De aanwezigheid van leidingen langs de N381 heeft geen gevolgen voor de aanwezige Natura 2000-habitattypen in het gebied.

Conclusie Overig gebruik

De aanwezigheid van straalverbindingen en leidingen in het gebied heeft geen effecten op Natura 2000-habitattypen. Het gebruik hiervan kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.4 Effectbeoordeling van gebruik buiten het Natura 2000-gebied

- 6.4.1** *Agrarisch landgebruik binnen EHS perceel gelegen aan de rand van het Natura 2000-gebied*
 Vlak buiten het Natura 2000-gebied, maar binnen het natuurgebied Wijnjeterper Schar, ligt een agrarisch perceel zonder Natura 2000-status, maar wel met een EHS beschermingsregime. Hier vinden nog agrarische activiteiten plaats, zoals beweiden, bemesten en landbewerking. Deze activiteiten worden hieronder afzonderlijk getoetst.

Beweiden

Op het grasland vindt begrazing plaats met paarden en koeien. Deze activiteit heeft geen negatieve effecten op de Natura 2000-habitattypen en habitatsoorten.

Bemesten

Het landbouwperceel wordt bemest. Dit perceel ligt naast of in de directe omgeving van de Natura 2000-habitattypen blauwgraslanden, heischrale graslanden en droge- en vochtige heiden. Deze habitattypen zijn gevoelig voor vermesting en verzuring. Door het toepassen van mest op aanliggende percelen is er een kans dat vermestende stoffen door het grondwater en/of de lucht in de Natura 2000-habitattypen terechtkomen. Hierdoor kan ongewenste voedselverrijking optreden. Het toepassen van mest op landbouwpercelen die in de directe omgeving van Natura 2000-habitattypen liggen, wordt daarom als (significant) negatief beoordeeld.

Bewerken van grasland

Het bewerken van grasland bestaat uit werkzaamheden als rollen, slepen en maaien. Deze activiteiten zijn niet van invloed op het Natura 2000-gebied en hebben daarom geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden van het Wijnjeterper Schar.

Conclusie agrarisch landgebruik op perceel binnen EHS en nabij Natura 2000

Het bemesten van agrarische percelen kan leiden tot (significant) negatieve effecten op Natura 2000 habitattypen. Om deze negatieve effecten tegen te gaan is het voorstel om het bemesten van de landbouwpercelen te staken (zie paragraaf 7.1: maatregelen).

- 6.4.2** *Agrarisch landgebruik op percelen buiten EHS en op afstand van Natura 2000-gebied*
 De landbouwgronden liggen wat betreft de oppervlaktewaterhuishouding geïsoleerd van de gebieden waarbinnen de Natura 2000-waarden voorkomen. Inspoeling van eutroof oppervlaktewater vanuit de landbouwgebieden is daarom niet aan de orde. Ook de inwaai van andere stoffen (bestrijdingsmiddelen) is tamelijk gering en zal geen effect veroorzaken. Wegzijging van grondwater vanuit het natuurgebied naar landbouwpercelen met een laag peil is mogelijk wel aan de orde. Dit aspect wordt behandeld in de paragraaf waterbeheer.

6.4.3 Veehouderijen

In een straal van 2 km rondom het Wijnjeterper Schar liggen 35 veehouderijen. De meeste bedrijven houden melkvee, enkele bedrijven paarden en op één bedrijf worden vleeskalveren gehouden (zie figuur 4.6 en bijlage x). Drie melkveehouderijbedrijven liggen binnen een straal van 40 meter vanaf het plangebied.

De huidige stikstofdepositie vanuit de omgeving in het gebied voor het jaar 2010 varieert van 1286-2023 mol N/ha/jr. In 2030 zal de depositie zijn afgenomen tot 1142-1855 mol N/ha/jr

(AERIUS-gegevens, 24-5-2011). Recent onderzoek heeft aangetoond dat ongeveer 18% van de stikstofdepositie kan worden gerelateerd aan de landbouw. De rest van de stikstof in het gebied is afkomstig van andere bronnen, zoals industrie en verkeer, of wordt gerekend tot de achtergronddepositie.

Op dit ogenblik is de stikstofdepositie in het Wijnjeterper Schar hoger dan de kritische depositiewaarden (KDW) van de habitattypen vochtige heiden (1300 mol N/ha/jr), droge heiden (KDW 1100 mol N/ha/jr), heischrale graslanden (KDW 830 mol N/ha/jr) en blauwgraslanden (KDW 1100 mol N/ha/jr). Volgens modelberekeningen zal de depositie in het gebied in 2030 afgenomen zijn, maar nog steeds de kritische depositiewaarden overschrijden (AERIUS-gegevens, 24-5-2011). De hoge stikstofdepositie kan leiden tot vermesting en verzuring van habitattypen. Hierdoor kunnen kenmerkende soorten verdwijnen en gaat de kwaliteit van de habitattypen achteruit.

Er wordt door het Rijk en Provincie gewerkt aan het opstellen van een landelijk functionerende Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). De PAS heeft zich tot doel gesteld om een halt toe te roepen aan de stikstofgerelateerde achteruitgang van de biodiversiteit in N2000-gebieden. Hiervoor is het belangrijk dat er generieke, provinciale en gebiedsgerichte maatregelen worden genomen om de stikstofbelasting te verlagen. Omdat verlaging van stikstofdepositie een langdurig proces, zal daarnaast worden ingezet op een gebiedsgerichte herstelstrategie. Deze herstelstrategie houdt in dat er op korte termijn maatregelen worden genomen om de abiotische omstandigheden van de stikstofgevoelige habitattypen te verbeteren en de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie te mitigeren. Dit kan door verbetering van de watercondities en via gerichte beheermaatregelen, zoals plaggen, maaien, nieuwe vormen van begrazing en aanpassingen aan de vegetatie. Met een combinatie van deze maatregelen ontstaat mogelijk ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen.

Op dit ogenblik is de PAS-strategie voor het Wijnjeterper Schar nog niet definitief uitgewerkt. Wel is er duidelijkheid over de maatregelen om de watercondities in het gebied te verbeteren. Deze maatregelen zijn in paragraaf 7.1 verder uitgewerkt.

Conclusie landbouw buiten Natura 2000

Agrarisch landgebruik op percelen buiten EHS en op afstand van het Natura 2000-gebied
Effecten door agrarisch landgebruik (het peilbeheer uitgezonderd) zijn hier niet aan de orde. De hiermee in verband staande activiteiten kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet. Voor effecten van het peilbeheer, zie paragraaf 6.4.5.

Veehouderijen

PM op basis van uitkomsten van PAS-systematiek

6.4.4 Natuurinrichting (eenmalige ingrepen)

Herstel meandering Koningsdiep

In het kader van de landinrichting Koningsdiep zijn er plannen om het Koningsdiep ter hoogte van het Wijnjeterper Schar weer te laten meanderen. Ook is het de bedoeling dat het peil van het Koningsdiep wordt verhoogd. Hierdoor zal de wegzijging uit het Wijnjeterper Schar verminderen, wat ten goede kan komen aan vooral de schraallandvegetaties.

Realisatie EHS langs het Koningsdiep

Buiten het Wijnjeterper Schar zullen in het kader van de landinrichting Koningsdiep nog andere natuurmaatregelen plaatsvinden, zoals inrichting van voormalige agrarische landbouwpercelen langs het Koningsdiep tot Ecologische Hoofdstructuur. Ook deze maatregelen zullen gepaard gaan met waterhuishoudkundige ingrepen. De verwachting is dat hierdoor de hydrologische situatie voor de habitattypen in het Wijnjeterper Schar zal verbeteren. Deze inrichtingsmaatregelen worden voor wat betreft de habitattypen positief beoordeeld.

Inrichten De Poasen

Een belangrijke maatregel die in De Poasen wordt uitgevoerd is het realiseren van hogere waterstanden, ten behoeve van kwetsbare vochtminnende vegetaties. De verwachting is dat deze ingreep in De Poasen een gunstig effect heeft op de hydrologische omstandigheden in het noordwestelijk deel van het slenkensysteem in het aangrenzende Wijnjeterper Schar-west. Wegzijing van grondwater vanuit het Wijnjeterper Schar naar De Poasen zal waarschijnlijk afnemen. Dit is gunstig voor de vochtminnende habitattypen (blauwgraslanden, heischrale graslanden en vochtige heiden). De maatregel in De Poasen wordt hiermee als positief beoordeeld.

Inrichten graslandpercelen tussen N381 en De Marschen als natuurgebied

De herinrichting van de graslanden tussen de N381 en De Marschen tot natuurgebied zal gepaard gaan met een aantal waterhuishoudkundige maatregelen (van Belle & Brongers 2009), waardoor deze hydrologisch geschikt worden voor onder meer vochtige heide en schraallandvegetaties. Ook de hydrologische omstandigheden in De Marschen zullen door de herinrichtingsmaatregelen verbeteren, wat ten gunste zal komen van de daar aanwezige habitattypen. De herinrichting van de graslandpercelen wordt daarom als positief beoordeeld voor de habitattypen.

Conclusie inrichting nieuwe natuur (eenmalige ingrepen)

De eenmalige natuurtechnische maatregelen in de omgeving van het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar zullen leiden tot een verbetering van de hydrologische situatie binnen het Natura 2000-gebied. Er zijn daarom positieve effecten te verwachten op de Natura 2000-habitattypen. Deze activiteiten kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.4.5 Recreatie*Recreatieve infrastructuur*

Het recent aangelegde fietspad over het Koningsdiep tussen de Mersken en 't Skjer heeft geen invloed op de habitattypen binnen het Natura 2000-gebied. De effecten hiervan worden daarom als neutraal beoordeeld.

Verblijfsrecreatieve voorzieningen

Rondom het Wijnjeterper Schar bevinden zich drie minicampings en een conferentieoord. Bezoekers van deze voorzieningen bezoeken regelmatig het natuurgebied om er te wandelen of te fietsen. Er wordt vanuit gegaan dat bezoekers gebruik maken van bestaande wegen, wandel- en fietspaden. Zolang bezoekers niet de Natura 2000-habitattypen betreden, zullen ze hier ook geen negatieve effecten veroorzaken. Plannen voor nieuwe verblijfsrecreatieve voorzieningen en uitbreiding van bestaande voorzieningen in de nabije omgeving van het Wijnjeterper Schar moeten wel eerst getoetst worden aan de Natuurbeschermingswet 1998.

Conclusie recreatieve voorzieningen

Van de bestaande verblijfsrecreatieve voorzieningen en de recreatieve infrastructuur in de buurt van het Wijnjeterper Schar zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. Deze voorzieningen kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.4.6 Verkeer*Verstoring*

De Natura 2000-habitattypen zijn ongevoelig voor verstoring door gemotoriseerd verkeer in de omgeving (Nije Heawei en N381). Wel kunnen er typische vogelsoorten (roodborsttapuit) door geluid en licht worden verstoord.

Hydrologie

Voor het habitatype blauwgraslanden is erg gevoelig voor verdroging en kan daarom negatieve effecten ondergaan als gevolg van de drooglegging van de Nije Heawei door middel

van greppels aan weerszijden van de weg. Dat hangt samen met het feit dat de weg een slenk in het gebied doorsnijdt, waardoor de greppels langs de weg water afvangen dat vanaf de zuidelijke zandrug over de keileem naar de slenken stroomt. De aanwezigheid van de weg wordt daarom als negatief beoordeeld.

Dit geldt ook voor de N381. Ten behoeve van de drooglegging van de weg, ligt aan weerszijden van deze weg een ontwateringssloot. Het is niet uitgesloten dat wegzijging van water plaatsvindt vanuit het Natura 2000-gebied richting de weg en dat er effecten optreden op de grondwaterstanden ter hoogte van de Natura 2000-habitattypen. De omvang van deze effecten is niet bekend.

Eutrofiering door stikstofdepositie

Toetsing en beoordeling zal plaatsvinden op basis van de uitkomsten van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Zie voor verdere toelichting over de PAS het kopje 'veehouderijen' in paragraaf 6.4.3.

Verkeer N381 (bestaand gebruik)

De huidige N381 scheidt het Natura 2000-gebied in twee delen. Gezien de breedte en drukte van de weg, vormt deze een substantiële barrière voor vooral de typische soorten adder en levendbarende hagedis. Dit betekent dat er geen of nauwelijks (genetische) uitwisseling mogelijk is tussen de populaties van beide deelgebieden, wat op den duur ten koste kan gaan van hun levensvatbaarheid. De weg wordt daarom voor de typische soorten als negatief beoordeeld. Om de uitwisseling tussen populaties van beide deelgebieden te bevorderen, worden in het kader van de geplande opwaardering van de N381 (zie onder het kopje 'opwaardering N381'), ter hoogte van het Natura 2000-gebied diverse faunapassages aangelegd. Hiermee wordt in ieder geval een deel van de barrièrewerking van de N381 opgeheven.

De weg leidt mogelijk ook tot wegzijging van grondwater, wat effecten kan veroorzaken op de vochtige schraallanden. Hier is onder het kopje hydrologie al aandacht aan besteed.

Opwaardering N381 (ontwikkeling)

Door de verbreding van de N381 gaat een zeer klein deel van het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar verloren. Het verloren deel bestaat uit vegetaties die niet behoren tot een Natura 2000-habitatype. Het verlies van dit gebied, en overige natuur langs het tracé van de N381, zal worden gecompenseerd door een deel van de landbouwpercelen tussen de N381 en De Marschen in te richten als natuur. Voor de in te richten natuur is inmiddels een plan uitgewerkt (van Belle & Brongers 2009).

Door de opwaardering van de N381 zal de NO_x emissie toenemen. Er is een toename berekend van de stikstofdepositie van 0,2-12 mol N/ha/j (Buro Bakker 2011). Volgens voornoemde auteurs zal dit leiden tot negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen voor de habitattypen heischrale graslanden en blauwgraslanden, maar zijn deze effecten niet significant.

Onderhoud infrastructuur en bermbeheer

Het bermbeheer bestaat uit het twee keer per jaar maaien van de berm van de Nije Heawei, waarvan één keer met afvoer van maaisel. Omdat deze activiteiten op ruime afstand van de Natura 2000-waarden plaatsvinden, zijn hier geen negatieve effecten van te verwachten. Ook werkzaamheden die verband houden met wegonderhoud zijn niet relevant voor Natura 2000-habitattypen en hiervan zijn geen negatieve effecten te verwachten.

Vliegen

Boven het Wijnjeterper Schar ligt een laagvliegroute, waar door vliegtuigen van de Koninklijke Luchtmacht tot op een hoogte van 75 meter mag worden gevlogen. Op dit moment wordt geen gebruik gemaakt van de route.

Daarnaast wordt de gastransportleiding ten noorden van het gebied regelmatig met behulp van een laagvliegende helikopter geïnspecteerd. Omdat de Natura 2000-habitattypen niet gevoelig

zijn voor verstoring door geluid, heeft de activiteit vliegen geen negatief effect op de Natura 2000-waarden van het gebied.

Conclusie verkeer

Verstoring

De infrastructuur langs het Natura 2000-gebied leidt niet tot negatieve effecten op habitattypen door verstoring. Wel kunnen typische vogelsoorten worden verstoord.

Hydrologie

De Nije Heawei en de N381 zijn wegen die door het Wijnjeterper Schar-west lopen. Door drooglegging van deze wegen zijn er negatieve effecten te verwachten op vochtige Natura 2000-habitattypen. Hier zijn mitigerende maatregelen nodig om de negatieve effecten te beperken (zie hoofdstuk 7).

Eutrofiering door stikstofdepositie

PM op basis van uitkomsten van PAS-systematiek.

N381 (bestaand gebruik)

De aanwezigheid van de N381 leidt tot barrièrewerking voor de typische adder en levendbarende hagedis. Voor wat betreft de habitattypen zijn er geen negatieve effecten.

Verbreiding N381

De opwaardering van de N381 heeft tot gevolg dat er negatieve effecten optreden op Natura 2000-waarden als gevolg van stikstofdepositie. Deze zijn echter niet significant negatief. Door het nemen van mitigerende maatregelen kunnen negatieve effecten worden tegengegaan. In dat geval kan het voornemen gewoon doorgang vinden.

Onderhoud infrastructuur, bermonderhoud

Deze activiteiten leiden niet tot negatieve effecten en kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

Vliegen

Het vliegen boven het Natura 2000-gebied leidt niet tot negatieve effecten op de Natura 2000-habitattypen en kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.4.7 Peilbeheer

Lage peilen in de omgeving van het Natura 2000-gebied vormen een knelpunt voor de vochtige-natte habitattypen in het Wijnjeterper Schar. Hier is in paragraaf 5.2 al op ingegaan. Vanwege die knelpunten wordt het peilbeheer als negatief beoordeeld voor de habitattypen binnen het Natura 2000-gebied. In paragraaf 7.1 worden voorstellen gedaan om hydrologische knelpunten op te lossen en om meer inzicht te krijgen in onzekerheden met betrekking tot de hydrologische situatie.

Conclusie peilbeheer

Buiten het Natura 2000-gebied ligt een aantal waterhuishoudkundige knelpunten (zie paragraaf 5.2). Deze knelpunten dienen met maatregelen te worden weggenomen (hoofdstuk 7).

6.4.8 Wonen

Langs de Nije Heawei liggen twee woonboerderijen. Eén van de woonboerderijen is geëxclaveerd. De erven van deze boerderijen worden drooggelegd door de ontwateringssloot die loopt langs de Nije Heawei en uitmondt in het Koningsdiep (zie figuur 3.4 en ook paragraaf 6.4.6 over verkeer). Deze ontwateringssloot vangt ondiep grondwater af dat stroomt vanaf de

zuidelijke zandrug over de keileem naar de slenken in het Natura 2000-gebied. Hierdoor wordt de hydrologie van het Natura 2000-gebied negatief beïnvloed. Negatieve effecten op kwalificerende vochtige habitattypen zijn hierdoor niet uit te sluiten. De aanwezigheid van bewoning in het Natura 2000-gebied wordt daarom als negatief beoordeeld.

Iets verder weg liggen de dorpen Wijnjewoude en Ureterp en nog verder weg ligt de grote plaats Drachten. De directe invloed van de bewoning op de Natura 2000-waarden van het gebied is klein. Bewoning zal alleen effect hebben als mensen vanuit de woningen het natuurgebied betreden. Dit aspect is beoordeeld onder de activiteit recreatie. Van het wonen zelf buiten het Natura 2000-gebied worden geen negatieve effecten verwacht.

Conclusie wonen

Door drooglegging van woonpercelen binnen het Natura 2000-gebied zijn er negatieve effecten te verwachten op vochtige Natura 2000-habitattypen. Hier zijn mitigerende maatregelen nodig om de negatieve effecten te beperken (zie paragraaf 7.1, maatregelen).

Van het wonen rondom het Wijnjeterper Schar zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. De activiteit kan daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.4.9 Overig gebruik***Bedrijventerreinen***

Het dichtstbijzijnde bedrijventerrein, Azeven bij Drachten, ligt op geruime afstand van het Wijnjeterper Schar. Iets dichterbij ligt een klein bedrijventerrein in Ureterp. Gezien de afstand tot het plangebied en het gegeven dat er geen vervuulende stoffen worden uitgestoten, worden er geen negatieve effecten verwacht van de bedrijventerreinen in de omgeving.

Conclusie bedrijventerreinen

Van de bedrijventerreinen in de buurt van het Wijnjeterper Schar zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. De activiteiten op de bedrijventerreinen kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

Leidingen

Vlak ten noorden van het Wijnjeterper Schar loopt een gastransportleiding en oostelijk van het plangebied loopt een hoogspanningsleiding. Van zowel de hoogspanningsleiding als de gastransportleiding worden geen negatieve effecten verwacht op de Natura 2000-waarden in het gebied.

Conclusie leidingen

Van de hoogspanningsleiding en de gastransportleiding die vlak langs het Wijnjeterper Schar lopen, zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te verwachten. Deze vormen van gebruik kunnen daarom zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.5 Samenvatting toetsing

Tabel 6.4 geeft een samenvatting van de effectbeschrijving van de voorgaande paragrafen. Op grond van de effecten zijn de volgende beoordelingen mogelijk:

+ . Positieve effecten

a. Geen (negatief) effect: geen overlap in ruimte en/of tijd.

b. Geen (negatieve) effecten: wel overlap in ruimte en/of tijd, maar habitatype is ongevoelig voor type verstoring.

c. Geen (negatieve) effecten: wel overlap in ruimte en/of tijd, maar doel wordt gehaald omdat habitatype in voldoende mate aanwezig of ontwikkeld is en niet (in kwaliteit) afneemt en de activiteit niet toeneemt.

d. Geen (negatieve) effecten: wel overlap in ruimte en/of tijd, maar effecten van de activiteit zijn zo beperkt dat invloed op doelen afwezig of verwaarloosbaar is.

e. Mogelijk beperkt (negatieve) effecten: overlap in ruimte en/of tijd. Habitatype voldoet niet aan de doelstelling of neemt af. Aard en omvang activiteit in combinatie met gevoeligheid habitatype zodanig dat effecten beperkt zijn.

f. Mogelijk beperkt (negatieve) effecten: overlap in ruimte en/of tijd. Activiteit neemt toe. Aard en omvang activiteit in combinatie met gevoeligheid habitatype zodanig dat effecten beperkt zijn.

g. Mogelijk significant (negatieve) effecten of (negatieve) effecten niet uit te sluiten: overlap in ruimte en/of tijd. Habitatype voldoet niet aan de doelstelling of neemt af. Aard en omvang activiteit in combinatie met gevoeligheid habitatype zodanig dat effecten groot kunnen zijn.

h. Mogelijk significant (negatieve) effecten of (negatieve) effecten niet uit te sluiten: overlap in ruimte en/of tijd, activiteit neemt toe. Aard en omvang activiteit in combinatie met gevoeligheid habitatype zodanig dat effecten groot kunnen zijn.

i. Mogelijk significant (negatieve) effecten of (negatieve) effecten niet uit te sluiten: kennis over activiteit of doel is vooralsnog onvoldoende om te kunnen beoordelen wat de effecten van de activiteit zijn.

Tabel 6.4.

Samenvatting van mogelijke effecten van bestaand gebruik en ontwikkelingen in het Wijnjeterper Schar op Natura 2000-habitattypen. Groen = geen effect, oranje = kans op een beperkt negatief effect, rood = (mogelijk) significant negatief effect.

Sector	Activiteiten	Vochtige heiden	Droge heiden	Blauwgraslanden	Heischrale graslanden	Pioniervegetaties
Bestaand gebruik en ontwikkelingen binnen en op de grens van Natura 2000						
Landbouw						
<i>Agrarisch landgebruik</i>	Beweiden	a	a	a	a	a
	Bemesten	g	g	g	g	g
	Bewerken grasland (maaïen, rollen en slepen)	a	a	a	a	a
	Boerderijen zonder noemenswaardige veebezetting	a	a	a	a	a
Natuurbeheer (inclusief eenmalige ingrepen)						
	Maaïen schraalgraslanden met afvoer gewas	a	a	+	+	+
	Plaggen	+	+	a	a	+
	Maaïen heide	+	+	a	a	a
	Begrazen heide met schapen en geiten	+	+	a	a	a
	Periodiek afzetten van bomen en struiken	a	a	a	a	a
	Herstellen morfologie van het terrein	+	+	+	+	+
	Verondiepen en dempen sloten	+	a	+	+	+
	Schonen van dobben en pingo's	a	a	a	a	a
	Monitoren en karteren van natuurwaarden	b	b	b	b	b
Recreatie						
<i>Recreatieve</i>	Wandel, fiets- en ruiterspaden	a	a	a	a	a

Sector	Activiteiten	Vochtige heiden	Droge heiden	Blauwgraslanden	Heischrale graslanden	Pioniervegetaties
<i>infrastructuur</i>						
	Parkeerplaatsen	a	a	a	a	a
<i>Recreatieve activiteiten</i>	Fietsen	a	a	a	a	a
	Wandelen/Trimmen	a	a	a	a	a
	Paardrijden	a	a	a	a	a
	Kanoën op het Koningsdiep	a	a	a	a	a
Waterbeheer						
	Baggeren en schonen waterlopen	a	a	a	a	a
	Waterhuishouding en peilbeheer	g	a	g	g	g
Beheer en schadebestrijding						
	Afschot reeën	a	a	a	a	a
	Muskusrattenbestrijding bij Koningsdiep	a	a	a	a	a
Overig gebruik						
	Straalverbinding langs N381	a	a	a	a	a
	Watertransportleiding langs N381	a	a	a	a	a
Bestaand gebruik en ontwikkelingen buiten Natura 2000						
Landbouw						
<i>Veehouderijen</i>		pm	pm	pm	pm	pm
<i>Agrarisch landgebruik op perceel binnen EHS op rand van Natura 2000</i>	Beweiden	a	a	a	a	a
	Bemesten	g	g	g	g	g
	Bewerken grasland (maaïen, rollen en slepen)	a	a	a	a	a
<i>Overige agrarisch landgebruik</i>	<i>Grondbewerking:</i>					
	Ondiepe grondbewerkingen	a	a	a	a	a
	Diepe grondbewerkingen	a	a	a	a	a
	<i>Gewasbewerking en -verzorging:</i>					
	Bespuiten	a	a	a	a	a
	Bewerken grasland (maaïen, rollen en slepen)	a	a	a	a	a
	Oogsten akkerbouwgewassen op korte afstand van Natura 2000	a	a	a	a	a
	<i>Beweiden alle grazers</i>	a	a	a	a	a
	<i>Beregening:</i>					
	Oppervlaktewater	a	a	a	a	a
	Grondwater	a	a	a	a	a
	<i>Lozingen:</i>					
	Proceswater be- of verwerking	a	a	a	a	a
	Afspoeling verhard oppervlak	a	a	a	a	a
	Gietwater intensieve teelten	a	a	a	a	a
	<i>Drainage- en watergangen:</i>					
	Aanleggen, vervangen en onderhoud drainage in percelen directe omgeving Natura 2000	g	a	g	g	g
	<i>Overig</i>					
	Roolen (hoog) opgaande erfbeplanting	a	a	a	a	a
	Afraasteren percelen	a	a	a	a	a
	Reguliere aan- en afvoer (mest, melk voeders, dieren, geoogste producten, etc.)	a	a	a	a	a
	Be- en verwerkingsactiviteiten (transport, geluid, landschap)	a	a	a	a	a
	Opslag brandstoffen, chemische stoffen, caravans	a	a	a	a	a
	Maatregelen ter voorkoming wildschade	a	a	a	a	a
Natuurinrichtingen (eenmalige ingrepen)						
<i>Landinrichting Koningsdiep</i>	Herstel meandering Koningsdiep	+	a	+	+	a
	Inrichten agrarische graslanden aan weerszijden van het Koningsdiep tot EHS	+	a	+	+	+
	Inrichten De Poasen:					
	Aanleg wandelpad in Natura 2000-gebied	g	g	g	g	g
	Plaggen	a	a	a	a	a
	Bijplanten bos	a	a	a	a	a
	Plaatsen stuwen en drempels	a	a	a	a	a
	Aanleggen kades, oevers en slenken	a	a	a	a	a
	Dempen en verondiepen waterlopen	+	a	+	+	a

Sector	Activiteiten	Vochtige heiden	Droge heiden	Blauwgraslanden	Heischrale graslanden	Pioniervegetaties
	Laagten in landbouwpercelen ophogen	a	a	a	a	a
Compensatie N381	Inrichten graslandpercelen tussen N381 en De Marschen	+	a	+	+	+
Recreatie						
Recreatieve infrastructuur	Nieuw fietspad over het Koningsdiep tussen De Mersken en 't Skjer	a	a	a	a	a
Verblijfsrecreatieve voorzieningen	Conferentieoord Sparjebird	a	a	a	a	a
	Minicamping De Hanenburcht	a	a	a	a	a
	Natuurcamping Beekdalhoeve Koningsdiep	a	a	a	a	a
	Natuurkampeerterrein Ikenheim	a	a	a	a	a
Verkeer						
	Verkeersinfrastructuur (verstoring)	a	a	a	a	a
	Verkeersinfrastructuur (verdroging)	g	a	g	g	g
	Eutrofiering door stikstofdepositie	pm	pm	pm	pm	pm
	N381 (bestaand gebruik)	a	a	a	a	a
	Opwaarderen N381 (ontwikkelingen)	a	a	f	f	a
	Onderhoud en bermbeheer	a	a	a	a	a
	Militair vliegverkeer	a	a	a	a	a
	Helikopterinspectie gasleiding	a	a	a	a	a
Waterbeheer						
	Peilbeheer Koningsdiep en (landbouw) percelen rond het Natura 2000-gebied	g	a	g	g	g
Wonen						
	In 2 voormalige boerderijen	g	a	g	g	g
	Woningen/boerderijen in buitengebied	a	a	a	a	a
	Dorpen in de omgeving (Ureterp, Wijnjewoude)	a	a	a	a	a
Overig gebruik						
	Bedrijventerreinen	a	a	a	a	a
	Gastransportleiding	a	a	a	a	a
	Hoogspanningsleiding	a	a	a	a	a

6.6 Samenvatting toetsing

Op basis van de toetsing in de paragrafen 6.3 en 6.4 kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied ligt een agrarisch perceel dat nog wordt bemest. Ook in een door het Natura 2000-gebied omgeven perceel aan de westzijde van het Natura 2000-gebied, ligt een dergelijk perceel, dat tevens onderdeel is van de Ecologische Hoofdstructuur. Het bemesten van agrarische percelen kan leiden tot (significant) negatieve effecten op de Natura 2000-habitattypen. Om deze negatieve effecten tegen te gaan is het voorstel om het bemesten van de landbouwpercelen te staken.
- In het Natura 2000-gebied ligt nog een aantal waterhuishoudkundige knelpunten (zie hoofdstuk 5). Deze knelpunten kunnen met maatregelen worden weggenomen (zie hoofdstuk 7).
- De aanleg van een wandelpad door het Natura 2000-gebied leidt mogelijk tot aantasting van kwalificerende Natura 2000-habitattypen. Hiermee is er dus sprake van een significant negatief effect. Door het tracé iets aan te passen kunnen deze negatieve effecten worden voorkomen.
- De Nije Heawei is een weg die door het Wijnjeterper Schar-west loopt. Van drooglegging van deze weg zijn negatieve effecten te verwachten op vochtige Natura 2000-habitattypen (schraallanden). Hier zijn mitigerende maatregelen nodig om de negatieve effecten te beperken (zie hoofdstuk 7).
- De opwaardering van de N381 heeft tot gevolg dat negatieve effecten als gevolg van toenemende stikstofdepositie niet zijn uit te sluiten. Door het nemen van mitigerende maatregelen (zie hoofdstuk 7), kunnen negatieve effecten worden tegengegaan.
- Buiten het Natura 2000-gebied ligt nog een aantal waterhuishoudkundige knelpunten (zie paragraaf 5.2). Deze knelpunten dienen met maatregelen te worden weggenomen (zie voor maatregelen hoofdstuk 7).
- Van drooglegging van woonpercelen (woonboerderijen) binnen het Natura 2000-gebied, zijn negatieve effecten te verwachten op vochtige Natura 2000-habitattypen (schraallanden). Hier zijn mitigerende maatregelen nodig om negatieve effecten te beperken (zie paragraaf 7.1, maatregelen).

7 Realisatie van de instandhoudingsdoelen

7.1 Maatregelen

7.1.1 *Algemeen*

Hieronder worden de maatregelen ten behoeve van de realisatie van de instandhoudingsdoelen verder uitgewerkt. Bij de uitvoering van de maatregelen is aandacht nodig voor de archeologische en cultuurhistorische waarden van het gebied (zie paragraaf 4.3.3). Ook dient bij werkzaamheden in het veld rekening te worden gehouden met planten- en diersoorten die in het kader van de Flora- en faunawet een wettelijk beschermde status hebben (zie hoofdstuk 3 en bijlage x).

7.1.2 *Maatregelen hydrologisch herstel*

De laatste jaren zijn al veel maatregelen uitgevoerd om de hydrologische omstandigheden te verbeteren. Onbekend is echter, wat dit heeft opgeleverd ten aanzien van grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit. Hydrologisch onderzoek is nodig om vast te stellen wat de huidige situatie is en in hoeverre er nog aanvullende maatregelen nodig zijn. Bekend is al wel, dat er ten aanzien van de vochtige habitattypen in en rond het Natura 2000-gebied nog enkele knelpunten aanwezig zijn. Intern betreft het onder meer de invloed van de Nije Heawei en een aantal sloten en greppels die de toestroming van grondwater naar het slenkensysteem beïnvloeden. Extern gaat het om de drainerende invloed van lage peilen in enkele grenssloten, het Koningsdiep en het omringende landbouwgebied.

Hieronder worden de hydrologische maatregelen toegelicht. De verdere detaillering van de maatregelen en de uitvoering hiervan zal plaatsvinden in nauwe samenwerking met alle betrokkenen (in elk geval Wetterskip Fryslân, LTO, Staatsbosbeheer en eigenaren/gebruikers). In tabel 7.2 is een samenvatting gepresenteerd, waarbij ook is aangegeven voor welk instandhoudingsdoel de maatregel wordt genomen.

1. *Aanvullend hydrologisch onderzoek*

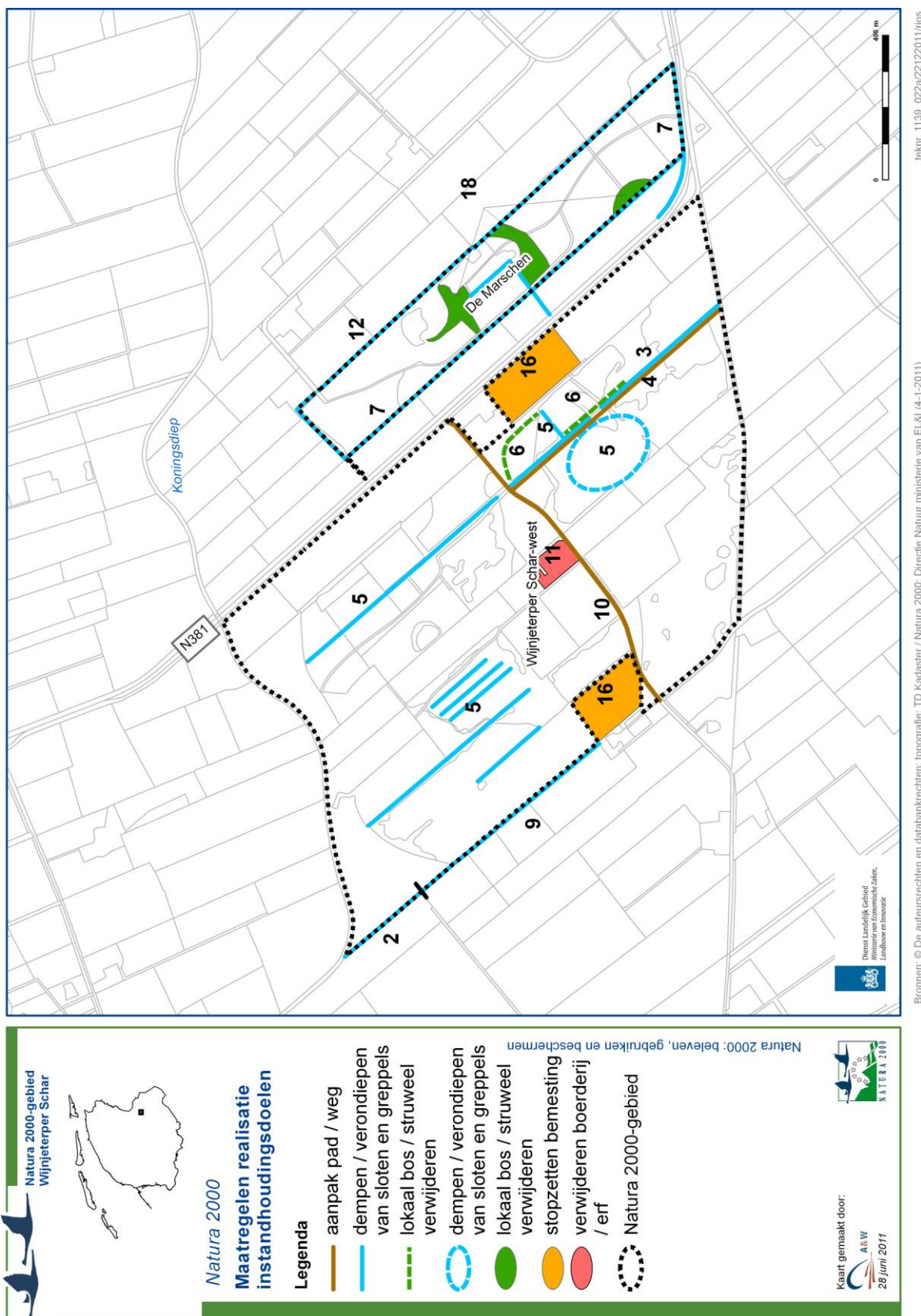
Voorgesteld wordt om aanvullend hydrologisch onderzoek uit te voeren om duidelijk te krijgen hoe lokale en grotere hydrologische systemen op elkaar inwerken, in hoeverre er in de huidige situatie wordt voldaan aan de eisen van de habitattypen, en in welke mate binnen en buiten het Natura 2000-gebied nog aanvullende maatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelen in het Natura 2000-gebied te realiseren. Het onderzoek omvat de volgende onderdelen:

- het weer opnemen van een aantal oude peilbuizen;
- het aanvullen van dit meetnet met enkele peilbuizen binnen en buiten het Natura 2000-gebied;
- het meten van grondwaterkwaliteit, bodem-pH en zuurbufferend vermogen van de bodem;
- het verzamelen van aanvullende gegevens (vnl. bestaande gegevens en voortkomend uit de plaatsing van nieuwe peilbuizen) over aanwezigheid en dikte van de keileem;
- analyse van het functioneren van het hydrologische systeem en formuleren van aanvullende maatregelen.

Maatregelen binnen het Natura 2000-gebied

De interne maatregelen hebben tot doel om bestaande hydrologische knelpunten te verminderen of op te lossen. Deze knelpunten zijn vastgesteld op basis van gebiedskennis en expert judgement van gebiedsspecialisten. Specifiek gaat het om de volgende maatregelen (zie figuur 7.1):

Figuur 7.1.

Overzicht van maatregelen om de instandhoudingsdoelen te realiseren en negatieve effecten tegen te gaan. Zie voor toelichting van de maatregelen paragraaf 7.1.

2. Sterk verondiepen van het deel van de westelijke grenssloot van Wijnjeterper Schar-west dat grenst aan De Poasen. Hiermee wordt de drainerende werking van de grenssloot op de nabijgelegen Natura 2000-habitattypen blauwgrasland en heischraal grasland verminderd. De Poasen wordt in het kader van de Landinrichting Koningsdiep heringericht als natuurgebied met een waterfunctie.
3. Dempen van de sloot door het zuidelijke deel van Wijnjeterper Schar-west. Hierdoor wordt de voeding van grondwater naar het zuidoostelijk deel van het slenkensysteem versterkt, wat ten goede komt van de blauwgraslanden en heischrale graslanden daar.
4. Aanpak van het pad langs genoemde sloot, zodat deze de toestroom van water uit de zuidelijke zandrug naar het slenkensysteem niet meer beïnvloedt. Ook deze maatregel komt ten goede aan de blauwgraslanden en heischrale graslanden in de zuidoostelijke slenk.
5. Dempen van greppels in de heide om inzijging, en daarmee de toevoer van grondwater naar de slenken, te versterken.
6. Op een aantal plaatsen, op de randen van laagten met schraallandvegetaties en natte heide, het verwijderen van bos en struweel, om de ruimte voor schraallandontwikkeling te vergroten en verdroging en bladinvall tegen te gaan.
7. Dempen en deels sterk verondiepen van sloten in en op de grens van De Marschen. Hiermee wordt de drainerende werking van de sloten op de vochtige schraallandvegetaties tegengegaan. De percelen tussen De Marschen en N381 zullen in het kader van compensatie van de verdubbeling van de N381 worden ingericht als natuurgebied, wat de aanpak van deze sloten mogelijk maakt;
8. Kappen van bos en plaggen van voedselrijke bovengrond op de randen van de slenken en in laagten van De Marschen. Hiermee wordt de toevoer van grondwater naar de slenken vergroot en de ontwikkeling van vochtige heiden en heischraal grasland gestimuleerd.

Maatregelen buiten het Natura 2000-gebied

9. Sterk verondiepen van het deel van de westelijke grenssloot van Wijnjeterper Schar-west dat grenst aan landbouwgrond. In overleg met de eigenaar/eigenaren van de landbouwpercelen en Wetterskip Fryslân dient hier gezocht te worden naar mogelijkheden om de drainerende werking van de grenssloot op te heffen en de afwatering van de landbouwpercelen te waarborgen;
10. Aanpak van de Nije Heawei en bermsloten, zodat deze de toestroom van grondwater naar de slenk en de optimale inrichting van het slenkensysteem niet meer in de weg staan.
11. Verwijderen van de boerderij van BBL met erf langs de Nije Heawei, zodat deze de toestroom van grondwater naar de slenk en de optimale inrichting van het slenkensysteem niet meer in de weg staan.
12. Dempen en deels sterk verondiepen van sloten op de grens van De Marschen en het omringende landbouwgebied. Ook hier zullen in overleg met eigenaren en Wetterskip Fryslân de mogelijkheden onderzocht worden om enerzijds de negatieve invloed op de natuurwaarden als gevolg van drainage op te heffen en anderzijds te zorgen voor voldoende drooglegging van de landbouwpercelen. Overigens is een belangrijk deel van dit landbouwgebied in de Gebiedsvisie Koningsdiep aangeduid als nieuwe natuur.

Mogelijke maatregelen op basis van uitkomst van aanvullend hydrologisch onderzoek

De uitkomst van het aanvullende onderzoek kan zijn dat er nog andere hydrologische maatregelen in en rond het Natura 2000-gebied nodig zijn. Verwacht wordt dat het daarbij zal gaan om:

- Verhogen van het beekpeil van het Koningsdiep (gedeelte Heidehuizen-Mounleane). Het hydrologisch onderzoek zal duidelijk moeten maken welke aanpassingen aan de beek (peil, breedte, diepte) nodig zijn om negatieve effecten op de Natura 2000-habitattypen te verminderen. In het kader van de herziening van het Raamplan Koningsdiep wordt momenteel gewerkt aan wijzigingen van het peil(regime) en de dimensies van de beek.

- Opzetten van het peil in het landbouwgebied in de omgeving van het Natura 2000-gebied. Deze maatregel is in het concept-Watergebiedsplan (mei 2010) als weinig kansrijk beoordeeld. Vanuit de Natura 2000-opgave dient alsnog te worden nagegaan of er invloed is van de landbouwpeilen in de omgeving op de hydrologische situatie in het Wijnjeterper Schar, en of peilverhoging (of een andere wijze van vermindering van de wegzijging) een optie is om de situatie in het Wijnjeterper Schar te verbeteren.

7.1.3 *Reductie voedselverrijking*

De voor dit gebied aangewezen Natura 2000-habitattypen zijn gevoelig voor stikstofdepositie. Met uitzondering van de pioniervegetaties is de werkelijke stikstofdepositie hoger dan de kritische grenswaarden van de habitattypen. Daarbij is de stikstofdepositie een factor 1,1-1,3 (voor vochtige heiden) tot 1,6-2 (voor heischrale graslanden) hoger dan de kritische grenswaarde. Deze te hoge depositiewaarden, en dus de te grote aanvoer van voedingsstoffen én kans op verzuring, kunnen de instandhouding van de kwalificerende habitattypen op den duur in gevaar brengen.

Voor het duurzaam ontwikkelen en instandhouden van de kwalificerende habitattypen is het daarom noodzakelijk de hoeveelheid stikstofdepositie te reduceren. In welke mate en op welke termijn dit kan worden gerealiseerd is onbekend, maar duidelijk is dat deze doelstelling niet op korte termijn kan worden gehaald. Om zo goed mogelijk tegenwicht te kunnen bieden aan de negatieve invloeden van de te hoge stikstofdepositie is het cruciaal om te zorgen voor een zo goed mogelijk functionerend hydrologisch systeem en om de huidige beheersinspanning voort te zetten.

Het is wel zaak om de stikstofdepositie over de hele linie te reduceren en dus verschillende stikstofbronnen aan te pakken. Dit gebeurt via een landelijke aanpak, de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). In het kader van de PAS worden maatregelen geformuleerd om de depositie op Natura 2000-gebieden te verlagen. Daarnaast wordt voor gebieden waar het moeilijk is om de depositie voldoende terug te dringen een herstelstrategie opgesteld. Het gaat dan om maatregelen die de abiotische omstandigheden voor de habitattypen langs andere wegen verbeteren (b.v. door verminderen van de wegzijging, verhogen van grondwaterstanden, toedienen van bufferstoffen) of die stikstof uit het gebied afvoeren (b.v. door maaien of plaggen). Op dit moment wordt voor alle stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, en dus ook voor het Wijnjeterper Schar, gewerkt aan de opstelling van zo'n gebiedsanalyse. Dat moet leiden tot een pakket maatregelen dat de te beschermen habitattypen voldoende perspectief biedt én zicht geeft op ruimte voor eventuele nieuwe stikstofdepositie (en dus economische ontwikkelingen). Hierbij wordt gebruik gemaakt van berekeningen van de stikstofdepositie binnen een gebied (nu en in de toekomst), en de bronnen daarvan.

De resultaten van de PAS-analyse worden later opgenomen in dit concept-beheerplan.

7.1.4 *Aanscherpen beheer*

Het gebied is aangewezen als 'sense of urgency' met een beheeropgave. De laatste jaren is er al veel gedaan om dit beheer op orde te krijgen, waardoor er in de huidige situatie geen duidelijke knelpunten meer zijn aan te geven. Op een aantal punten is nog enige aanscherping van het bestaande beheer gewenst. Het gaat om de volgende maatregelen (figuur 7.1):

13. Op de overgang van slenken naar heide lokaal het beweidingsraster richting de heide verplaatsen ter versterking van het daar voorkomende heischraalgrasland
14. In geplagde delen de fosfaatverdeling in de bodem vaststellen en op basis daarvan zonodig het beheer aanpassen.
15. Als proef: bekalken van een deel van de plagplekken waar schraalland is voorzien ten behoeve van blauwgrasland en heischrale grasland.
16. Het staken van bemesting op twee percelen die nog in agrarisch gebruik zijn ten behoeve van de aanliggende stikstofgevoelige schraallanden.

7.1.5 Overige maatregelen

Doel van de overige maatregelen is om de geconstateerde barrières in het Natura 2000-gebied op te heffen. Specifiek gaat het om de volgende maatregelen (zie figuur 7.1):

17. Het realiseren van faunapassages onder de N381 in het kader van de wegverdubbeling. Doel is om de barrièrewerking van deze weg tegen te gaan en de deelgebieden De Marschen en Wijnjeterper Schar-West met elkaar te verbinden.
- [10]. Het verkeersluw maken of opheffen van de Nije Heawei. Hiermee wordt een belangrijk hydrologisch knelpunt opgelost. Ook wordt hiermee de barrière die deze weg vormt voor vooral reptielen in het Natura 2000-gebied opgeheven.

7.2 Realisatie van de instandhoudingsdoelen

Om gevolg te geven aan de 'sense of urgency'-status, wordt voorgesteld om in de periode tot 2015 in te zetten op uitvoering van de interne maatregelen, van het benodigde onderzoek (werking hydrologisch systeem, aanvullende maatregelen) en van overleg met andere eigenaren/ belanghebbenden (zoeken naar oplossingen voor knelpunten). In de volgende beheerplanperiode kunnen de resterende maatregelen worden uitgevoerd.

Tabel 7.1.

Overzicht van de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen duurzaam te realiseren.

No.	Maatregel	Vochtige heiden	Droge heiden	Blauwgraslanden	Heischrale graslanden	Pioniervegetaties
Maatregelen hydrologisch herstel						
1	Aanvullend hydrologisch onderzoek					
<i>Maatregelen binnen Natura 2000-gebied</i>						
2	Verondiepen westelijke grenssloot van Wijnjeterper Schar-west					
3	Dempen sloot door het zuidelijk deel van Wijnjeterper Schar-west					
4	Aanpak pad langs sloot door het zuidelijk deel van Wijnjeterper Schar-west					
5	Dempen van greppels in de heide					
6	Verwijderen van bos en struweel op de randen van laagten met schraalland-vegetaties					
7	Dempen en deels verondiepen van sloten in en op de grens van De Marschen					
8	Kappen van bos en plaggen voedselrijke bovengrond op de randen van slenken en in laagten van De Marschen					
<i>Maatregelen buiten Natura 2000-gebied</i>						
9	Sterk verondiepen van de westelijke grenssloot van Wijnjeterper Schar-west dat grenst aan landbouwgrond					
10	Aanpak van Nije Heawei en bermsloten					
11	Verwijderen van boerderij van BBL					
12	Dempen en deels verondiepen van sloten op de grens van De Marschen en omringend landbouwgebied					
Maatregelen beheer						
13	Verplaatsen beweidingsraster					
14	In geplagde delen de fosfaatverdeling vaststellen en beheer aanpassen					
15	Bekalken van plagplekken					
16	Staken van bemesting					

8 Uitvoeringprogramma

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat er in de komende uitvoeringsperiode van 6 jaar voor het Natura 2000-gebied gaat gebeuren. In § 8.1 worden de doelstelling en de werkwijze ten aanzien van de communicatie over de uitvoering van het beheerplan beschreven. Verder wordt in § 8.2 aangegeven hoe de te verwachten ontwikkelingen in het gebied kunnen worden gevolgd en vastgelegd en hoe hiaten in kennis kunnen worden ingevuld (monitoring). In § 8.3 wordt benoemd welke partijen voor welke zaken verantwoordelijk zijn, zowel organisatorisch als financieel. Tenslotte wordt in § 8.4 de rol die een in te stellen beheerplancommissie heeft in de uitvoering van het maatregel- en monitoringsprogramma beschreven en wordt aangegeven hoe taken op het gebied van handhaving zijn verdeeld.

8.1 Communicatie

Voor het behalen van de doelen van het beheerplan is het van belang dat gebruikers, ondernemers, omwonenden maatschappelijke organisaties en overheden op de hoogte zijn van het belang van het Natura 2000-gebied en de mogelijke gevolgen die het beheerplan voor hen heeft. Om draagvlak voor de maatregelen uit het beheerplan en medewerking aan de uitvoering te krijgen is communicatie van groot belang.

8.1.1 Doelstelling

Het Natura 2000-gebied biedt ruimte aan de natuur en recreatie en in de onmiddellijke omgeving is ruimte voor wonen en bedrijvigheid. Aan de betrokkenen moet duidelijk worden gemaakt dat dit verenigbaar is met de doelstellingen van Natura 2000 en moet worden aangegeven wat het beheerplan betekenen voor de verschillende activiteiten en de verschillende doelgroepen. Het resultaat van de communicatie rond het beheerplan moet zijn:

- doelgroepen hebben inzicht in de gevolgen van het beheerplan voor de eigen situatie;
- doelgroepen weten waar ze met hun vragen terecht kunnen en waar ze informatie kunnen krijgen;
- betrokkenen bij de uitvoering van het beheerplan kennen nut en noodzaak van de maatregelen die moeten worden genomen.

Inzicht in de gevolgen van het beheerplan voor de eigen situatie begint met de bekendheid van Natura 2000 en de Natuurbeschermingswet in het algemeen. Daarnaast dienen gebruikers van het gebied te worden geïnformeerd als het beheerplan voor hen consequenties heeft zoals de gevolgen van inrichtingsmaatregelen en vergunningplicht en vergunningverlening. Voor de realisatie van de laatste doelstelling is al tijdens de voorbereiding van het beheerplan veel werk verricht. Het beheerplan is opgesteld door de bevoegde gezagen in samenwerking met de organisaties die zijn betrokken bij de uitvoering. Deze hebben bijgedragen aan de inhoud en onderschrijven de beschreven maatregelen. Binnen deze uitvoerende organisaties worden deskundigheid en betrokkenheid bevorderd door bijvoorbeeld trainingen en bijeenkomsten.

8.1.2 Rolverdeling

Het Ministerie van EL&I zorgt voor de algehele informatievoorziening rond Natura 2000 en de Natuurbeschermingswet. De provincie Fryslân verzorgt de communicatie over de specifieke gevolgen van het beheerplan voor de gebruikers van het gebied en de vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet. Bij actuele ontwikkelingen worden betrokkenen geïnformeerd door middel van nieuwsbrieven, bijeenkomsten en de provinciale website. Ook kunnen ze voor informatie bij de provincie Fryslân terecht.

Staatsbosbeheer geeft als beheerder van het gebied publieksinformatie over het Natura 2000-gebied en over de beheer- en inrichtingsmaatregelen die in het beheerplan worden genoemd. Op dit ogenblik is de voorlichting over het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar heel beperkt. Er staat een informatiebord bij de hoofdingang van het gebied. Ook is er een aantal (private) websites die informatie geven over wandelingen en is er een folder die bij de VVV beschikbaar is. Verder is er door met ministerie van LNV (nu EL&I) en KNNV een Natura 2000-folder over het gebied uitgebracht.

8.2 Monitoring en evaluatie instandhoudingsdoelen en maatregelen

Over dit monitoringsplan moet nog verder worden overlegd met de betrokken partijen, waarbij ook rekening moet worden gehouden met de nieuwe SNL-systematiek, die naar verwachting op termijn ook voor Staatsbosbeheer gaat gelden.

8.2.1 Inleiding

Bij Natura 2000-gebieden is sprake van zowel een landelijke monitoring ten behoeve van de 6-jaarlijkse rapportage aan Europa als een gebiedsmonitoring gericht op het beheerplan zelf. Het Rijk is verantwoordelijk voor de landelijke monitoring en het Ministerie van EL&I verzorgt deze zogeheten 'artikel 17 rapportage' op basis van landelijke en regionale monitoringsnetwerken (b.v. NEM) en van de monitoring van de ecologische hoofdstructuur (o.a. SNL).

De monitoringsparagraaf in het beheerplan gaat over de gebiedsgerichte monitoring, die bedoeld is voor de evaluatie van het beheerplan zelf. Er wordt hierin duidelijk gemaakt welke monitoring er in het gebied zal plaatsvinden in de komende beheerplanperiode, het waarom en hoe daarvan, welke gegevens dit oplevert voor de evaluatie en tenslotte wie verantwoordelijk is voor welk deel van de uitvoering en de kosten. Voor het monitoringsprogramma wordt uitgegaan van het programma van eisen aan de gebiedsgerichte monitoring Natura 2000 (Regiegroep Natura 2000, 2009) en de daarop gebaseerde aanwijzingen voor invulling van de monitoringsparagraaf in Altenburg & Strijkstra (2010).

8.2.2 Uitgangspunten

De monitoringsparagraaf levert voor elk Natura 2000-gebied maatwerk wat de omvang en de inhoud van de uit te voeren monitoring betreft. Uitgangspunt is, dat er zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij bestaande monitoring. Verder gelden de volgende uitgangspunten:

- De monitoring levert minimaal de informatie die nodig is voor de evaluatie van maatregelen en ontwikkelingen t.a.v. de instandhoudingsdoelen in de eerste beheerplanperiode van 6 jaar.
- Het monitoringsprogramma is praktisch uitvoerbaar en sluit zoveel mogelijk aan bij lopende monitoringsactiviteiten.
- Lopende monitoringsprogramma's worden eventueel bijgesteld om beter aan te sluiten bij de voor Natura 2000 gewenste monitoring.
- Het monitoringsprogramma is financieel uitvoerbaar. Extra monitoring (d.w.z. extra ten opzichte van de lopende monitoringsprogramma's) wordt als maatregel in het beheerplan benoemd, inclusief afspraken over uitvoering en financiering.

Hier is aangegeven op welke wijze de monitoring in het Natura 2000-gebied vorm gegeven wordt. In bijlage x zijn een onderbouwing en inhoudelijke invulling van het monitoringsprogramma opgenomen. Gespecificeerd voor de concrete omstandigheden van het Wijnjeterper Schar gaat het om de volgende monitoringsindicatoren:

- Oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen
- Gegevens over grondwaterstanden, boven en onder de keileem
- Gegevens stikstofdepositie
- Gegevens over grondwater- en bodemkwaliteit

- Voorkomen van typische soorten
- Gegevens over gebruik en beheer
- Gegevens over uitvoering van de instandhoudingsmaatregelen

8.2.3 Koppeling met andere monitoringsprogramma's

In veel Natura 2000-gebieden wordt voor verschillende doeleinden op vaak verschillende manieren gemonitord. Denk aan landelijke monitoring (NEM), monitoring t.b.v. een nationaal park, voor Life-projecten, voor de kaderrichtlijn water, voor de EHS, voor het eigen inzicht van de beheerder enzovoorts. Het verdient sterke aanbeveling om te bekijken of de verschillende programma's op elkaar kunnen worden aangesloten (b.v. door een slimme keuze van te monitoren zaken en meetmethoden).

In het Wijnjeterper Schar vindt momenteel vooral monitoring plaats door Staatsbosbeheer ten behoeve van het interne beheer van het gebied (vnl. flora, vegetatie, broedvogels, grondwaterstanden). Die wijze van monitoren past goed bij de wensen voor de Natura 2000-monitoring. Wetterskip Fryslân verzamelt in het beekdal van het Koningsdiep gegevens over waterkwaliteit en waterpeilen, die eveneens goed aansluiten op de gewenste Natura 2000-monitoring. Wat de stikstofdepositie betreft kan goed gebruik worden gemaakt van de jaarlijkse (landelijke) RIVM-metingen. Van het NEM-LMF, het landelijke flora-meetnet, ligt één pq in het Wijnjeterper Schar. Wellicht kan hier op termijn, als aanvulling op de overige monitoring, gebruik van worden gemaakt. Andere meetnetten zijn er niet in het gebied.

8.2.4 Prioritering

In tabel 8.1 is een overzicht opgenomen van de uit te voeren monitoring, opgesplitst in wat er kan aansluiten bij de huidige monitoring en wat als extra monitoring moet worden beschouwd. Wat de huidige monitoring betreft is het belangrijk om voldoende aandacht te schenken aan de quick scan en soortkartering tussen twee vegetatiekarteringen in. In de praktijk is dit monitoringsmoment weliswaar benoemd (SNL, SBB), maar is het nog niet goed operationeel. Ook de monitoring van de typische soorten heeft aandacht nodig (actie van de terreinbeheerder).

Het nu geformuleerde monitoringsplan is beperkt van omvang, maar is naar verwachting voldoende voor de evaluatie van het beheerplan Natura 2000. Voorwaarde is dat het gehele monitoringsplan wordt uitgevoerd. Prioriteit heeft het oplossen van de vraag of de recent uitgevoerde maatregelen inderdaad (duurzaam) positief uitpakken voor de natte schraallanden of dat wellicht bijstelling van het beheer of de inrichting nodig is. Daarnaast is het belangrijk dat De Marschen volwaardig meedraait in de monitoring. Het is daarvoor aan te bevelen om beide deelgebieden in één beheerseenheid onder te brengen.

Tabel 8.1

Overzicht van de uit te voeren monitoring.

Aansluiten bij de huidige monitoring		
Vegetatiekartering	1x per ca. 12 jaar, voorafgaand aan het moment van evaluatie van een beheerplanperiode; nu liefst zo snel mogelijk, omdat de gegevens gedateerd zijn.	Reguliere kartering van Staatsbosbeheer, incl. kartering van typische florasoorten en structuurkenmerken.
Quick scan habitattypen / flora-soortkartering	1x per ca. 12 jaar, tussen twee vegetatiekarteringen in.	Sluit redelijk aan bij de huidige (beoogde) praktijk t.b.v. de kwaliteitscontrole van Staatsbosbeheer. Korte 'controle' van de habitattypen en kartering van een aantal belangrijke typische plantensoorten.
Typische soorten	Doorlopend in perioden van 6 jaar, met de nadruk op jaar 6 (het jaar van de vegetatiekartering of de quick scan /soortkartering).	Momenteel nog niet volledig. Hiervoor is actie van SBB nodig om eigen incidentele waarnemingen systematisch vast te leggen. Voor enkele soortgroepen is wellicht actie van SBB richting vrijwilligers nodig.

Aansluiten bij de huidige monitoring		
		Het gaat minimaal om de volgende soorten: Klokjesgentiaan, Beenbreek, Kruipbrem, Heidekartelblad, Valkruid, Blonde zegge, Knots zegge, Spaanse ruiter, Vlozege, Groentje, Aardbeivlinder, Adder, Levendbarende hagedis, Roodborsttapuit
Stikstofdepositie	Jaarlijkse monitoring	Landelijk meetnet van RIVM
Grondwaterstanden	Minimaal tweewekelijkse monitoring	Hydrologisch meetnet van Staatsbosbeheer; meetnet aanpassen in samenhang met onderzoek naar de effecten van de recente hydrologische maatregelen (zie het maatregelenprogramma in hoofdstuk 7).
Waterpeil en waterkwaliteit Koningsdiep	Doorlopende metingen	Meetprogramma Wetterskip Fryslân.
Extra monitoring		
Grondwaterstanden buiten het Natura 2000-gebied	Minimaal 2-wekelijkse monitoring	Buizen plaatsen en opnemen in aanvulling op het meetnet binnen het gebied
Knelpunten vegetatie in de lage delen	Zo spoedig mogelijk detailonderzoek in de schraallandvegetaties rond de nieuw aangelegde slenk.*	Eventueel uitvoeren in samenhang met onderzoek naar de effecten van de recente hydrologische maatregelen.
Grondwaterkwaliteit	Op 8 locaties aan het begin en eind van de 1 ^e beheerplanperiode.	Uitvoeren in samenhang met onderzoek naar de effecten van de recente maatregelen.
Fosfaatgehalte	Fosfaatgehalte: Op 8 locaties aan het begin van de 1 ^e beheerplanperiode	Uitvoeren in samenhang met nog uit te voeren inrichtingsmaatregelen.
Basenverzadiging	Bodemverzuring: in beeld brengen aan het begin van de 1 ^e beheerplanperiode (20 locaties) en 1 x per 6 jaar	
Gebruik, beheer en instandhoudingsmaatregelen	Jaarlijkse rapportage.	Uitvoerder nader af te spreken met de in te stellen beheerplancommissie.

* In hoofdstuk 5 is gewezen op de inrichtingsmaatregelen in de centrale slenk en op de onzekerheid over de effectiviteit daarvan. Er is binnen SBB enige twijfel over de hoogteligging van de waterafvoer; wellicht is die te laag aangelegd voor de aangrenzende schraallanden. Daarom is op korte termijn monitoring nodig.

8.3 Uitvoeringsprogramma en financiering

Deze paragraaf en tabel 8.2 moeten nog worden ingevuld. Voorafgaand aan de projectgroepvergadering van 12 januari a.s. sturen we een tabel met een globale inschatting van de kosten. Daarbij doen we ook een voorstel welke partijen hierbij betrokken zijn.

Tabel 8.2.

Overzicht van de kosten voor uitvoering van het beheerplan.

No.	Maatregel/Onderzoek	Trekker	Financiering door/type	Bedrag (€)	Wanneer uitvoeren
Maatregelen					
1	Aanvullend hydrologisch onderzoek				
2	Verondiepen westelijke grenssloot van Wijnjeterper Schar-west (800 m)				
3	Dempen sloot door het zuidelijk deel van Wijnjeterper Schar-west (750 m)				
4	Aanpak pad langs sloot door het zuidelijk deel van Wijnjeterper Schar-west (750 m)				
5	Dempen van greppels in de heide (2.500 m)				
6	Verwijderen van bos en struweel op de randen van laagten met schraallandvegetaties				
7	Dempen en deels verondiepen van sloten in en op de grens van De Marschen (4.500 m)				
8	Kappen van bos en plaggen voedselrijke bovengrond op de randen van slenken en in laagten van De Marschen				
9	Sterk verondiepen van de westelijke grenssloot van Wijnjeterper Schar-west dat grenst aan landbouwgrond				
10	Aanpak van Nije Heawei en bermsloten				
11	Verwijderen van boerderij van BBL				
12	Dempen en deels verondiepen van sloten op de grens van De Marschen en omringend landbouwgebied				
13	Verplaatsen beweidingsraster				
14	In geplagde delen de fosfaatverdeling vaststellen en beheer aanpassen				
15	Bekalken van plagplekken				
Monitoring					
	Vegetatiekartering				
	Quick scan habitattypen/florasortkartering				
	Typische soorten				
	Stikstofdepositie				
	Grondwaterstanden				
	Waterpeil en waterkwantiteit Koningsdiep				
Extra monitoring					
	Grondwaterstanden buiten Natura 2000-gebied				
	Knelpunten vegetatie in lage delen				
	Grondwaterkwaliteit				
	Bepalen basenverzadiging				
	Gebruik, beheer en instandhoudingsmaatregelen				

8.4 Borging uitvoering

In hoofdstuk 7 zijn de nodige maatregelen en aanvullende onderzoeken voorgesteld die ten behoeve van de instandhoudingsdoelen uitgevoerd dienen te worden. Om de voortgang van het beheerplan te borgen is het nodig dat er een orgaan wordt benoemd die de uitvoering van de maatregelen en het onderzoek borgt in de tijd en verantwoordelijkheid neemt voor de uitvoering. Daarom wordt er een beheerplancommissie ingesteld waarin de betrokken partijen zitting hebben. .... zorgt jaarlijks voor een verslag met daarin de voortgang van de maatregelen en ontwikkelingen in het gebied. Aan de hand van dit verslag komt de beheerplancommissie (tenminste) eenmaal per jaar bijeen om de ontwikkelingen te beoordelen en eventueel bij te sturen. De vergadering wordt georganiseerd en voorgezeten door .....

8.4.1 *Evaluatie beheerplan*

Het voorliggende beheerplan heeft een looptijd van zes jaar. Na deze periode zal een vervolg op dit beheerplan worden gemaakt waarbij het voorliggende plan richtinggevend is. Voorafgaand aan het opstellen van het vervolgplan is het belangrijk dat het voorliggende plan goed geëvalueerd wordt. Voorstel is om de evaluatie uit te voeren onder begeleiding van de beheerplancommissie.

8.4.2 *Handhaving*

De Natuurbeschermingswet biedt ook voor de beheerplannen Natura 2000 het kader voor toezicht en handhaving. Binnen de Toezichtkring natuurhandhaving wordt in de Provincie Fryslân samengewerkt. De Toezichtkring bestaat uit de regiopolitie Fryslân, de Provincie Fryslân en de Algemene Inspectiedienst, Staatsbosbeheer. Deze partijen werken samen om het integrale toezicht in het buitengebied te optimaliseren. In het kader hiervan wordt door medewerkers organisaties toezicht gehouden op het Wijnjeterper Schar. Binnen de Provincie Fryslân is de afdeling Omgevingsvergunningen & Toezicht hiertoe bevoegd. In een door Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân vastgestelde uitvoerings- en beleidsnotitie 'Toezicht en handhaving Natuurwetgeving Provincie Fryslân' zijn deze taken van de provincie beschreven.

Deze taken houden in:

- Controle op de vergunningplichtige en vergunningvrije activiteiten; zijn de waargenomen ontwikkelingen en activiteiten getoetst aan de doelstellingen van het beheerplan.
- Controle in de Natura 2000-gebieden zelf (gebiedscontrole op toegangsbepalingen). Daarbij wordt rekening gehouden met de gevoeligheden van de natuurwaarden. Deze taak rust overigens ook bij de gebiedsbeheerder.

Bij het constateren van overtredingen kan proces verbaal worden opgemaakt of, bij het ontbreken van een vergunning, een werk worden stilgelegd. Wanneer de uitvoering van de overige gebiedscontrole plaatsvindt is deels afhankelijk van het seizoen (broedseizoen, winter).

9 Sociaal economische aspecten, richting geven en vergunningverlening

Uit de voorgaande hoofdstukken komt het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar naar voren als een ecologisch complex gebied, waar vooral de hydrologie een belangrijke rol speelt. Het gebied herbergt kwetsbare en zeldzame natuurwaarden die vooral afhankelijk zijn van een goed functionerend hydrologisch systeem. Voor het recreatief gebruik heeft het gebied slechts een beperkte betekenis. Wel zijn er duidelijk relaties met de omgeving van het Natura 2000-gebied. Daarbij gaat het vooral om het landbouwkundig gebruik en de invloed daarvan op het hydrologische systeem. Een belangrijke ontwikkeling is de opwaardering van de N381 tot autoweg.

In de voorgaande hoofdstukken van dit beheerplan is aangegeven wat de effecten zijn van de verschillende vormen van gebruik op de instandhoudingsdoelen voor het Wijnjeterper Schar. Daarbij is gekeken naar het huidige gebruik en naar concrete plannen waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden (in b.v. een gemeenteraad of door Gedeputeerde Staten). Voor zover er bij die gebruiksvormen sprake is van (mogelijke) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen zijn in hoofdstuk 7 van dit beheerplan maatregelen geformuleerd om dergelijke effecten zoveel mogelijk tegen te gaan.

Naast het reeds bestaande gebruik en bestaande plannen waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden, zijn er ook zaken die nu nog minder concreet te benoemen zijn, maar die wel van belang kunnen zijn voor de verdere ontwikkeling van activiteiten en economische bedrijvigheid rondom het Wijnjeterper Schar. In dit hoofdstuk wordt vanuit het perspectief van de diverse gebruiksvormen en economische activiteiten in en rond het gebied aangegeven wat het beheerplan Natura 2000 betekent voor die mogelijke nieuwe ontwikkelingen. Verder wordt hier ingegaan op wat dit beheerplan betekent voor de verschillende functies en wordt ingegaan op hoe, bij concrete toekomstige plannen, vergunningverlening van de natuurbeschermingswet in zijn werk gaat.

Overigens komt uit het beheerplan naar voren, dat de meeste vormen van bestaand gebruik geen negatief effect hebben op de natuurwaarden in het Natura 2000-gebied. Met andere woorden, de meeste functies van het Natura 2000-gebied en de omgeving kunnen goed met elkaar samengaan en sluiten elkaar niet uit. Er zijn nog wel enkele onzekerheden, die nog nader moeten worden onderzocht, met name de invloed van landbouwpeilen en beekpeilen op het hydrologisch systeem van het Wijnjeterper Schar en de uitkomsten van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

9.1 Landbouw

Landbouw en stikstof

Wat dit beheerplan betekent voor de landbouwsector in het gebied heeft vooral te maken met de uitkomst van de discussie over de aanpak van stikstof die landelijk programmatisch wordt aangepakt (PAS).

De huidige stikstofdepositie vanuit de omgeving in het gebied voor het jaar 2010 varieert van 1280-2020 mol N/ha/jr (AERIUS-gegevens, 24-5-2011). Volgens modelberekeningen zal in 2030 de depositie zijn afgenomen tot 1140-1850 mol N/ha/jr. Recent onderzoek heeft aangetoond dat ongeveer 18% van de stikstofdepositie kan worden gerelateerd aan de landbouw. De rest van de stikstof in het gebied is afkomstig van andere bronnen (industrie, verkeer, etc.) of uit het buitenland.

Op dit ogenblik is de totale stikstofdepositie in het Wijnjeterper Schar te hoog voor de instandhoudingsdoelen en worden de kritische depositiewaarden van de habitattypen vochtige heiden (1300 mol N/ha/jr), droge heiden (1100 mol N/ha/jr), heischrale graslanden (830 mol N/ha/jr) en blauwgraslanden (1100 mol N/ha/jr) overschreden. De verwachting is dat in 2030 de depositie in het gebied zal zijn afgenomen, maar dat deze op een aantal plekken in het

gebied nog steeds de kritische depositiewaarden zal overschrijden. De hoge stikstofdepositie kan leiden tot vermessing en verzuring van habitattypen. Hierdoor kunnen soorten verdwijnen en gaat de kwaliteit van de habitattypen achteruit.

Er wordt door Rijk en Provincie gewerkt aan het opstellen van een landelijk functionerende Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). De PAS heeft als doel om een halt toe te roepen aan de stikstofgerelateerde achteruitgang van de biodiversiteit in Natura 2000-gebieden. Hiervoor is het belangrijk dat er landelijke, provinciale en gebiedsgerichte maatregelen worden genomen om de stikstofbelasting te verlagen. Omdat de uitvoering van stikstofgerelateerde maatregelen een kwestie is van lange duur, zal daarnaast worden ingezet op een gebiedsgerichte herstelstrategie om kwetsbare natuurtypen in de Natura 2000-gebieden extra te beschermen door een verbetering van de watercondities en via gerichte beheermaatregelen (denk aan plagen, extra maaien of begrazen e.d.). Met een combinatie van deze maatregelen kan ruimte ontstaan voor nieuwe economische ontwikkelingen.

Op dit ogenblik is de PAS voor het Wijnjeterper Schar nog niet definitief uitgewerkt, zodat er nog geen harde uitspraken kunnen worden gedaan over maatregelen om de stikstofdepositie in het gebied te verminderen. Wel is er duidelijkheid over een herstelstrategie om de negatieve effecten van de stikstofdepositie te mitigeren. Het gaat hier dan voornamelijk om maatregelen om de watercondities in het gebied te verbeteren. Deze maatregelen zijn in paragraaf 7.1 verder uitgewerkt.

Deze paragraaf zal verder worden aangevuld op basis van de komende PAS-analyse.

Landbouw en water

Een tweede onderwerp van belang voor de landbouwsector zijn de mogelijke waterhuishoudkundige maatregelen die in de toekomst aan de orde kunnen zijn. Naast de stikstofproblematiek is voor de landbouw in de omgeving van het Wijnjeterper Schar vooral de mogelijke beïnvloeding van het hydrologische systeem van het gebied van belang. Nieuwe ontwikkelingen in het gebied die betrekking hebben op de grond- en oppervlaktewaterpeilen zullen daarom veelal vergunningplichtig zijn. Ten aanzien van het huidige gebruik zijn er op dit punt nog vragen. Buiten het Natura 2000-gebied worden in landbouwgebieden lage slootpeilen gehanteerd, waardoor de invloed van grondwater in het Wijnjeterper Schar afneemt. Dit draagt mogelijk bij aan verdroging en verzuring van het gebied, waardoor de kwaliteit van de habitattypen achteruit gaat. Het is niet duidelijk hoe groot de bijdrage is van de landbouw op deze problematiek, aangezien er onvoldoende informatie is over de werking van het lokale en grotere hydrologische systeem in het gebied. Hier zal de komende tijd nader onderzoek naar worden gedaan. De resultaten van dit onderzoek worden op termijn besproken met vertegenwoordigers van de landbouw en eventuele maatregelen zullen worden vastgelegd in het watergebiedsplan van Wetterskip Fryslân, waarbij de daarbij horende procedures worden gevolgd.

9.2 Recreatie

Recreatie als economische factor

Een deel van de bewoners in de omgeving van het Natura 2000-gebied is op één of andere manier werkzaam in de recreatie. Het gaat hier dan om een conferentieoord en verschillende (natuur)campings.

Recreatie en natuur kunnen samengaan

Uit het beheerplan komt naar voren, dat de bestaande recreatieve bedrijvigheid geen belemmering vormt voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelen in het gebied. Bestaande recreatieve bedrijvigheid kan dus gewoon doorgang vinden. Ook de kleinschalige ontwikkelingen, zoals die vermeld staan in dit beheerplan, vormen geen knelpunten met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Nieuwe ontwikkelingen die niet in dit beheerplan zijn opgenomen, moeten wel worden getoetst aan de Natuurbeschermingswet. Daarbij zal vooral gekeken worden naar de mate van drukker worden van het Wijnjeterper Schar (betreding van

kwetsbare schraallanden e.d.) en een eventuele hydrologische beïnvloeding. Als dat niet aan de orde is, dan zijn vanuit dit Natura 2000-gebied geen knelpunten te verwachten.

Recreatief gebruik van het gebied

Op dit moment wordt het gebied gebruikt door recreanten. De bezoekers vinden hier een landschappelijk aantrekkelijk en divers gebied met hoogwaardige natuur. Dit beheerplan maakt het huidige recreatief gebruik mogelijk. Dit betekent dat het gebruik van het Natura 2000-gebied als wandelgebied gewoon doorgang kan vinden.

9.3 Wonen en werken

Wonen zonder belemmeringen

Er zijn vanuit het beheerplan geen belemmeringen voor de huidige woonfuncties nabij het gebied. Naar verwachting vormen ingrepen aan bestaande woningen en gebouwen in de omgeving geen knelpunten met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen.

Werken

De bedrijvigheid in de omgeving van het Natura 2000-gebied is kleinschalig van aard. Op dit ogenblik zijn er geen knelpunten met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen en kan de bestaande bedrijvigheid zonder voorwaarden worden voortgezet. Naar verwachting zijn kleinschalige nieuwe ontwikkelingen goed inpasbaar en vormen ze geen knelpunten met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen, mits het hydrologische systeem niet wordt aangetast en er geen substantiële uitstoot is van stikstofverbindingen. Dit is wel ter beoordeling van het bevoegd gezag, die elke ontwikkeling die mogelijk een relatie heeft met het Natura 2000-gebied moet toetsen aan de Natuurbeschermingswet.

9.4 Infrastructuur

Opwaardering N381

De Provincie Fryslân heeft het plan om de N381 tussen Drachten en de grens met Drenthe op te waarderen tot autoweg. Dit betekent dat er een weg komt met ongelijkvloerse kruisingen, waar maximaal 100 km per uur gereden mag worden. Door de verbreding van de N381 gaat een zeer klein deel van het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar verloren. Het verloren deel bestaat uit vegetaties die niet zijn aangewezen als Natura 2000-habitat. Het verlies van dit gebied, en overige natuur langs het tracé van de N381, zal worden gecompenseerd door een strook landbouwpercelen, gelegen tussen de N381 en de Marschen, in te richten als natuur. Verder is de verwachting dat door extra stikstofuitstoot als gevolg van de opwaardering er negatieve effecten kunnen ontstaan op stikstofgevoelige habitats. Om deze negatieve effecten tegen te gaan worden verschillende mitigerende maatregelen genomen. Eén van deze maatregelen is het verkeersluw maken van de Nije Heawei.

Infrastructuur

Het huidige gebruik van de recreatieve infrastructuur binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied geeft nauwelijks aanleiding tot maatregelen, met uitzondering van één enkel pad dat de toestroom van grondwater naar de vochtige schraallanden belemmert. Hier worden maatregelen genomen om deze toestroom te herstellen. De aanwezigheid van gemotoriseerd verkeer is niet of nauwelijks aan de orde, met uitzondering van de Nije Heawei. Maatregelen met betrekking tot deze weg zijn al hierboven aan de orde geweest. In de directe omgeving van het Natura 2000-gebied ligt wel infrastructuur, dat door gemotoriseerd verkeer wordt gebruikt. Het is nog niet duidelijk of er maatregelen zullen worden benoemd vanuit de landelijke Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) om de stikstofdepositie van het wegverkeer terug te dringen.

Bij de realisatie van nieuwe infrastructuur binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied, bijvoorbeeld de realisatie van een nieuw fietspad, is het noodzakelijk om het voornemen te toetsen aan de Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet. Bij deze toetsing moet dan in het bijzonder worden gelet op aantasting van Natura 2000-habitattypen. Mogelijk worden er

dan vanuit het bevoegde gezag voorwaarden gesteld aan de locatie van het voornemen en aan de wijze van uitvoering van de werkzaamheden.

9.5 Toekomstige activiteiten en vergunningverlening

Bij de toetsing van bestaande activiteiten in hoofdstuk 6 is alleen ingegaan op bestaand gebruik en op concrete ontwikkelingen. Voor nieuwe ontwikkelingen gelden in beginsel de procedures zoals deze zijn beschreven in het onderstaande tekstkader '*wat als u wat wilt in of bij het gebied*'. In de voorgaande paragrafen zijn daar al wat zaken over gezegd. Daaruit blijkt, dat het in dit gebied vooral belangrijk is om te letten op een mogelijke aantasting van het hydrologische systeem. Verder moet er voor worden gewaakt, dat de stikstofbelasting van het Wijnjeterper Schar niet hoger wordt, dat aangewezen Natura 2000-habitattypen worden ontzien en dat geen barrières voor daarvoor gevoelige fauna ontstaan. Als gehandeld wordt volgens deze uitspraken, dan zullen de procedures zoals deze in het onderstaande tekstkader zijn beschreven, eenvoudiger kunnen worden doorlopen of zal een vergunningprocedure mogelijk niet noodzakelijk zijn.

9.6 Kosten

In hoofdstuk 8 van het beheerplan zijn de kosten van de maatregelen en de daarvoor in te zetten budgetten beschreven. De aard van de maatregelen heeft grotendeels betrekking op de inrichting en beheer van de natuurterreinen en het bestrijden van verdroging. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over onderzoek en monitoring.

Deze paragraaf wordt nog verder aangevuld mede op basis van aanvullingen in hoofdstuk 8.

Samenvattend

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis van het beheerplan voor de verdere ontwikkeling van activiteiten en economische bedrijvigheid in en om het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Voor een aantal mogelijke nieuwe ontwikkelingen wordt in dit hoofdstuk een handreiking gegeven, waarmee vanuit de Natura 2000-waarden rekening mee moet worden gehouden. Het gaat hier in hoofdzaak om het goed functioneren van het hydrologisch systeem voor de daarvan afhankelijke instandhoudingsdoelen. Verder speelt ook de stikstofdepositie een belangrijke rol en is het zaak om fysieke aantasting van de kwetsbare habitattypen (b.v. door betreding) te vermijden.

In het algemeen geldt, dat het beheerplan de bestaande recreatie, wonen, werken en infrastructuur geen beperkingen oplegt. Wanneer rekening wordt gehouden met de bovenstaande aandachtspunten, dan zullen nieuwe ontwikkelingen in de omgeving van het Natura 2000-gebied naar verwachting geen grote knelpunten voor de instandhoudingsdoelen opleveren. Wel zal bij nieuwe ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het Wijnjeterper Schar veelal een vergunning volgens de natuurbeschermingswet nodig zijn, waaraan eventueel voorwaarden zullen worden verbonden. Deze voorwaarden kunnen te maken hebben met de locatie, met de bescherming van grond- en oppervlaktewater(peilen) en met de periode waarin werkzaamheden uitgevoerd worden.

Wat als u wat wilt in of bij het gebied?

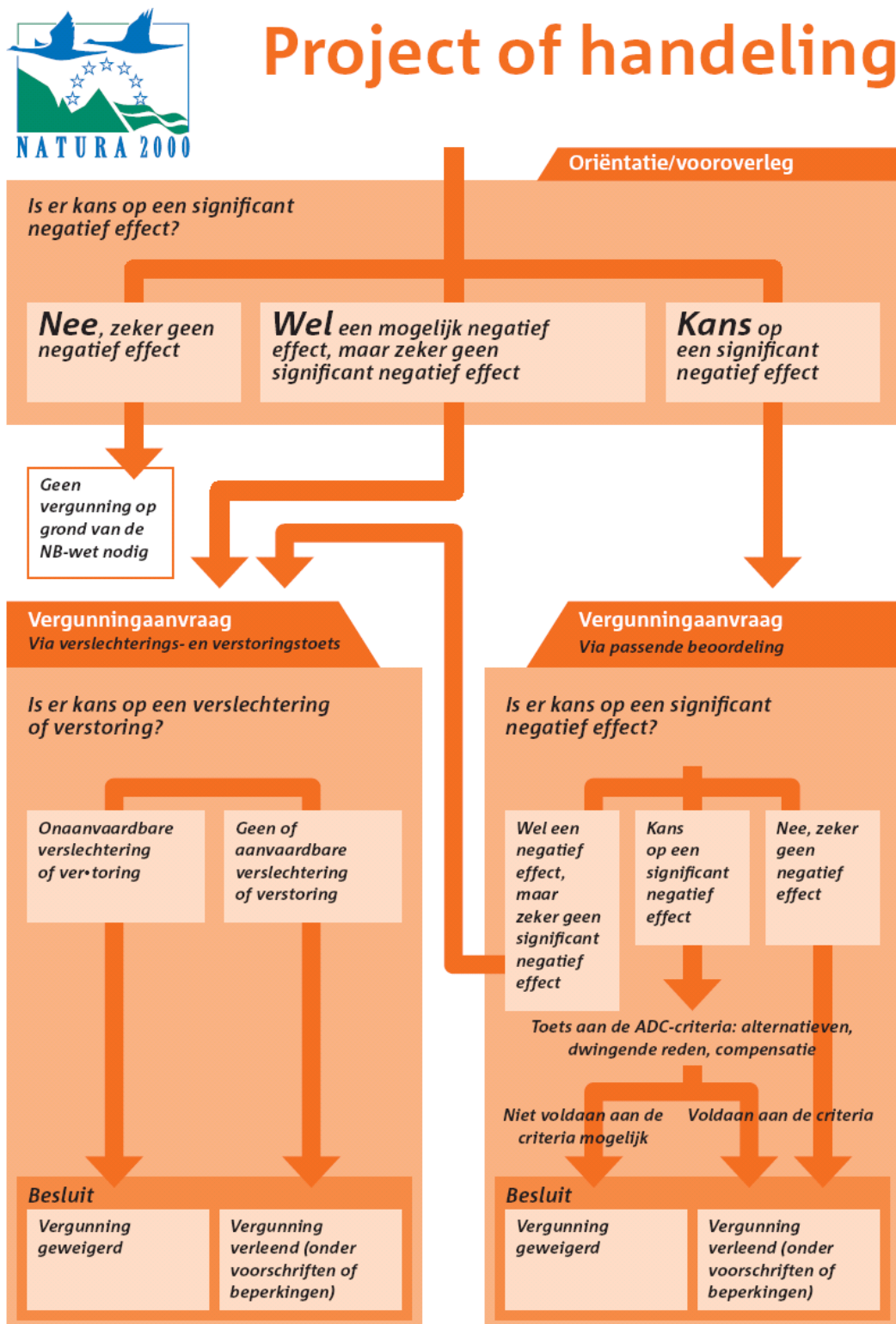
Dit beheerplan kan niet voor alle activiteiten duidelijkheid geven over de mogelijke effecten op de Natura 2000-doelstellingen. Nieuwe activiteiten die niet in het beheerplan zijn beschreven, kunnen mogelijk vergunningplichtig zijn. Of een activiteit ook vergunningplichtig is, hangt af van de mogelijke effecten. Deze mogelijke effecten hangen niet alleen samen met de aard en omvang van de activiteit, maar ook met de tijdsduur, de plaats en de periode. Bij de toetsing moet ook rekening worden gehouden met functies buiten het gebied, in het geval van het Wijnjeterper Schar vooral het hydrologische systeem in en rondom het gebied.

Als u een activiteit wilt uitvoeren die mogelijk effecten heeft op de Natura 2000-doelen van het Wijnjeterper Schar, heeft u wellicht een natuurbeschermingswet-vergunning nodig. Om te toetsen of zo'n activiteit al dan niet vergunningplichtig is, kan de initiatiefnemer het bevoegd gezag (de provincie Fryslân of ministerie van EL&I) vragen om een formele uitspraak te doen over de vergunningplicht (dit heet een bestuurlijk rechtsoordeel). In overleg met de behandelend ambtenaar wordt door de initiatiefnemer informatie over de activiteit en mogelijke effecten aangeleverd die nodig is voor de beoordeling. Binnen ongeveer 6 weken wordt het resultaat van de beoordeling medegedeeld met een formele brief. Deze brief is een formele beoordeling van de provincie over de vergunningplicht. Als door andere overheden of derden wordt gewezen op de Natuurbeschermingswet, kunt u met deze brief aantonen dat u aan de verplichtingen in het kader van de Nb-wet hebt voldaan.

Als blijkt dat er wel sprake is van een vergunningplicht, dan kan een aanvraag worden ingediend. Het is aan te raden dit in overleg met de behandelend ambtenaar te doen, om de aanvraag inhoudelijk af te stemmen. De vergunning-procedure van de Natuurbeschermingswet is 3 maanden. Deze procedure is door de provincie met maximaal 3 maanden te verlengen. In figuur 9.1 is een schema van de vergunning-procedure opgenomen. Bij deze procedure wordt samen met de aanvrager steeds naar maatwerkoplossingen gezocht, waarbij vanuit de vergunningverlener wordt meegedacht over aanpassingen van de plannen op zodanige manier dat de vergunning kan worden verleend (of misschien niet noodzakelijk is).

In sommige gevallen regelt de gemeente het natuurbeschermingstraject voor u. Per 1 oktober 2010 is namelijk de omgevingsvergunning ingevoerd ter vervanging van de verschillende vergunningen voor wonen, ruimte en milieu. Dit zijn onder andere de bouwvergunning, milieuvergunning, gebruiksvergunning, aanlegvergunning en de kapvergunning. Op www.omgevingsloket.nl kan een vergunningcheck worden gedaan om te zien welke toestemmingen zijn vereist. Deze vergunning kan bij één loket bij de gemeente worden aangevraagd en wordt in één procedure afgehandeld. Als nu blijkt dat een activiteit waarvoor zo'n omgevingsvergunning nodig is ook gevolgen heeft voor het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar, is er in aanvulling op de omgevingsvergunning een toets aan de Natura 2000-doelen vereist. De gemeente kan de omgevingsvergunning dan niet afgeven zonder een verklaring van geen bedenkingen van Gedeputeerde Staten of de minister van EL&I. De gemeente neemt zelf contact op met provincie of EL&I, dat hoeft de vergunningaanvrager niet te doen.

Figuur 9.1. Schema procedure vergunningverlening

10 Literatuur

Altenburg, W. 2003. Effecten van peilverlaging in het Koningsdiep. A&W-notitie 100903/WA. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.

Altenburg, W. & L. van Wee 2003. Inrichtingsplan waterhuishouding Koningsdiep. A&W-rapport 382. Altenburg & Wymenga, Veenwouden/ Witteveen & Bos, Deventer.

Altenburg, W. & J. Schut, 2005. Ecologische inpassing van de N381 in het beekdal van het Koningsdiep. A&W-rapport 629. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Altenburg, W. 2008. Projectplan Natura 2000 beheerplannen langs het Koningsdiep. A&W-rapport 1209. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Altenburg, W & R.J. Strijkstra 2010. Uitwerking van de monitoringsparagraaf voor Natura 2000-beheerplannen. A&W-rapport 1253. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Arcadis 2008. Quick scan bestaand gebruik & Natura 2000. Sectornotities. Juli 2008.

Bal, D., Beijer, H.M., Fellingner, M., Haveman, R., van Opstal, A.J.F.M., Zadelhoff, F.J., van. 2001. Handboek natuurdoeltypen. Directie Natuurbeheer van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Belle, J. van & M. Brongers 2009. Inrichtingsplan graslandstrook N381 en De Marschen. A&W-rapport 1224. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden

Beugelink, G.P., A. van Hinsberg, R. van Oostenbrugge, J. Clement & S. van Tol, 2006. Hotspotkaart verdrogingsbestrijding. Milieu en Natuur Planbureau, rapport 500402002/2006, Bilthoven.

Bleeker, A., Erisman, J.W. 1996. Depositie van verzurende componenten in Nederland in de periode 1980-1995. RIVM rapport no. 722108018.

BLWG, 2007. Voorlopige verspreidingsatlas van de Nederlandse mossen. Bryologische & Lichenologische Werkgroep van de KNNV.

Boer, P. de & van Seyen, R. van. 2006. Winterjuffers – een update. Digitale nieuwsbrief libellenwerkgroep Fryslân (De Hynstebiter), nr. 10, oktober 2006. www.hynstebiter.nl.

Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff & De Vlinderstichting 2006. De dagvlinders van Nederland. Verspreiding en bescherming. Nationaal natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Bosch 2007. Gedragscode Natuurbeheer. Bosch, Driebergen.

Brongers, M. & W. Altenburg, 2006. Inrichtingsplan Wijnjeterper Skar. A&W-rapport 579. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

BügelHajema 2008. Inventarisatie- en uitgangspunten Bestemmingsplan Buitengebied Opsterland. BügelHajema bv, Beetsterzwaag/Leeuwarden.

Buro Bakker 2003. Vegetatiekartering Fryslân 2002. Deelen en Skierren. Buro Bakker adviesburo voor ecologie, Assen.

Buro Bakker 2007. Compensatiepakketten Flora- en faunawet N381, Drachten-Drentse grens. Buro Bakker adviesburo voor ecologie, Assen.

Buro Bakker 2011. Passende beoordeling in verband met de omvorming van de N381 ter hoogte van het Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Buro Bakker adviesburo voor ecologie B.V. te Assen, in opdracht van provincie Fryslân.

Buro Vijn 2003. Structuurplan Opsterland – Opsterland in beeld. Gemeente Opsterland, Gorredijk. Buro Vijn B.V., Oenkerk.

DHV, 2007. KRW pilot Opsterland. DHV BV.

Dijk, A.J. van 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Dobben, H. van & A. van Hinsberg (2008). Overzicht van kritische depositiewaardes voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1654. 78 blz.; 1 fig.; 1 tab.; 21 ref

Eelerwoude 2003. Landschapsbeleidsplan Zuidoost Fryslân. Eelerwoude Ingenieursbureau B.V., Goor.

Gebiedscommissie Koningsdiep 2005. Gebiedsvisie ROM Koningsdiep. Gebiedscommissie Koningsdiep, Beetsterzwaag.

Gemeente Opsterland/DHV/SVP 1990. Bestemmingsplan landelijk gebied. Gemeente Opsterland, Beetsterzwaag; DHV Raadgevend Ingenieursbureau BV, Amersfoort; SVP – Architectuur en Stedebouw BV, Amersfoort.

Haan, de, B.J., J. Kros, J., R. Bobbink, J.A. van Jaarsveld, W. de Vries, H. Noordijk 2008. Ammoniak in Nederland. Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven, juni 2008.

Hartog, P.S. 1994. Vegetatiekartering van enkele Friese natuurgebieden van Wijnjeterperschar tot Snitsermar. Everts & De Vries oecologisch advies- en onderzoeksbureau, Groningen.

Heijden, E. van der, (in voorbereiding). Natura 2000 beheerplan Witterveld. A&W-rapport 855. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Heijden, E. van der & N. Beemster (z.j.). (Natura 2000) beheerplan Lepelaarplasseengebied. A&W-rapport 1044. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Heijden, E. van der 2010. Beoordeling landinrichting Koningsdiep (1e uitvoeringsmodule) volgens de Natuurbeschermingswet. A&W-rapport 1381. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwaâlden.

Hinsberg, A. van, Kros, H. 1999. Een normstellingmethode voor stikstofdepositie op natuurlijke vegetaties in Nederland. Een uitwerking van de natuurplanner voor natuurdoeltypen, RIVM rapport 722108024

Jager, K. 1999. Broedvogels van enkele Staatsbosbeheerobjecten in Zuid-Friesland in 1999. SOVON-inventarisatierapport 1999/18. SOVON Vogelonderzoek Nederland Beek-Ubbergen.

Janssen, J.A.M., Haveman, R. Hennekens, J.M., Huisjes, H.P.J., Schaminée, Weebers, C.Y. 2006. Nulmeting Natura 2000-habitattypen, achtergrond, methode en voorbeelden. Alterra rapport 1378

Kiwa Water Research/Unie van Bosgroepen/EGG-consult 2007. Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Kiwa Water Research Nieuwegein/ EGG, Groningen.

Kiwa Water Research 2007. Ecologische vereisten per habitatype, versie November 2007. Beschikbaar via internet. Kiwa Water Research Nieuwegein.

Kolkman, S. & W. Altenburg 1995. De vegetatie van de Rottige Meente, de Wite en Swarte Brekken en een aantal reservaten in de Stellingwouden in 1993. A&W-rapport 97. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Kleukers, R., E. van Nieuwkerken, B. Odé, L. Willemse & W. van Wingerden. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.

Krijgsveld, K., Lieshout, S.M.J. van, Winden, J. van & S. Dirksen, 2004. Verstoringgevoeligheid van vogels. Literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie.

Landinrichtingscommissie Koningsdiep 2007a. Raamplan Landinrichting Koningsdiep. Landinrichtingscommissie Koningsdiep, Leeuwarden.

Landinrichtingscommissie Koningsdiep 2007b. Landinrichting Koningsdiep, eerste uitvoeringsmodule 2007-2011. Landinrichtingscommissie Koningsdiep, Leeuwarden.

Mennema, J., A.J. Quené-Boterbrood, C.L. Plate, R. van der Meijden & E.J. Weeda. Atlas van de Nederlandse flora. Deel 1 t/m 3. Kosmos, Amsterdam.

Ministerie van LNV 2000. Nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur.

Ministerie van LNV 2004. Werken aan Natura 2000. Handreiking voor de bescherming van de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden. Ministerie van LNV, Den Haag.

Ministerie van LNV 2005a. Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998.

Ministerie van LNV 2005b. Handreiking beheerplannen Natura 2000-gebieden.

Ministerie van LNV 2005c. Een visie op de toekomst van de Nederlandse agrarische sector.

Ministerie van LNV 2006a. Natura 2000 doelendocument. Juni 2006.

Ministerie van LNV 2006b. Gebiedendocument Wijnjeterper Schar. November 2006.

Ministerie van LNV 2007. Handreiking voor sectornotities. Kaders voor bestaand gebruik in Natura 2000 Beheerplannen. Arcadis rapport 110302.001569, 30 november 2007.

Ministerie van LNV 2008a. Stikstof/ammoniak in relatie tot Natura 2000; een verkenning van oplossingsrichtingen. Rapport van een taskforce o.l.v. C. Trojan. Ministerie LNV, Den Haag.

Ministerie van LNV 2008b. Leeswijzer Natura 2000 profielendocument. Voorlopige versie 1 september 2008, Ministerie van LNV Directie Kennis Ede.

Ministerie van LNV 2009. Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Wijnjeterper Schar. Ministerie LNV, Den Haag.

Nie, H.W. de 1996. Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.

Provincie Fryslân 2004. Projectnota/MER N381 Drachten – Drentse grens; Voorkeurstracé en Effectbeschrijving. Provincie Fryslân, Leeuwarden.

Provincie Fryslân 2006. Ecologische verbindingen in Fryslân. Provincie Fryslân, Leeuwarden.

Provincie Fryslân 2007. 'Om de kwaliteit fan de romte'; Streekplan Fryslân 2007. Provincie Fryslân, Leeuwarden.

Provincie Fryslân 2008. Maatregelen N381 Noord + Zuid. Tracéfolder N381. Provincie Fryslân, Leeuwarden.

RAVON, CBS 2003. Handleiding voor Monitoring van Reptielen in Nederland.

RBO Rijn-Noord/Stuurgroep Water 2000+, 2007. Basisdocument 4e ronde KRW-Gebiedsgroepen (Zuidoost: eindversie oktober 2007).

RBO Rijn-Noord/Stuurgroep Water 2000+, 2008. Schoon en Gezond water in Noord-Nederland; Beslisnota KRW/WB21 Rijn-Noord.

Schaminée, J.H.J., A.H.F. Stortelder, V. Westhoff, E.J. Weeda & P.W.F.M. Hommel 1995-1999. De vegetatie van Nederland. Deel 1 t/m 5. Opulus Press, Uppsala.

Schaminée, J. & A. Stortelder 2006. Synbiosys, versie 1.19. Beschikbaar op het Internet: <http://www.synbiosys.alterra.nl>

Staatsbosbeheer 2003. Catalogus vegetatietypen 2003.

Stowa 2004. Overzicht natuurlijke watertypen.

Streefkerk, J.G., M.G.C. Schouten & G. Schievink 1994. Wijnjeterperschar; Voorstel maatregelen t.b.v. beheer van het reservaat. Staatsbosbeheer Driebergen/Heerenveen.

Swaay, C. van. 2000. Handleiding Landelijk Meetnet Dagvlinders. Vlinderstichting Wageningen.
Vogel, R.L. 1990. Broedvogels van diverse SBB-terreinen in Zuidoost-Friesland in 1989. SOVON-rapport 90/06. SOVON Vogelonderzoek Nederland Beek-Ubbergen. Vogelbescherming Nederland 200

Wymenga, E., A. Brenninkmeijer, L. Heikoop & J. Schut (red.) 2006. Speciale beschermingszones en beschermde soorten in Fryslân. A&W-rapport 486. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.

Zijlmans, J. 2006. De beschermingsregimes voor beschermde natuurmonumenten en Natura 2000-gebieden in de Natuurbeschermingswet 1998, een vergelijking. Journaal Flora en fauna juli/augustus 2006, nr. 4/5.

Zoetendal, J.R. 2008. "Wetter yn 'e Walden". Waterplan Opsterland 2008-2011. Grontmij Nederland bv, Drachten.

Geraadpleegde internetsites

www.ahn.nl

www.friesland.nl

[www.minInv.nl/Natura 2000](http://www.minInv.nl/Natura%2000)

www.hetInvloket.nl

www.waarneming.nl

www.n381.nl

www.wve.nl